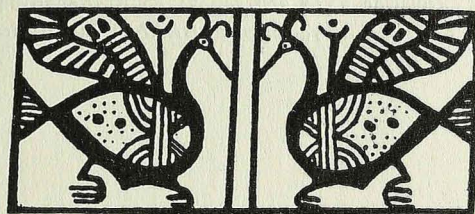

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ, ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΚΟΥΤΣΟΥΛΙΔΗΣ, ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ, ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ, ΜΕΣΣΕΒΡΙΝΟΣ, Ι. ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ, ΜΑCΛΕΙΣΗ, ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΚΙΝΕΖΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ, ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΑΓΓΕΛΙΚΗ Γ. ΠΙΕΡΙΔΟΥ, ΜΥΡΩΝ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ, ΛΕΑΝΔΡΟΣ ΣΙΤΑΡΟΣ, ΠΑΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ.

55

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία.

Ἐτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς
Ἐτησία συνδρομή ἑξωτερικοῦ £ 1,500 μίλς
Τιμὴ τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΑΡ. ΠΑΤΔΕΑ: Κλειδί λογικῆς (ποίημα)	σ. 181
ΑΝ. ΚΟΤΤΣΟΤΑΙΔΗ: Πήδημα στὸ ποτάμι (διήγημα)	184
ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΤΤΙΧΗ: Τῆς ἀνοιξῆς (ποιήματα)	187
ΕΙΡΗΝΗΣ ΠΑΝΑΓΗ: Γράμμα ἀπὸ τὸν Πενταδάκτυλο (ποίημα)	188
ΜΕΣΣΕΒΡΙΝΟΣ: Δυὸ ποιήματα	190
Ι. ΚΟΤΤΣΑΚΟΤ: Ἀφαίσεις καὶ ἀπολυτοποίησις εἰς τὴν νεωτέραν τέχνην (μελέτη)	191
ΑΡ. MACLEISH (μετ. καὶ προλ. Ν. Σπανιάς): ποιήματα	195
★ ΠΕΝΗΝΤΑ ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ (συνέχεια)	197

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: Ἡ κυπριακὴ ἐπιστήμη — Χρ. Παπα-
χρυσοστόμου: Ἀγωνιστικοὶ τρόποι τῶν Ἀγγλων στὴν Κύπρο — Ἀγγ. Γ. Περι-
δῆ: Ἀγγελικὴ Χατζημιχάλη — Μύρ. Χριστοφίδη: Ἡ Κύπρος ὡς μόνη νῆσος στερου-
μένη τὴν ἐγκυκλοπαίδειάν της — Κ. Δημητρίου: Ἐκθεση ἑλληνικοῦ βιβλίου — ΤΟ
ΒΙΒΛΙΟ — Ἀ. Περγάκη: Μ. Καραγάτση «Τὸ 10» — Λέαντρον Σίταρον: Πα-
πασταύρου Παπαγαθαγγέλου «Γιὰ τῆς καρδιάς τὸ πύρωμα — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ.

Υπεύθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεῖα ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Ε΄

ΑΠΡΙΛΗΣ 1965

ΑΡ. 55

ΚΛΕΙΔΙ ΛΟΓΙΚΗΣ

Ήρθαμε λοιπόν για να πεθάνουμε, δεν ήρθαμε παρά γι' αυτή τη διαπλάτυνση. Παντού και πάντα ή ανάγκη μας πιά ελεύθερης κάθε φορά στολής.

Ζούμε σ' αυτόν τον ώραίο τόπο της άχαριστίας, όπου δεν ήρέμισαν ποτέ ούτε κι αυτά τ' αγάλματα και οι ανδριάντες τών ηρώων μας.

‘Ο Θεός παίζει με τις κούκλες Του σ' Απειρους Θιάσους,
Οι λέξεις είναι τὸ θάρρος μας, ή μουσική της Λογικής μας. Αυτό είναι τ' όπλο μας
για να ελευθερώσουμε, να ελευθερωνόμαστε.

Πρέπει να διατηρώ παντού και πάντα την έσωτερική μου ελευθερία,
να συνηθίσω δηλαδή σ' ένα ρυθμισμένο εγωισμό,
και να περνά σ' έναν άπρόσωπον αλτρουισμό.

‘Ο σύγχρονος άνθρωπος πολεμά να λύσει τὸ Μυστήριο κι έγινε κοιμηκός και λαβυρινθώδης.

Γλυκιά μου Αὐτάρχεια σ' αγαπῶ, σὲ παραμονεύω σὰ ζῶο πεινασμένο
τὸ θήραμά του. Ὡ καλή μου Αὐτάρχεια, σὲ παρακαλῶ
κατέβα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σου κι ἀγκάλιασε κι ἐμένα τὸ φτωχό.

‘Ο θάνατος είναι ένα τρομαγμένο, άνυπεράσπιστο αγαθό.
Τὸ υπερασπίζομαι και ζῶ.
Πραγματικά ἐπὶ τέλους ζῶ.

‘Αγωνίζομαι με τις περικλωώσεις μου, έντειχισμένους μέσα σ' ὅλους
τοὺς προγόνους μου, δικαίους και ἀδίκους. Ὡ εἶμαι ένας γκρεμός!

Μὲ τὰ ὀστᾶ τῶν σκοτωμένων κάνουμε φράγματα
και κιγκλιδώματα. Μὲ τὰ ὀστᾶ τῶν θυμάτων
φράζουμε τ' ἀμπέλια μας. Ὡταν ὁ άννεμος φυσᾶ ἀφήνουν
έναν ἄδειο ἤχο.

(Καθημερινά σκοτώνουμε τὸ ἀληθινὸ μας πρόσωπο.)

Πέσμου, άννεμε, πέσμου, ποῖο είναι τὸ ἀμάρτημά μου;
Πέσμου, άννεμε ποὺ ἀφηγιάζεις σὰν πουλάρι πεδιάδας
ὄταν ἀνάβει ή πρώτη χλόη τὸ πράσινὸ της φῶς
κι αὐτὸ ἀνατριχιασμένο
μὲ τὴν οὐρὰ ὀλόρθη,
μὲ τὴ χαίτη, φωτιά μικρὴ
λαμπραδιασμένη
τινάζεται ἐδῶ κι ἐκεῖ στὴν ἡλιακὴ λαμπράδα;
Τοῦ χάους λουλούδια και σιωπὲς τοῦ Σήμπααντος
ποιό, πέστε μου, είναι τὸ ἀμάρτημά μου;

Ὡ σ' ένα δέντρο ἄς μεταβληθῶ
στὸ παράθυρο τὸ γαλάζιο της ἀγάπης μου να τὴς τραγουδῶ.

Ἀχ να 'μουν σὰν αὐτὸ τὸ ἀνάμα τὸ μοναχικὸ
ποὺ ἀνθίζει στὴ θύρα τοῦ χειμῶνα του τὸ μικρὸ του εὐχαριστῶ
στὴς Φύσης τὸ Δημιουργό. Ὡταν ξερχεται τὸ βραδάκι, ὁ λόφος
σιπθίζει κόκκινες σιπθες βουδὲς

καθώς τότε πού ανάβαμε τὸ μαγκάλι ἐκεῖ
στοὺς τόπους τοῦ Νότου.
Μένει τὸ μικρὸ μου λουλουδάκι
στὴ θέση του σὰν ἀστράκι στὸν οὐρανό.
Λουλούδι, λουλουδάκι μου
φέγγε μου, φέγγε μου, σὲ παρακαλῶ
μὲ τὴν ταπεινὴ σου αὐτάρκεια
φώτιζε τὸ δρόμο μου τὸ σκοτεινὸ!

Ἀνώτατη, ἀνέφικτη τοῦ ὄντος κορυφῆ
σὰν κάποια μέρα σὲ προσεγγίσω ἀπὸ μακριά
μὲ τὰ μάτια τῶν ταξιδιῶν μου
δὲ θὰ Σοῦ παραπονεθῶ, ἂν θυμηθῶ,
γιατὶ εἶχα στὴ γῆ δύσκολο καὶ τὸ ψωμί
καὶ τὸν ὕπνο, κοιμμένη τὴν κάθε καταφυγῆ,
παρὰ ἓνα μικρὸ παράπονο μπροστά Σου θ' ἀνάψω,
πὼς δὲν ἦρθαν ποτὲ μητρικὰ χέρια σὲ μὰ ἀνεμόδαρτη νύχτα
μὲ τὴν τρυφεράδα τῆς ἀγάπης τους νὰ μὲ σκεπάσουν.

Κατάργησε τελείως τὴν ἐπέμβαση τρίτων
στὸν ἐσωτερικὸ σου χῶρο. Χρειάζεσαι αὐτὸ τὸ Ἄδυτο νὰ
θυμᾶσαι τὴν ἐλευθερίαν σου. Ὅλες οἱ ἀρετὲς ἔχουν γύρω μας μολυνθεῖ.
Δὲν εἶναι ἀρετὲς. Εἶναι μᾶσκες πού ὑποκρίνονται ὅ,τι δὲν εἶναι.
Μὲ μᾶσκες ὅλοι περπατοῦν ἐδῶ.

Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω λύθησαν ὅλες οἱ γέφυρες ἀπ' ὅπου λογά-
ριαζα νὰ περάσω. Τώρα τί νὰ κάμω;
Ποῦ νὰ βρῶ πέρασμα; Οἱ στενωπορὶες φρουροῦνται στερεὰ.
Τὰ ποτάμια ἀκούω γ' ἀνταμώνοντα, νὰ βροντοῦν.
Πανήγηλα βουναὶ τῆ θεᾶ μου κλείνουν καὶ δὲν ἔχω τὸ
σθένος γ' ἀνεβῶ.
Μόνον περιμαζεύω μὲ τέχνη, μ' ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ
τὰ ἐρείπια τοῦ θάρρους μου, γιὰ νὰ σταθῶ ὄρθιος.
Δὲ χρειάζομαι παρὰ μὰ λουρίδα φῶς, αὐτὴ πού ἀποκοῦν
τὰ χωράφια, ὅταν τὰ βλέπει ὁ ἥλιος πέρα ἀπὸ τὴ συννεφιά.
Μιά σταγόνα φῶς κι ὅλα μέσα μου πανηγυρίζουν φωτεινά.

Ἄς ἀπομακρυνθῶ πέρα ἀπὸ κάθε Πανικό, ἄς εἶμαι ὅλος θάρρος καὶ ξεγνοισιά,
σὰν παιδάκι μονάκριβο, πού παίζει μὲ τὴν ἀφοσίωση τῶν παιχνιδιῶν του.
Νά, φτάνει μὰ ἡσυχία ὅπου κανεὶς ἄνθρωπος δὲ θὰ ἔχει ἀνάγκη
τῆς ἐλεημοσύνης μας. Ὀνομάζομαι Κύριος, δηλαδὴ ρυθμιστὴς
τοῦ ἑαυτοῦ μου. Πῶς ρυθμίζω τὸν ἑαυτό μου;
Συνηθίζω νὰ μεταχειρίζομαι αὐτὸ τὸ ὄραϊο δικαίωμά μου;

Πρέπει νὰ ρίξουμε ὅλους τοὺς τοίχους καὶ τοὺς δεσμοφύλακες.
Πάντα χτυπῶ σὲ τοίχους. Ἀνεβαίνω καὶ κατεβαίνω καταπακτές.

Κύριοι ἄρχοντες κι ἐπιστήμονες δὲ μ' ἐνδιαφέρουν τ' ἄστρα σας
καὶ τὰ ταξίδια σας σ' αὐτά. Τ' ἄστρα δὲ μετακινοῦνται
ἀπὸ τὴ θέση τους. Θὰ ταίριαζε μόνον νὰ χαθεῖ ἡ πείνα καὶ ὁ φόβος.
Στις καλύβες τῆς Βραζιλίας πεινᾶνε τὰ παιδιά. Κι ὅταν
πεινᾶ ἓνας ἄνθρωπος εἶναι τόσο σημαντικὰ θλιβερό
καὶ πὸ σπουδαῖο κι ἐνδιαφέρον ἀπ' ὅλα σας τὰ ταξίδια στ' ἄστρα.

Τὸ ζῶο ζεσταίνεται χωρὶς νὰ θέλει νὰ ἐξηγήσει τὸ φαινόμενο
τῆς θερμοτήτας, κι ἐγὼ θέλω ὅλα νὰ τὰ ἐρευνήσω!
Τὰ Ἄπειρα εἶναι σὰν τοὺς πυράκανθους, ὅταν ἔχουν
ἀμέτρητους κόκκους δύσης, ὅπως οἱ ἀγρόαμπλεες ἀνθη χιονάτα
προσκλητήριο εὐωδιαστὸ τῶν μελισσῶν. Τί ἄπειρος εἶμαι!
Γιὰ νὰ ἔχεις γαλήνη πλησίαζε τὸν ἔρωτα καὶ τὸ Θεό. Στιηρίζου στὴ Λογικῆ.

Ἄν δὲν ὑπῆρχαν τὰ πουλιά, δὲ θὰ κοιτάζαμε ψηλά. Τὰ δέντρα ἂν δὲν ἦταν
καρφοφόρα, θὰ νομίζαμε ὅτι ταξιδεύουμε, ἐνῶ ὁ ἴδιος τόπος μᾶς κρατεῖ
κι ἄς λυγίζουν οἱ καμπὲς τῶν δρόμων, ὅπου οἱ ἀγωγιμότες φανάζουν
τ' ἄλογά τους, ἐνῶ προχωροῦν σὲ δρόμους κορνιζομένους ἀπὸ πεῦνα

ὀμίχλης. Τώρα συνωστίζονται οἱ ταξιδιώτες στοὺς σταθμοὺς καὶ τὶς ἀποβάθρες· κινίζουν, προμένουν σὲ θαλάμους ἀνομιονῆς, διασβάζουν ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, θά 'ρθεὶ τὸ ταξίδι νὰ τοὺς πάρει. Μοιάζουν ἀνθρώπους τῆς καταχνιάς πού κινώνοντας κάνουν βήματα σημειωτὸν στὸ ἴδιο πάντα μέρος.
(Κάθε μέρω ἐτοιμάζω τὴν πανοπλία μου, τὶς πανοπλίες μου, γιὰ νὰ πολεμῶ μ' αὐτές, πίσω ἀπὸ αὐτές.)
Τὰ πράγματα χωρὶς λόγο μᾶς πτοοῦν, ὅπως τὸ μικρὸ παιδάκι τοῦ Ἐκτορα τοῦ πατέρα του τὸ κράνος.

Ἔχω μὰ διάθεση ὅλα νὰ τὰ ἐλευθερώνω, νὰ ἐλευθερώνομαι.
Τόσο πολὺ ἔχω πολιορκηθεὶ καὶ νιώθω ὄλους τοὺς πολιορκημένους.

(Ἐμπρὸς λοιπὸν κλείστε τὸ φῶς σ' ἓνα καινούριο τρόπο φωτὸς νὰ γεννηθοῦμε! Ἡ ἀλήθεια εἶναι Πρόσωπο, ἡ φαντασία προσώπειο.)

Μὲ τρόμα εἰς πολὺ, ὦ ζωή, ἀπὸ μικρὸ παιδάκι κὶ ἔκτοτε πολεμῶ μὲ μὴν Ἐπιμονή πελώρια νὰ ξετρομάξω.

Οἱ αἰθουσες εἶναι ὅλες φανταστικές, τὰ καθίσματα καὶ οἱ ἀκροατὲς φαντάσματα. Κι ἡμεῖς μὲ δάχτυλα καὶ μορφὲς κεντοῦ χειρονομοῦμε νὰ μᾶς ἀκούσουν καὶ νὰ μᾶς ζητωκραυγάσουν. Δὲν ἔχουμε σύνορα, δὲν ἀναγνωρίζουμε σύνορα. Εἴμαστε πιά ἐλεύθεροι. Ἐγιναν κεντὸς ὅλα τὰ σύνορα. Ὁλος ὁ κόσμος εἶναι ἓνα γελαστὸ πρόσωπο· ὅλη ἡ Γῆ εἶναι μὴν γιορτή.

Σὰ ρόδο μέσα στὴν ὀμίχλη ἀνθῶ. Σιγά, ἱπομονετικὰ ὀρμιάζει ἡ ξαστραία μου, ὅπως τὸ χέρι τῆς ἡμέρας χωρὶς σπουδὴ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ δωματίου μου τ' ἀγγίζει μὲ τὸ φῶς του ἕστερα ἀπὸ τὴ Νύχτα.

Τί κὶ ἂν δὲν βλέπω τὴ θάλασσα πίσω ἀπὸ τὸ ποῦσι καὶ τὸ βράχο τῆς ἐρημίας μου, ἀφοῦ τὸ μέγα ἀκατὰ ἀνωασμὸ τῆς;

Τί κὶ ἂν δὲν ἀκούω τὴ φωνὴ τῆς, ἀφοῦ τὴν ὕψη τῆς τὴ μακρινὴ ἀγναντεύω;

Ὁ Θάνατος μᾶς φωνάζει· ἐξέλθετε ἀπὸ τὰ τεῖχη σας γιὰ νὰ μπεῖτε σ' ἄλλα πῶς λεύτερα τεῖχη.

Εἶμαι ἓνα δέντρο τοῦ Ἀπείρου μ' ἄπειρα μάτια καὶ κλώνια.
Οἱ μερικοὶ θάνατοι μὲ ξεντύνουν καὶ περισσότερο οὐρανὸ μοῦ δίνουν ἔως ὅτου ἔρθεὶ ὀλόκληρος ὁ θάνατος ὁ Μέγας νὰ γεμίσω ἀπὸ παντοῦ ἀπ' ὅλα τὰ φύλλα ξεφύλλος γαλάξιον οὐρανὸ.

Μέσα στὰ δωμάτια γέμισαν οἱ καθρέφτες μας πικρὸς ἀχνούς! Δὲν ἀναγνωρίζουμε πιά τὸν ἑαυτὸ μας.

Ποιοὶ νὰ 'μαστε λοιπὸν;

Γύρω ἀπὸ τὰ σπῖτια μας πέτρωσε ἡ καταχνιά.

Προσηλώθηκε, στερεωμένη μὲ ἀφανέρωτα καρφιά.

Κλειστήκαμε. Δὲ βλέπουμε νὰ περπατήσουμε.

Σταμάτησαν τὸ πέταγμα τους τὰ πουλιά. Ἴσως ἂν πηγαίναμε στὸ δάσος ν' ἀκούγαμε τὰ ράμφη τους νὰ σκάδουν τὶς ρίζες τῶν δέντρων.

Μὰ πῶς νὰ πάμε;

Δὲν ἔχουμε προσανατολισμὸ.

Κλειδωθήκαμε στὰ σπῖτια μας

μ' ἓνα κλειδὶ Μυστηρίου.

Συνηθίσαμε τόσο μέσα στὰ σπῖτια μας πὺ παύουμε γιὰ ἐλευθερία τὴ σκλαβιά.

Φανταστικοὶ μου ἀκροατὲς, στὸ φανταστικὸ μου ἀκροατήριό σας ὀμιλῶ καὶ διαδίδω τὴ γέννηση, αὐτὸ τὸ δελεαστικὸ λάθος γιὰ νὰ μὴν κόβεται ποτὲ τῆς τιμωρίας μας ἡ αἰώνια γραμμὴ. Φανταστικοὶ μου ἀκροατὲς, ἀκόλουθοι θεληματικοὶ κὶ ἀθέλητοι τοῦ Θεοῦ, ἄς προσπαθοῦμε νὰ γίνουμε ὅσο μποροῦμε Συνετοί, Δίκαιοι καὶ πρὸ πάντων Πραγματικοί.

ΠΗΔΗΜΑ ΣΤΟ ΠΟΤΑΜΙ

(δ ι ή γ η μ α)

Ὁ Νικόλας τοῦ Θρασίου, σπάνια ἔβγαине στὰ καφενεῖα. Ἀπὸ μικρὸς οἰχτήκε μὲ τὰ μούτρα στὴ δουλειά. Γιὰ τὸν ἄλλο δὲν νοιαζότανε. Κοίταξε μονάχα τὸ δικό του. Ἦξερε νὰ κἀνὴ τὸ χόρτο νὰ βλαστᾷ καὶ πάνω στὴν πέτρα ἀκόμη. Τὸ ὅτι δὲν εἶχε νερὸ στὸ σπῆτι δὲν τὸν ἔνοιαζε καθόλου. Ἦταν ἄξιος νὰ τὸ κουβαλᾷ στὸν ὄμο, ὅμως οὔτε σπαθαμὴ ἀπὸ τὴν αὐλὴ του δὲν ἔμενε ἀκαλλιέργητη. Ἀπ' ὅλα ἔβαζε κἀτι καὶ τίποτα δὲν ἀγόραζε. Στὴν τοιχοκονιά του δὲν ἦταν δεύτερος. Ὁθραῖο τὸν φώναζαν στὸ χωριό. Ὅμως αὐτὸς τὰβαζε ἀπὸ τὸ ἕνα φτὶ καὶ τὰθγάζε ἀπὸ τ' ἄλλο.

Μιὰ Κυριακὴ μαζεύτηκαν στὸ σπῆτι του οἱ πιὸ στενοὶ του συγγενεῖς. Κι ὁ πιὸ γνωστικὸς ἀπ' ὅλους, ὁ Κώστας τῆς Ἀννέζας τοῦ εἶπε ξερὰ - κοφτὰ, χωρὶς εἰσαγωγές:

«Ἄκουσε, Νικόλα, τόσα χρόνια στοίβαζες λεφτὰ, ἀγόραζες κτήματα, τώρα ἦρθεν ἡ ὥρα νὰ τοὺς μπῆς ὅλους στὸ μάτι. Σοῦ βρήκαμε γαμπρὸ γραμματιζούμενο, ποὺ θὰ σέ ζηλέψουν ὅλοι τοὺς στὸ χωριό. Σκέψου μόνο τὴν εὐτυχία τῆς κόρης σου».

Λόγω μὲ τὸ λόγο, τὸν κατάφεραν νὰ δώσῃ τὰ λεφτὰ, νὰ δώσῃ καὶ τὰ κτήματα, γιὰ νὰ πάρῃ ἡ κόρη του γαμπρὸ γραμματιζούμενο.

Κι ὅταν βρέθησαν μέσα στὸ Κτηματολόγιο, ἐκεῖ ποὺ τὸν φώναζαν νὰ βάλῃ τὴν ὑπογραφή του, ποὺ θάδινε τὰ κτήματα στὴν κόρη του ποὺ πάντρευε, τότε εἶναι ποὺ ἔνοιωσε σὰν νὰ τοῦ ἔμπαινε μαχαίρι στὴν καρδιά.

Νὰ δουλεύῃς τόσα χρόνια σὰν σκυλί, νὰ στερεῖσαι καὶ τοῦτο τὸ ψωμί ἀκόμη καὶ νᾶρχεται ἕνας νὰ σοῦ τὰ παίρνῃ ὅλα, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ παιδί σου, μὰ εἶναι δικαιοσύνη αὐτή; Ἦταν μὰ κουβέντα ποὺ ψιθύρισε σιγὰ σιγὰ αὐτὴ τῆς γυναίκας του.

—Μὰ θὰ τῆς δώσωμε ἄντρα, ποὺ θὰ τὴ ζήσει σὰν γυναίκα. Τί; τὴν ἤθελες νὰ βασανίζεται σὰν κι' ἐμᾶς;

Αὐτὴν τὴν ἀπάντησε τοῦ ἔδωκε ἡ γυναίκα του. Ἔπιασε τὴν πέννα νὰ ὑπογράψῃ, μὰ πάλι στάθηκε δίσταστος.

—Ἐχομε κι ἄλλο παιδί, γυναίκα. Τὸ σκέφτηρες αὐτό;

—Αὐτὸς εἶν' ἀρσενικὸς, τοῦ ἀπάντησε κοφτὰ ἡ γυναίκα του. Κάποιος ἄλλος θὰ δουλέψῃ γιὰ κείνον.

Θέλοντας καὶ μὴ, ὑπόγραψε. Τὸν παρηγοροῦσε ἡ ἐλπίδα, πὼς εἶχεν ἀκόμη χρόνια μπροστά του νὰ δουλέψῃ νὰ ξανακτιάξῃ. Τοῦ ἀπόμεινε καὶ τὸ μεγάλο κτήμα στὴν Μαριμάρα. Κι ὀνειρευότανε τὴ μέρα, ποὺ θάβλεπε τὸ σιτάρι μέσα νὰ ὀργιάξῃ, νὰ μπαῖνῃ μέσα καὶ νὰ βλέπῃ τὸ στάχυ μᾶζο, νὰ πετιέται ἕνα μέτρο πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, νὰ κυματίζει στὸν ἄερα, ν' ἀκοῦν τὸν ψιθύρο τοῦ σταχιοῦ καὶ νὰ τοῦ γεννᾷ μέσα του τὴν ψευδαἰσθήση, πὼς ἀκοῦν τὸν ἄχθ τοῦ χρημάτος νὰ τοῦ γαργαλᾷ τὴν χούφτα. Ἐβλεπε ἀκόμη θεοιστάδες νὰ μὴ σώνουνε τὸ δεμάτι, νὰ ἀποκάνουν γρήγορα ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σταχιοῦ καὶ ἄφησε νὰ τοῦ φύγῃ ἕνα γέλιο τρανταχτὸ, ποὺ ἔκοψε τὴ γυναίκα του νὰ βῆξῃ τὸν σταυρὸ τῆς ἀνάποδα. Καὶ μόνο σὰν τὴν ἀκουσε νὰ ξεφωνίζει «Χριστὸς καὶ Παναγία μου» αἰσθημα παράξενο, ἀνικανοποίητο, ποὺ πήγαζε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα, πὼς μὰ μέρα τὸ ὄνειροπόλημά του θὰ γινότανε ἀλήθεια, θὰ γέμιζε ἡ χούφτα του λεφτὰ καὶ θάφευγε αὐτὸ τὸ βάρος, ποὺ εἶχε στὰ στήθεια, γιὰτὶ ὅσο καὶ νᾶτανε παιδί του ἐκείνη, ποὺ τοῦ πήρε τὰ λεφτὰ, ἡ ἀλήθεια ἦταν πὼς νονοῦσε πιὸ πολὺ τὸ κτήμα.

* * *

Ἔλα ὅμως, ποὺ ὁ γαμπρὸς του ἤξελε κι ἄλλη σπουδὴ: Ὁνειρευόταν νὰ γίνῃ γιατρὸς κι ἀποφάσισε νὰ ξεκάμει τὰ κτήματα, νὰ τὰ βάλῃ ὅλα στὸ χέρι, νὰ τραβήξῃ γιὰ τὴν Ἀθήνα, ἀπ' ὅπου θὰ γύριζε μὰ μέρα μ' ἕνα χαοτὶ στὸ χέρι.

Κι ἡ γυναίκα τοῦ Νικόλα, ἄλλο ποὺ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ. Τὸν ἔβλεπε κι ὅλας μὲ τὴν ἄσπρη μπλοῦζα στὴν πόρτα τοῦ ἰατροῦ του, ἐνῶ ἐκείνη θὰ μοίραζε χαρτιά μὲ ἀριθμοὺς στοὺς πελάτες, νὰ ξέρῃ ὁ καθένας τὴ σειρά του.

Φιλοῦσε καὶ ξεφουσοῦσε ὁ Νικόλας. Τὸ αἷμα τοῦ ἀνέβαινε στὰ μελίγγια. Τὸ φαί τοῦ στεκόταν κόμπος στὸ λαιμό. Φοῦσκωνε καὶ ξεφοῦσκωνε ὅλη μέρα, κι ὅταν πήγαινε νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι ἐμοιάζε σὰν προχὸς, ποὺ τοῦ χάλασε ἡ βαλβίδα. Ἄδικα προσπαθοῦσε νὰ τὸν καθουσιάζῃ ἡ γυναίκα του.

—Βρέ, γυναίκα, εἶναι τὸ γαῖμα μου ποὺ θὰ πούλῃς. Τὸ καταλαβαίνεις αὐτό;

—Κατάλαβέ το λαμό, τοῦ ἀπαντοῦσε ἡ γυναίκα του. Δικά του εἶναι, κι ὅτι θέλει τὰ κάμνει. Γιὰ τὸ καλὸ του εἶναι. Τί ἤθελες; νὰ παρατήσῃ τίς σπουδές του καὶ νὰ πιάσῃ τὰ χωράφια;

—Ἐφτυσα γαῖμα, γυναίκα, γιὰ νὰ τὰ κάμω. Τὰ ψαχούλευα, τὰ ξεχόρτζια, πέτρα δὲν

ἄφησα μέσα καὶ νὰ τὰ δῶ νὰ μοῦ τὰ πατήση ξένος; Δὲν θὰ τὸ μπορέσω, μωρὲ γυναίκα, δὲν θὰ τὸ μπορέσω.

Ἦξερε ὅμως ἡ γυναίκα του νὰ τὸν καθουαίξει. Τὸν ἔφερνε ἀπ' ἐδῶ, τὸν ἔφερνε ἀπ' ἐκεῖ καὶ τοῦ περνοῦσε ἡ θολοῦρα τοῦ μωλοῦ του.

* * *

Ἀπὸ τότε ὅλα ἄρχισαν νὰ τοῦ γίνονται ἀδιάφορα. Ζοῦσε μονάχα μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Νυκτοξημερωνόταν στὸ κτῆμα ποῦ τοῦ ἀπόμεινε. Κανένα δὲν ἔβλεπε. Κι ὅσο μιλοῦσε κι ἐπιανευόταν ἡ γυναίκα του, τόσο πὸ πολὺ βυθίζοταν στοὺς λογισμοὺς του ἐκεῖνος. Μιλοῦσε μονάχα μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Φοῦσκωνε ὅσο ἦταν μέσα στὸ σπῆτι. Κι ἅμα τύχαινε νὰ βλέπη τὸν γαμπρό του, ἦταν σὰν νὰ γεύοταν τὴ θλίψη μὲ τὸ κοντάλι. Ὡσπου τὸ κατάλαβε κι ἐκεῖνος κι ἔνα πρωὶ τὰ πούλησε ὅλα, ἔβαλε τὰ λεφτὰ στὴν τζέπη καὶ τράβηξε γιὰ τὴν Ἀθήνα, παίρνοντας μαζί του τοὺς κόπους τοῦ Νικόλα καὶ τὴν κόρη του.

Τοῦ φάνηκε πολὺ ἡ ἔλλειψη τῆς κόρης του, ὅμως ἔνοιωθε τώρα πὸ ξαλαφρωμένος, γιατί δὲν ἔβλεπε τὰ μούτρα ἐκεῖνου, ποῦ τοῦκλεψε τοὺς κόπους του. Κι ἡ ἀλήθεια ἦταν πὸς τώρα τελευταία, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἄρχισε νὰ γεννιέται μέσα του μὰ ἀντιπάθεια γιὰ τὸν γαμπρό του, ποῦ ὅσο πῆγαινε τὸ καταλάβαινε κι ὁ ἴδιος πὸς γινότανε μίσος. Κι ἦταν σίγουρος πὸς δὲν θ' ἀργοῦσε νὰ θεριένη μέσα του. Ἐφταναν στιγμὲς ποῦ τὸν κυρίεψε αὐτὸ τὸ πάθος καὶ μιά δύναμη, ποῦ δὲν μποροῦσε κι ὁ ἴδιος νὰ τὴν πνίξῃ, τὸν ἐσπρωχνε νὰ παρακαλῇ νὰ μὴ γυρίσῃ πίσω ὁ γαμπρὸς του, νὰ ξαναπάρῃ στὸ χέρι τὰ κτῆματά του κι ἂς ἔλειπε κι ἡ εὐτυχία τῆς κόρης του. Ἦταν ὁ πόθος του γιὰ τὰ κτῆματα, ὁ ἴδιος ἐκεῖνος πόθος, ποῦ τὸν ἐσπρωχνε τώρα νὰ μπαίνη ἀπὸ τὴν αἰλὴ στὸ κτῆμα ποῦ τ' ἀπόμεινε, νὰ κτυπῇ τοὺς σβώλους, νὰ παρατάῃ τ' ἀλέτρι καὶ νὰ πᾶν τὴ τσάπα, νὰ παρατάῃ τὴ τσάπα καὶ νὰ πᾶν πέτρα καὶ πετροβίτσα. Κι ἔσερνε μαζί του καὶ τὸ μικρὸ Θρασάκι, ἀγουροξυπηνημένο πάντα. Νύκτα τὸν ἔπαιρνε καὶ νύκτα τὸν γύριζε. Μαζὶ κτυποῦσαν τὸ χῶμα καὶ τὸ ξανακτυποῦσαν καὶ πρόσκεινε νὰ περῶσῃ ἡ κάμα, νὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο, νὰ ριζῆ κάτω τὴ σπορά, νὰ πάρῃ τὸ πρῶτο γέννημα γιὰ ν' ἀγοράσῃ κι ἄλλο κτῆμα, νὰ ξαναβρῇ κι ἡ ψυχὴ του ἀνάπαυση.

Ἰδρωσε καὶ ξείδρωσε τὸ Θρασάκι, κι ἄρπαξε στὸ χέρι του τὸ ψωμί καὶ τῆρωγε σὰν παντεσπάνι. Κάπου κάπου βρισκόταν καὶ λίγο φαί, ἀπὸ κείνο ποῦ περισσεύε τὸ βράδυ. Δὲν χόρταινε τὸ Θρασάκι φαί, δὲν χόρταινε οὔτε καὶ ὕπνο. Τὸ ἔβλεπε ἡ μάνα του νὰ ξεροκοκαλιάζῃ, νὰ γίνεται πετσί καὶ κόκκαλο, μὲ δυὸ ἀδύνατα χερσάκια, μὲ δυὸ ματάκια θαμπά, μέσα στὸ κοκκαλιάρικο προσωπάκι του καὶ τᾶβαζε μὲ τὸν ἄντρα τῆς πὸς θὰ τῆς ἀρρωστήσῃ τὸ παιδί.

—Εἶναι ἀπὸ τὴ ζέστη, τῆς ἔλεγε κοφτὰ.

Κι ὅλο καὶ τὸ βασάνιζε τὸ παιδί, ὥσπου μὰ μέρα τῶρριξε στὸ κρεβάτι. Ἐνας βήχας ἀδύνατος στὴν ἀρχή, ποῦ ὅσο πῆγαινε καὶ φούντωνε, ἔκαινε τὸ Θρασάκι νὰ τραντάξῃ μέσα στὸ ἀδύνατο πετσί του.

—Ἐπιασε πούντα, τὸ παιδί, τοῦ ἔλεγε ἡ γυναίκα του. Πρέπει νὰ τὸ πᾶμε στὸ γιατρό.

Ἡ ἀλήθεια ἦταν πὸς κι ὁ ἴδιος πονοῦσε τὸ παιδί, ὅμως λογάριάζε πὸς θάταν κάτι, ποῦ θὰ περνοῦσε σύντομα. Δογάριάζε πὸς ἂν ἄρχιζε νταλαβέρια μὲ τοὺς γιατροὺς, θὰ τοῦ ἄρχιζαν τὰ φάρμακα, τὶς ἐνέσεις, τὰ χάπια καὶ τελειωμὸ δὲν θάχε. Τὸ ἄφηνε πᾶ στὸ σπῆτι, μὲ χεῖρ νὰ τοῦ περῶσῃ ὁ βήχας, κι ἐγύριζε τὸ βράδυ γεμάτος ἀγωνία νὰ δῇ ἂν τοῦ πέρασε ὁ πυρετός, ποῦ τὸ σιγώηνε.

Ὡσπου ἔνα βράδυ, ἐκεῖ ποῦ ἔκανε νὰ τὸ σηκώσῃ, μὲ τὸ πρῶτο βήξιμο, γέμισε τὸ στόμα του γαῖμα, κι ἔφτυνε κι ὅλο ἔφτινε, ὥσπου τὸ κρεβάτι γέμισε γαῖμα.

Τότε ὁ Νικόλας τᾶχασε. Ὅλη τὴ νύκτα καθόταν πλάι στὸ Θρασάκι κι ἡ ἀγωνία τοῦ ἔκανε τὶς ὄρες ἀτέλειωτες. Γύριζε κι ἔβλεπε τὴ γυναίκα του, ποῦ δὲν τῆς σταματοῦσαν τὰ δάκρυα καὶ γιὰ πρῶτὴ φορὰ ἔνοιωσε κι αὐτὸς τὴν ἀνάγκη νὰ κλάψῃ. Ἐφαχνε τοὺς λογισμοὺς του νὰ βροῇ κάτι νὰ ξαποστάσῃ τὴ σκέψη του καὶ τώρα κατάλαβε πόσο μισοῦσε τὸ γαμπρό του.

—Ἐκεῖνος εἶν' ἡ αἰτία, ἐκεῖνος τὰ φταίει ὅλα, φώναζε δυνατὰ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ.

Γύρισε τὴν ἄλλη μέρα χωρὶς τὸ παιδί. Τὸ ἔστειλαν γιὰ τὸ σανατόριο. Πόσο ἄδεια τοῦ φαινόταν ἡ ζωὴ του ἐκεῖνῃ τῇ μέρα. Ἦθελε κάπου νὰ ξεθυμᾶνῃ καὶ δὲν ἤξερε ποῦ. Πετοῦσε τὶς γλάστρες καὶ τὶς ἔκανε κομματια, κτυποῦσε τὰ ζωντανὰ νὰ μὴ ξεφωνίζου, ἔκλεισε τὶς κότες στὸ κοτέτσι, ἄκουσε τὰ χαροῦμένα ξεφωνητὰ τῶν ἄλλων παιδιῶν, ποῦ ἔρχονταν ἀπὸ τὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ ἔκλεισε πόρτες καὶ παράθυρα, κλείστηκε μέσα στὸ σπῆτι, ποῦ τᾶθελε τόσο μαῦρο, ὅσο μῶρη ἦταν κι ἡ ψυχὴ του κι ἔκλαινε... ἔκλαινε πικρά. Ὅποτερα βυθίστηκε σὲ μαύρους λογισμοὺς, μέχρι ποῦ ὁ ὕπνος τοῦ ἔδωσε ἕνα ἀναπάντεχο ἔξαλαφρωμα.

* * *

Οἱ μέρες περνοῦσαν, τὰ νέα ἀπὸ τὸ παιδί ἦταν πὸς εὐχάριστα κι ἄρχισε νὰ τοῦ γεννιέται καὶ πάλι μὰ ἐλπίδα γιὰ τὴ ζωὴ. Ἐρριξε καὶ τὸ σπέρμα στὴ γῆ. Τὸ Θρασάκι γύρισε γεμάτο

ζωντανά, χονδροτούσιχο, με δυο ρόδινα μάγουλα, κι ένα σωρό παραγγελιές για τὰ φαγιά του.

Κι ὄλο και δανειζότανε ὁ Νικόλας. Κι ὄλο κολλοῦσε τὰ μάτια στὸν οὐρανό, γιατί κι ὁ Θεὸς δὲν ἔλεγε νὰ στείλῃ λίγη βροχή, νὰ ἀνασάνῃ κι αὐτός, πού ἔνοιωθε νὰ τὸν βαρᾶνε τὰ χρέη. Τώρα πᾶ τὸ χώνεψε, πὼς με τὴν ἀρρώστεια τοῦ παιδιοῦ του δὲν μπορούσε ν' ἀγοράσῃ ἄλλο κτήμα. Ἄς ἔβραχε ὅμως νὰ ξεχρωῶσῃ γιὰ φέτος κι εἶχε καιρὸ γιὰ τᾶλλα. Μέχρι τὸν Γενάρη ἔλπυζε. Ὅμως και κείνος ἦλθε με τὴν χιονιά. Κρύα και παγωνιές και σταγόνα βροχή. Κάμπε τὸ σπαρτὸ στὸ κτήμα. Ἄς ἦταν ὅμως καλά ὁ Χατζησάββας πού τὸν δάνειζε. Στὰ στερονὰ τοῦβαλε γιὰ ἀσφάλεια και τὸ κτήμα ὑποθήκη.

Ἡ δευτέρα κι ἡ τρίτη κακοχρονιά τὸν βρῆκαν βυθισμένο στὰ χρέη. Κι ὁ Χατζησάββας ἄρχισε νὰ ζητᾶ τὰ λεφτά. Μπήκε μπιστικός του γιὰ νὰ τὸν ξεχρωῶσῃ, μὰ τὸ μεροκάματο ἴσα πού τὸν ἔφτανε νὰ τὰ φέρῃ βόλτα με τὸ Θρασάκι.

Μόλις σχολνοῦσε τράβαε στὸ δικό του κτήμα και τὸ σκάλιζε σάν νᾶταν περὶβόλι. Κι ὅλη του ἡ ἐλπίδα ἦταν ἡ χρονιά πού θάμπαινε. Ἡ θὰ τὸ ξεχρωῶνε ἢ θὰ τοῦ τύπαιναν και κείνο.

Ὁ Χατζησάββας τὸν ἔβλεπε και κρυφογελοῦσε. Κι ἔνα πρωτὸ τοῦ ἔπεξε ξάστερα.

— Ἄδικα μὴν πασιζῆς, Νικολῆ. Τὸ κτήμα εἶναι δικό μου.

— Γιὰ νὰ μῆς στὸ κτήμα, πρέπει νὰ πατήσης στὸ κορμί μου πρώτα, τοῦτε ὁ Νικόλας, πού ἔνοιωσε σὰ νὰ τὸν δάγκωνε φίδι στὴν καρδιά.

— Μὴ πεισιμῶνης γιατί δὲν θὰ σοῦ βγῆ σὲ καλό. Ἐλα νὰ συμφωνήσουμε, γιατί ἂν τὸ βγάλω στὸ σφυρὶ θὰ βγῆς ζημιωμένος, τοῦπε ξανά ὁ Χατζησάββας.

— Ὁ λόγος μου εἶναι λόγος, Χατζησάββα, κι ἂν τολμήσης ἔλα νὰ τὸ πατήσης, μούγγρισε σάν τὸ θεοῖδ ὁ Νικόλας.

— Ἐγὼ θὰ τὸ πάρω με τὸν νόμο, εἶπε ὄλος ἀπάθεια ὁ Χατζησάββας και τράβηξε ὀλόϊστα γιὰ τὸ σπιτικό του.

* * *

Ἄδικα ἔπραχνε γιὰ λεφτά ὁ Νικόλας. Κανένας δὲν τὸν δάνειζε. Ὡσπὸν μιὰ μέρα τοῦ Ὀκτώβρη, ἄκουσε τὸν ντελλάλη νὰ διαλαλῆ τὸ κτήμα. Κι ὁ νόμος ἦταν με τὸ μέρος τοῦ Χατζησάββα. Τὸ χωριὸ πᾶ δὲν τὸν χωροῦσε. Τράβηξε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ στὸ κτήμα. Ἐπαυρε τὸ χῶμα, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο χῶμα, πού πότισε με τὸν ἰδρώτα του και τὸ ἔφρανε στὸ στόμα. Τὸ φιλοῦσε. Τὸ μασοῦσε σάν νᾶθελε νὰ τὸ κοίψῃ μέσα του, νὰ μὴ μπορέσῃ κανένας νὰ τοῦ τὸ πάρῃ. Ἐπεφτε κάτω, τὸ ἀγκάλιαζε και τὸ χᾶιδε σάν νᾶταν δεύτερη γυναίκα του. Ἐμεινε γιὰ κάμποση ὥρα ξαπλωμένος κι ὅταν σηκώθηκε, δυὸ μαῦρες βούλλες χῶμα, ποτισμένες με τὸ δάκρυ του, τοῦ ἔδιναν τὸ τελευταῖο εὐχαριστᾶ. Ἦταν σάν νὰ δάκρῳζε κι ἐκεῖνο, γιατί δὲν μπόρεσε ν' ἀνταμείψῃ τοὺς κόπους του.

Ἀκλήρος πᾶ, βασιός, πράβηξε γιὰ τὸ γειτονικό χωριό. Ἦσως ἡ τύχη νὰ τοῦ γελοῦσε ἐκεῖ. Μπήκε μπιστικός στοῦ Ζαβολιάρη. Ἀπὸ ψωμὶ χόρταινε. Ὅμως ἡ ἐλπίδα του ἦταν μιὰ. Νὰ μπορέσῃ νὰ κινή ξανά δικό του τὸ κτήμα.

Ἐνα βράδυ, παραμονὴ Χριστουγέννων, πήρε τὸ δρόμο γιὰ τὸ χωριό του, ν' ἀνταμώσῃ τὴ γυναίκα του και τὸ Θρασάκι. Ἡ ἀλήθεια ἦταν πὼς τοῦ ἦτανε κι οἱ δυὸ μιὰ δεύτερη σκέψη. Ἄς ἦτανε νᾶπαυρε πῶς τὸ κτήμα του κι ὅς ἔχανε τὸ ἔνα του τὸ μάτι. Ὅλη τὴ νύκτα ἔβραχε. Καὶ τώρα ἀκόμη πού ἦτανε στὸ δρόμο, ἡ βροχή ἔπεφτε στάλες δυνατές. Τὸ ποτάμι βούιζε. Κι ἐκεῖνος ὄλο και περπατοῦσε. Κόντεψε στὸ κτήμα του. Ἄκουε τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ πού κόχλαζε. Εἶδε τὸ κτήμα του νὰ πλῆη στὸ νερό. Ἐτὸ σιτάρι μέσα ὀλοπράσινο, τὸ χᾶιδεσαν τὰ ρέματα και τῶγεραν στὴ μιὰ πλευρά. Κι ἐκεῖνο ἀντιστέκονταν στὸ ρεῦμα και ἔπαιζε παιγνιδιάρικα μαζί του.

Τὸ κοιτάζε κι ὄλο κρυφόπαυρε. Σιγά-σιγά τὸ πάθος του φούντωσε. Χίμες ὀχιές τοῦ δάγκωναν τὰ σωθικά. Τὰ λογικά του ἄρχισαν νὰ σαλεύουν. Ἐπρεξε καλύτερη μέσα στὸ σιτάρι, τὸ δάγκωνε και τὸ μασοῦσε, πότε τὸ χᾶιδεσε και πότε τὸ κτυποῦσε, γέμισε τὶς χούφτες του με λάσπη, ρούφηξε τὸν βρεγμένο ἄερα, και ἔσφονίζοντας μ' ὄση δύναμη εἶχαν τὰ πνεμόνια του, ἔτρεξε ὅσο μπορούσε και μ' ἓνα μεγάλο πήδημα, βρέθηκε στὴ μέση τοῦ ποταμοῦ. Μιὰ ἰδιὸ φορὴς φάνηκε τὸ κεφάλι του, κι ὅστερα χάθηκε κάτω ἀπὸ τὰ ὀρηκτικά νερά τοῦ χειμάρρου, πού τὸν ἔφεραν δυὸ μίλια μακριά, κάτω ἀπὸ τοὺς εὐκαλύπτους, πού ἦταν στὶς ὀχθες του.

* * *

Ἐπτερα ἀπὸ τρεῖς μέρες ἦρθε τὸ μήνυμα στὸ χωριό. Ὁ Νικόλας τοῦ Θρασοῦ πνίγηκε, γιατί δὲν μπόρεσε νὰ πηδήσῃ τὸ ποτάμι.

ΤΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

I

Μετά την παγωμένη νύχτα ὁ κίνδυνος πέρασε
μέσα στὸν εἴκολο ἀέρα.
Τὰ κρυμμένα στὸ φόβο τοῦ βοριά κεφάλια
σημώθηκαν στὴ φωτεινότητα
καὶ θρόνιασαν στὴ μπουμπουκιασμένη φύση.

Κλάδεψε τώρα μὰ ἀδύνατη βλάστηση,
μερικά παγωμένα ρόδα,
πὸν πρέμουν ἀπ' τὴς δροσοσταλίδες.
Στερηθήκαμε. Δὲ θὰ στερηθοῦμε πὰ τοὺς θάμνους.
Οἱ ῥίζες ξεπέταξαν ζευγαρωτὰ μπουμπουκία·
ὁ νέος Μάρτης δὲν θὰ κάψει τὰ νεοβγάλτα βλαστάρια.
Τὸ φῶς σκόρπισε τοὺς ἐχθρούς μας. Ὁ καπνὸς ξεκαθάρισε
κι ἡ φλόγα ὄρησι' ὄρθῃ στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ κάμπου.

Κλαδεύουμε τώρα τὴν ἀδύνατη βλάστηση
μὴ μᾶς τὴν ξελογιάσουν οἱ ἀέρες.

II

Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ μέρα ἄρχισε εὐγενικά. Μιά αὔρα
μὲ κινλώνει σὰν τὴν τρυφερόδα
πὸν λυώνει τὸν πάγο τῆς ἀδιαφορίας.

Ὁ οὐρανὸς ψήλωσε τώρα. Ὁ ἥλιος
σμικρύνεται σὰν ἓνα χρυσὸ νόμισμα.
Δὲν μπορῶ ν' ἀκούω τὸ τρέξιμο τοῦ ποταμοῦ·
ἡ σκιὰ τοῦ δάσους ἔχασε τὴν κρυάδα τῆς.
Ὁ καιρὸς παίρνει τὴν ἀναπνοή μου μακριά.
Αὐτὴ ἡ θέση — στὴ μέρα τῆς ἀνοιξης — ἐτοιμάστηκε
γιὰ μένα.
Ἐδῶ — χωρὶς ἀπειλὴ καὶ φθορὰ —
ἡ γῆ θὰ ἐλευθερώσει τὸ σῶμα μου.

III

Τὸ χελιδόνι στάθηκε στὴ γροθιά τοῦ χιονιοῦ
ἔλη τὴν νύχτα πιπιρίζοντας
τὸ τραγούδι τῆς φωτιάς.
Τὸ χελιδόνι — σὰν μὰ μουσικὴ λυωμένη στὴν
προσομνὴ τῆς ἀνοιξης —
σκότωσε τὸ παγωμένο ρεῦμα, ὅπως ἡ μέρα
σκοτώνει τ' ἀστέρια.

IV

Τώρα τὸ ἄγριο ρεῦμα, κι ἡ ἴδια ἡ θάλασσα
δὲν μποροῦν νὰ μὲ χωρέσουν.
Κολυμπῶ μὲ τὴς Γοργόνες.
Περσιπτῶ στὴν χαλιχωτὴ ἀκρογυαλιὰ
μὲ τοὺς Τρίτωναδες.
Τινάζοντας τὰ μουνδιασμένα μέλη μου
στὴν πρωϊνὴν λιασιάδα
πλέω πάνω ἀπ' τὰ βουνά.
Ἀντιτάσσοντας τὸ στήθος μου στὸν φουσκωμένο ἀέρα,
κτυπώντας τὰ μαῦρα σύννεφα τῆς καταγίδας
μακριά,
προστατεύω τὴν γῆ ἀπ' τὴν παλιρροία τῆς θάλασσας.

V

"Όλα τὰ κακὰ ὄνειρατα διαλυθῆκαν.
 Ἔμεινα μὲ τὴν πραγματικότητα στὸ χέρι:
 Ὁ ἥλιος ἀνεβαίνει
 Ξερός, ἀφθαρτος, Ξανανοιωμένος.
 Ὁ κόπος τοῦ χθεσίου χειμῶνα
 τεντώθηκε, λύγισε, χαλάρωσε
 συθέμελα.
 Κι ὁ φόβος — σὰν μὲ πῆρε ἡ ἀνατολὴ τῆς Ἄνοιξης
 ἀλάργειψε στὴ Δύση.

VI

Σὰν ξένη χώρα φαντάζουν
 οἱ μεγάλες νύχτες τοῦ χειμῶνα.

Τὰ ξερόφυλλα τῆς λύπης μου
 διασκέδασε ὁ ἄνεμος ποὺ στάθηκε
 πάνω τους σὰν τὴν στιγμή στὸν χρόνο.
 Τὸ βάρος τῆς συντροφιάς μᾶς προσμονῆς
 στὸ πέρασμα τοῦ μήνα,
 ἔπνιξε τὶς ὥρες τῆς μοναξιάς μου.
 Τ' ἀπαλὸ χέρι τῆς ἡλιακτίδας σὰν ἔφυγε
 στὸ στροφογύρισμα τ' ἀνέμου
 ἔαλάρωσε τὶς μέρες τῆς φροντίδας μου.

Σὰν ξένη χώρα φαντάζουν
 οἱ μεγάλες νύχτες τοῦ χειμῶνα...

ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ

GRAMMA ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΝΤΑΔΑΚΤΥΛΟ

Ἄγαπημένη τῆς καρδιάς μου
 ἢ νύκτα εἶναι γλυκεῖα ἀπόψε σὰν καὶ τὰ
μάτια σου.
 Ἔξρω πὼς ἂν κατὰ τύχη κτυπηθῶ, ἂν πεθάνω
 χωρὶς ἐμένα δὲ θὰ μπορέσης νὰ ζήσης.

Κι ὅμως
 προτάσσω, κορίτσι μου, τὸ σῆθος
 προτάσσω τὰ τριάντα μου χρόνια
 γεμάτος τουφεκοὺς λέξεις γιὰ σένα
 βαρὺς ἀπὸ τὴν ἀνάμνησή σου
 προτάσσω τὸ μόνο ποὺ ἔξρω πὼς σ' ἐνδιαφέρει
στὸν κόσμο

προτάσσω τὴ ζωὴ μου
 νὰ μὴν κρατήσουν οἱ καννίβαλοι οὔτε μὰ
σταθασμῇ
 τοῦ νησιοῦ μας.

Ἔξρω, καλὴ μου
 οἱ μέρες σου διαβαίνουν μὲ πίκρα
 οἱ νύκτες σου εἶναι ἀτέλειωτες
 ἢ σκέψη σου τρέχει ἀνάμεσά μας
 ἀνάμεσα στοὺς θάμνους καὶ τὰ χαρουπόδενδρα
τῆς ὄροσειράς

ἀνάμεσα στὶς ἀσημὲς ἐλιές
 ὁ καρπὸς ἦταν ἐφέτο πολὺς
 τὰ κλωνιά λυγίζουν
 γυναῖκα μου μὲ τὰ καστανὰ φοβισμένα μάτια
 κι ἐγὼ νὰ εἶμαι μακρὰ σου.

Γλύκα τῆς καρδιάς μου

παίρνω ἀγκαλιὰ τὸ πιστὸ μου μυδράλιο
 τὰ μάτια μου χάνονται μὲς τὸ σκοτάδι
 τ' ἀστέρια εἶναι ἀπόψε πολλὰ
 ὁ ἀέρας κτυπᾷ κρύος τὸ πρόσωπό μου
 ὁ ἐχθρὸς καφαδοκεῖ
 ἕνα μίλι, ἕνα μέτρο ἢ ἕνα βῆμα
 τὸ σκοτάδι εἶναι πικρὸ
 κι ἐσὺ στὸ σπῖτι μας ἀγριωπὴ μὲ περιμένεις.

Φίλη μου, ἀκουβὴ μου φίλη
 τὸ τέλος εἶναι κοντὰ
 μὴν τρομάξεις
 θέλω νὰ πῶ τὸ τέλος τοῦ ἐχθροῦ
 καὶ θὰ ξανάρθω στὸ σπῖτι μας
 θὰ μοῦ ἐτοιμάσης ξανά τὸ φαί
 στὸ πλευρὸ σου καθισμένη, ζωὴ μου
 θὰ μὲ ξυπνήσης τουφεκοῦ τὴν αὐγὴ
 θὰ μὲ νανουρίσης γλυκὰ τὸ βράδυ
 μ' ἂν εἶναι καὶ δὲν ξαναγυρίσω
 ἐγὼ ἔξρω μόνο πόσο αὐτὸ θὰ σοῦ στοιχίσω
 ἂν, λοιπόν, δὲν ξαναγυρίσω
 ν' ἀρπάξεις τὴ ζωὴ ἀπὸ τὰ μαλλιά
 νὰ κρατηθῆς
 θέλω νὰ ζήσης.
 Μονάχα τὰ δειλινὰ
 ν' ἀπλώνης τ' ὄνειρο στούτη τὴ μακρὰ κορφὴ
τοῦ Πενταδάκτυλου

ἐκεῖ θὰ ὑπάρχω
 ὀρθὸς στὸ πόστο μου

Άκακος σάν πρῶο ἀρνὶ στὸν ὄμο τοῦ Κυρίου
τίμος σάν ἄνθρωπος
μὲ τὰ χέρια σφικτὰ γύρω ἀπὸ τ' ὄπλο μου
καὶ τὴν ψυχὴ μου βυθισμένη μὲς τὴν δική σου.

Σήμερα ὁ ἐχθρὸς ἦταν ἀνήσυχος.
Ἐβαλλε ἐνάντια στίς θέσεις μας χωρὶς διακοπὴ
κι ὡς ἀπαντοῦσα
σκεφτόμουν αὐτὸ τὸ παιδί ἀπὸ ἀπέναντι
ποῦ τοῦ φύσκωσαν τὰ μυαλὰ
ποῦ τοῦ δώσαν τ' ὄπλο
ποῦ τὸ στήσαν ἀπέναντί μου.
Θὰ μποροῦσα νὰ τὸ «τυπῆσω μιά-δυὸ φορὲς
μὰ τ' ἀπόφυγα
τὰ μάτια σου θὰ μὲ ρωτήσουν ἅμα γυρίσω:
«Πόσους;»
Καὶ θὰ εἶμαι εὐτυχισμένος ἂν μπορέσω νὰ
σου πῶ:
«Κανένα».

Ἔλεγα πὼς τὸ ξέρεις
ἐσὺ πάντα τὰ καταλάβαινες ὅλα
ἀγάπη μου
ἴσως κι αὐτὸς ἔχει ἓνα κορίτσι ποῦ τὸν καρτερᾷ
ὅπως ἐσὺ ἐμένα
γιὰ χάρι σου τὸν ἀφήκα νὰ ζήσει.

Εἶναι ἀπὸ τὰ πιδ ἀπίθανα
κι ὅμως ἐσὺ ποῦ μὲ ξέρεις καλὰ
θὰ καταλάβης πόσο εἶναι ἀληθινό.
Ἡ καρδιά μου εἶναι μιά τρίτα πελώρια
τὸ στήθος μου ἓνας χῶρος ἄδειος
καὶ μόνο τὰ δάκρυα σταματημένα στὴν ἄκρη
τοῦ λαμποῦ μου

νὰ μὴ βλέπω
νὰ μὴν ἀκούω
νὰ μὴν αἰσθάνωμαι
κατάμονος μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐρηκτικὴ
ἀτμοσφαῖρα

κενὸς μέσα σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο
βουλιάζω μέσα σ' αὐτὸ τὸ χάος τῶν ἐννοιῶν
ἐγὼ ἤξερα μόνο νὰ βουλιάζω
μέσα στὴν τρυφερότητα τῶν ματιῶν σου.

Καὶ καθὼς δὲν ἔχω δικαίωμα νὰ μιλῶ
ἀπαγορεύεται γιὰ νὰ μὴ δίνουμε στόχο στὴ
φωτιά τους

σὲ μιλῶ μυστικὰ μέσα στὸ βράδυ
εἶμαι βέβαιος πὼς μὲ προσέχεις
ἔξω πὼς μ' ἀκούς.

Τὰ χέρια μου ξέμαθαν τὸ χᾶδι
τὰ χέρια μου ἔμαθαν νὰ κτυποῦν, συγχώρεσέ με.
Τὰ χεῖλη μου ξέμαθαν νὰ φιλοῦν
τὰ χεῖλη μου ἔμαθαν νὰ σφιγγονται ἀπὸ τὴν
ἀγωνία.

Τὰ μάτια μου δὲν εἶναι πιά ὁ καθρέπτης τῶν
δικῶν σου
τὰ μάτια μου ψάχνουν κατακόκκινα τὸ σκοτάδι
τὰ μάτια μου ἔγιναν βόλι.

Ἡ καρδιά μου δὲν περιμένει πιά βοήθεια ἀπὸ
κανένα

κι οἱ ἰδέες ποῦ τὴν πύρρωναν κι οἱ λέξεις
κλαῖνε μαζί μου τουρτουρίζοντας
μὲς τὸν ἀγγέρα καὶ τὴν νύκτα.

Ἐλαφίνα μου, κνηγημένη μου ἐλαφίνα
γερετὴ στὸ μισοξέστρωτο κρεβάτι
ἀκίνητη
μὲ τὰ μάτια ἀσάλευτα στὸ πέτρινο ταβάνι
πουλί μου
μὲ τὰ διπλωμένα σου φτερά πάνω στὸ παιδικό
σου στήθος
μὲ τὸ στόμα μισάνοικτο σὲ παρὴ γέυση
τὸ μαξιλάρι σου μὲ τίς κεντημένες πεταλοῦδες
γυναίκα μου μόνη στὸ κλειστό σου δωμάτιο
σάν φυλακισμένη πεντάμορφη σὲ παραμῦθι.

Τέτοια ὥρα καθημερινὰ
τ' ἀγόρια ἀπὸ τὸ ἐχθρικό φυλάκιο
σταματοῦν νὰ βάλουν
τέτοια ὥρα μὲ τ' ὄπλο στὰ χέρια μου
γυρῶ κοντὰ σου μὲ τὰ πορφυρὰ
σύννεφα τῆς δύσης.

Κάθομαι δίπλα σου μὲς τὸ σκοτάδι
ἀνοιγοκλείνω τὰ μάτια
ἂ κορίτσι μου, ἂ τριαντάφυλλο μου
τί γλυκεῖα ποῦ μοῦ ἔγινες, ἂχ τί γλυκεῖα
ποῦ εἶσαι
στὰ μάτια σου καθρεπτίζεται ἡ ἀλικὴ τῆς
Λάσρακας
τὸ χαμόγελό σου οἱ τριανταφυλλῶνες τῶν
κῆπων της
στὰ χέρια σου οἱ δώδεκα φοινικῆς της
εἶμαι ἓνας πυρωμένος ἀέρας
χαρὰ μου, πρόσχε
τραβήξου πὸ πέρα.

Μὰ ἐσὺ ξεσηκώνεσαι τρυφερὴ σάν χαμόγελο
μου ἀπλώνεις τὰ χέρια.
Γρήγορη ὅπως πάντα
μοῦ κουβαλᾷς τὸ ἄσπρο ποικύμισσο
μυρωμένο ἀπὸ λεβάντα καὶ γιασεμιά
μοῦ φιλεῖς τίς ρυτίδες στὸ μέτωπο
ἢ φωνὴ σου σάν αὔρα:
«Ἄγορι μου, ξεκουράσου».

Αὔριο θὰ γίνῃ νέα κατάληψη ἐχθρικῶν θέσεων.
Θὰ πορευθῶ μαζί μὲ τοὺς πρώτους
πάντα πορευόμενοι μέσα στους πρώτους
ἂν τύχη καὶ πέσω
μὲς τὴν ψυχὴ μου θὰ πάρω μονάχο καημὸ
μουῖδικες τόσες χαρὲς καὶ σὲ πότισα πίκρα.

Χαράζω στὸ χῶμα τὸ μικρὸ σου ὄνομα
Ἄργυρο,
Ἐξεροτίζω τὴ γῆ
τὸ σκεπάζω.

Ἄν χαθῶ ἔτσι θὰ μείνης:
Ἔνα ὄνομα στὴ γῆ σκεπασμένο.
Θὰ σὲ πατήσουν οἱ ἄνθρωποι περῶντας
θὰ σὲ πονέσουν
καὶ δὲν θάμα ἐγὼ νὰ σὲ κυτᾶξω.

Θὰ εἶσαι ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους
θὰ εἶσαι ὀλόμονη ἀνάμεσα στους ἀνθρώπους
αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τόσο ἀγαπήσαμε
ποῦ μᾶς πότισαν χολὴ καὶ ὄξος

μά πού τόσο έμεις οί δυό αγωνισθήκαμε
νά τους δώσουμε χαρά κι ειρήνη.

Τούτη τή νύκτα είμαι γεμάτος από τήν έννοια
σου για μένα.

Φορώ τò καινούριο πλεκτό πού μου έστειλες
κρύβω τò τελευταίο σου γράμμα στόν κόρφο μου
νά μη με πάρη ή νοσταλγία τού σπιτιού
νά μη με πάρη ó άέρας
νά μη με πάρη τò βόλι τους
πρέπει νά γυρίσω ζωντανός κοντά σου.

Ίσως δέ θάπρεπε νά τò πώ
φοβούμαι τήν αύριανή έφόρμηση
οί σύντροφοι, βέβαια, θά με καλύπτουν
μά είμαι τόσο αδύνατος άπόψε
τόσο ανθρώπινα αδύνατος
ή καρδιά μου γυμνή περιφέρεται από κορφή
σε κορφή

άπό δένδρο σε δένδρο
άπό σπίτι σε σπίτι
είναι όρατή σάν από ύλη
είναι εύκολος στόχος για τόν έχθρό.

ΎΑ, και νάμουνα τώρα κοντά σου
ν' άνοίξω σιγανά τήν πόρτα
έσύ σκυμμένη στά πατικά και τò νεροχύτη
θά έτοιμάξης τò γάλα τής λύπης σου.
Ή ψυχή μου αναβλύζοντας θλίψη
σιωπηλή σε λακταρά άπό έδώ ψηλά
τρέμει μαζί με τò γεμάτο φεγγάρι
τρέμει κάτω από τά κωνηγημένα σύννεφα
τρέμει για σένα.

Σιγά - σιγά τά σύννεφα στό βάθος κοκκινίζουν.
Σιγά - σιγά τò σκοτάδι διαλύεται

Ξημερώνει.

Τò βουνό άσημαμένο στις άκτίδες τού φεγγα-
γαριού

και τά δένδρα καθαρά μες τò φώς
φίλοι. Τò μαύρο κρύβεται μες τις τρύπες
τής γής

όλα φωτίζονται
όλα είναι πάλι ζωντανά κι αυτό μοιάζει
νά πορεύομαι, άγάπη, με τά χέρια όλανοικτά
κι έσύ νά ξερχεσαι από άπέναντα.

Πρόσωπο με πρόσωπο
φώς με φώς

τίποτε δέ μπορεί νά μπή ανάμεσα σε σένα και
σε μένα

χελιδόνα μου με τά κουρασμένα φτερά στό
ντελικάτο κορμί σου

ποιός ξέρει άν ποτέ καταλάβαινα πόσο σε
άγαπώ

πόσο μου είσαι πολύτιμη
άν δέν ζούσα τόσο κοντά στό θάνατο
τόσο μακριά σου.

ΎΑ, όταν όλα τελειώσουν
όταν γίνη ειρήνη στό νησί μας
όταν ξαναγυρίσω, γυναίκα μου,
ποιός στή χάρη μας, ποιός στή ζωή μας
νά σ' άγαπώ μέσα και πάνω και πέρ' άπ' τò
χρόνο

μόνη μες τή ζωή μου έσύ
ά, τί όμορφο νά σε συλλογιέμαι, γλυκειά μου
πάνω στό κακοτράχηλο αυτό βουνό
μέσα στήν άγωνία τού πολέμου
μες τήν άμφιβολία τής ζωής ή τού θανάτου
τί ξεκούραση πού μου φέρνεις.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ

Τούτο το χρόνο, Κύπρο
τούτο το καλοκαίρι
πόσο μεγάλωσε τ' άνάστημά σου!
Στις πλάτες σου φτερούγες αρχαγγέλου
και το στεφάνι των Ψαρών στην κόμη

μοναδική
αναβαστάξεις ψηλά τò δισκοπότηρο
πάνω από τις λυκοκεφαλές
και μ' ένα ματωμένο κλωνί βασιλικό
δροσίζεις μ' αγιασμό τò μέτωπο της οικουμένης.

ΣΤΟ ΧΩΜΑ ΤΟΥΤΟ

Στο χώμα τούτο οι ρίζες κράζουν ως τους πρώτους
τάφους.

Σοφοί σκαφτιάδες, που σκοτώνεστε να ξεδιαλύνετε
τις γραφές

χαμένοι στους Μινωϊκούς αιώνες
εμείς μονάχα ακούμε την καρδιά του καμένου
χωραφιού

εμείς μονάχα αντικρίζουμε τò διαρκυμένο πρόσωπο
του πρόγονου

στη γέρικη χαρουπιά εκεί πάνω στο Βουνί
και τρώμε ελιές απ' τη σοδειά του

και πίνουμε κρασί απ' τή φούχτα του
κατάντικρου στην αρχαία θάλασσα που τον είχε
ταξιδέψει.

ΜΕΣΣΕΒΡΙΝΟΣ

ΑΦΑΙΡΕΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΟΠΟΙΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΤΕΧΝΗΝ

(Ο ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΣ ΣΟΛΙΠΣΙΣΜΟΣ)

α) Ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον εἰς τὸ ἀφηρημένον.

Μία ἀπὸ τὶς σταθερώτερες γραμμὲς ἐξελιξέως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ πορεία ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον πρὸς τὸ ἀφηρημένον καὶ συμβολικόν. Τὸ συμβολικόν ἐδῶ νὰ τὸ ἐννοήσωμεν εἰς τὴν μαθηματικὴν καὶ λογικὴν του σημασίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν μυθολογικὴν καὶ ἱεροτελεστικὴν του χρῆσιν. Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξις, πού παρατηρεῖται τόσον εἰς τὰς ψυχολογικὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου ὅσον καὶ εἰς τὰ δημιουργήματά του, δηλ. τόσον εἰς τὸ ὑποκειμενικόν ὅσον καὶ εἰς τὸ ἀντικειμενικόν πνεῦμα, μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μαθηματικοποίησις. Εἰς τὴν ψυχολογικὴν σφαῖραν ὁ Ντοστογιέφσκι ἔδειξε στὸ Ἰπύγειον πῶς ἡ θέλησις παύει νὰ εἶναι θέλησις τοῦ συγκεκριμένου καὶ γίνεται ἀφηρημένη. Εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν σφαῖραν συναντοῦμεν τὴν ἀφαίρεσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην, θρησκείαν, τέχνην, πολιτείαν, ἐργασίαν κ.ά. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ὡς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ἀφηρημένη τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀφαίρεσεως παρατηρεῖται εἰς τὰ Μαθηματικά καὶ εἰς τὴν Λογικὴν, μάλιστα εἰς τὴν Συμβολικὴν Λογικὴν. Καὶ ἡ θρησκεία ὑπόκειται εἰς τὴν ἐξέλιξιν ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον εἰς τὸ ἀφηρημένον· ἔτσι οἱ συγκεκριμένους θεότητες τῆς εἰδωλολατρείας ὑποκαθίστανται ἀπὸ τὴν σχετικῶς ἀφηρημένην τριαδικὴν θεότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ· αὐτὴ μὲ τὴν σειρὰν τῆς ὑποκαθίσταται ἀπὸ τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ ἢ τῆς θεότητος ἐν γένει. Εἰς τὴν πολιτείαν ὁ ἄνθρωπος, ὁ συγκεκριμένος π.χ. Ἕλληνας ἢ Γάλλος πολίτης, ἀποσπάται ἀπὸ τὴν συγκεκριμένην πολιτείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει, καὶ γίνεται κοσμοπολίτης. Πολλὴ ἔκδηλη εἶναι ἡ ἀφαίρεσις καὶ εἰς τὴν τέχνην. Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης πρὸς τὸ ἀφηρημένον.

β) Αἱ μεταφυσικαὶ (1) προϋποθέσεις τῆς νεωτέρας τέχνης.

Ἰσως οἱ δύο βασικώτερες τάσεις ἢ ἀναζητήσεις ἐπάνω εἰς τὶς ὁποῖες φέρεται ἡ νεωτέρα τέχνη εἶναι ἡ τῆς αὐτονομίας καὶ τῆς καθαρότητος· οἱ δύο αὐτὲς τάσεις συμπύκνουν μέχρι τινος. Ἡ αὐτονομία εἰς τὴν τέχνην γίνεται αἰσθητὴ ὡς προσπάθεια:

α) ἀποδεσμεύσεως ἀπὸ ἄλλες «ἐξωκαλλιτεχνικὲς ἐντολές»

β) χωρισμοῦ ἀπὸ τὰς ἄλλες τέχνας.

Κατὰ τὸ α ἡ τέχνη θέτει ἑαυτὴν ὡς αἰτίαν καὶ σκοπὸν ἑαυτῆς, ὑπηρετεῖ ἑαυτὴν καὶ τίποτε ἄλλο, δηλ. ἡ τέχνη εἶναι διὰ τὴν τέχνην. Οὔτε ἡ θρησκεία, οὔτε ἡ ἠθικὴ, οὔτε ἡ πολιτεία ἢ ἄλλος παράγον ἠμπορεῖ νὰ ὑποβάλλῃ ἢ νὰ δώσῃ ἐντολές. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κατὰ τὸ παρελθόν ἡ μεγάλη τέχνη ἐδέχθη ἐντολὰς καὶ θέματα ἀπὸ ἄλλους κοινωνικὸς παράγοντας, μάλιστα ἀπὸ τὴν θρησκείαν. Ἀποδέσμευσις τῆς τέχνης ἀπὸ ἄλλους παράγοντας ὡς π.χ. ἀπὸ τὴν θρησκείαν, σημαίνει συγχρόνως περιορισμὸν μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σφαῖραν, ὥστε ἡ τέχνη νὰ γίνεται μίαν ἐκφρασίαν τοῦ ἀνθρώπου ἢ τοῦ ἀνθρωπίνου μόνον. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀποδέσμευσιν ἡ τέχνη ἀπομονώνεται εἰς ἑαυτὴν τόσον ὄντολογικῶς (κοσμολογικῶς) ὅσον καὶ κοινωνικῶς. Γνωρίζομεν ὅτι εἰς ἄλλες ἐποχὰς ἡ μεγάλη τέχνη δὲν περιορίσθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀλλ' ἀνεφέρθη καὶ εἰς ἄλλα ὄντα, μάλιστα εἰς τὸ θεῖον· αὐτὸς ὁ περιορισμὸς τῆς τέχνης εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σφαῖραν, πού μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ τ ο λ ο γ ι κ ῆ ἢ κ ο σ μ ο γ ο ν ι κ ῆ ἀ π ο μ ὶ ν ω σ ι ς, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν γενικωτέραν ὄντολογικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀπομόνωσιν τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως ὁ ἄνθρωπος τείνει νὰ αὐτονομηθῇ, δηλ. νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς θεότητος εἰς τὸν ὅποιον ἐξοῦσε μέχρι τότε. Τὸ μεταβατικὸν στάδιον ἀπὸ τὴν ὀ ν τ ο λ ο γ ι κ ῆ ν σ υ ν ἔ χ ρ ι α ν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐξοῦσεν ὁ μεσαιωνικὸς ἄνθρωπος, ὁ Δυτικὸς καὶ ὁ Βυζαντινὸς, εἶναι ὁ θεϊσμός. Ἐνῶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὄντολογικῆς συνεχείας ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸ θεῖον καὶ ζῆ ἀσφαλῆς μέσα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸν θεῖον ἀποσπάζεται ἀπὸ τὴν θεότητα, ἢ ἄλλως λεγόμενον, μὲ τὸ θεῖον ἀνοίγεται ἕνα ρήγμα ἢ χάσμα μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ: ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει τὸν Θεόν· ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἀποτραβηγμένος, ὅπως ὁ Θεὸς τοῦ Ἐπικούρου εἰς τὰ μετακόσμη, ἀδιαφορεῖ ὁ κόσμος, καὶ ὁ ἄνθρωπος, πού εἶναι μέσα σ' αὐτὸν τὸν

(1) Μεταφυσικὴ ἐδῶ νοεῖται ἡ ἀντίληψις πού ἔχει ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν θέσιν του εἰς τὸν κόσμον.

κόσμον, είναι ένα καλοκουρδισμένο ρολόγι που εργάζεται μόνον του. Κατόπιν ήλθεν ο ύλισμός από την μία και ο ιδεαλισμός από την άλλην και ώλοκληρώσαν την όντολογικὴν απομονώσιν του ανθρώπου. Ὁ ύλισμός βλέπει ὡς αἰτίαν τῆς ἀπομονώσεως τὴν φυσικὴν συνθήκην, ἐνῶ ὁ ιδεαλισμός (π.χ. τοῦ Κάντ) ἀποδίδει μίαν αἰθρορησίαν, αὐτονομίαν καὶ αὐτοτέλειαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν. Μὲ τὸν ύλισμὸν ὁ ἄνθρωπος παραδίδεται εἰς τὴν τυχαιότητα τῆς ὕλης καὶ ἐκημδενίζεται· ὁ ἐκημδενισμός του αὐτὸς εἶναι κάτι περισσότερον ἢ χειρότερον ἀπὸ τὴν ἀπομόνωσιν. Ὁ ιδεαλισμός ἀπ' ἑτέρου ἐνῶ προσδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀξίαν, θέτων αὐτὸν ὡς συνείδησιν αὐτόνομον καὶ αὐθόρητον, ἀκριβῶς μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴν αὐτονομίαν τὸν ἀπομονώνει· εἰς τὴν ριζοσπαστικὴν του μορφήν, ὡς π.χ. εἰς τὸν Φέχτε, γίνεται ὁ ιδεαλισμός ἕνας όντολογικὸς σολιπσισμός. Εἰς τὴν σύγχρονον εποχὴν ὁ όντολογικὸς σολιπσισμός φαίνεται ἰσχυρὸς εἰς τὸν Σάοτς, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος τιθέμενος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ὡς αἰτία καὶ σκοπὸς αὐτοῦ, *causa seci*, ἀπομονώνεται πλήρως.

Ὁ όντολογικὸς αὐτὸς σολιπσισμός τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου ὠδήγησε κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ θέματος τῆς τέχνης εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὸ καθαρὰ ἄνθρώπινον. Ἡ κοινωνικὴ ἀπομόνωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' ἑτέρου ὠδήγησε πάλιν, ὡς ἀνεφάρμεν ἄνωτέρω, εἰς τὸν περιορισμὸν ἢ ἀπομόνωσιν τῆς τέχνης ἀπὸ τοὺς ἄλλους κοινωνικοὺς παράγοντας. Ἰπάσχει ὅμως ἀκόμη ἢ τάσις τῆς τέχνης πρὸς ἀπομόνωσιν ἐντὸς τῆς ἰδίας τῆς περιοχῆς τῆς τέχνης, εἰς τὴν περιπτώσιν κατὰ τὴν ὁποίαν μία τέχνη δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συντεθῇ καὶ νὰ περιορισθῇ, ὥστε νὰ γίνῃ καθαρὰ τέχνη· ἡ ζωγραφικὴ ὀφείλει νὰ εἶναι ζωγραφικὴ καὶ ὄχι καὶ πλαστικὴ (ὡς π.χ. εἰς τὴν μονοδιάστατην ζωγραφικὴν), ἡ μουσικὴ ὀφείλει νὰ εἶναι μουσικὴ καὶ ὄχι λογοτεχνία. Ὡς ἀντιδράσις ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀπομονώσεως ἀναφαίνονται τέτοιαι προστάθειαι, ὡς ἡ ἀπόπειρα τοῦ Βάγκνερ νὰ ἀνασυνδέσῃ, κατὰ τὸ πρότυπον περιῶπου τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, τὸν λόγον καὶ τὴν μουσικὴν. Πίσω ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀναζήτησιν τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς μιᾶς τέχνης ἀπὸ τὴν ἄλλην γίνεται αἰσθητὴ ἡ ριζοσπαστικὴ ἀτομικοποίησις εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσεν ὁ νεώτερος ἄνθρωπος. Ὅπως ὑπῆρχε κατὰ τὸν μεσαιῶνα μία όντολογικὴ συνέχεια, ἔτσι ὑπῆρχε καὶ μὴ κοινωνικὴ συνέχεια, μία κατάστασις δηλ. μέσα εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ἄτομα ἐξοῦσαν ὡς μία συμπαγῆ κοινωνικὴ ἐνότης. Ἡ Ἀναγέννησις ὅμως σπάζει, μαζὶ μὲ τὴν όντολογικὴν, τὴν κοινωνικὴν ἢ ριζοσπαστικὴν ἄτομικοποίησιν αὐτῆς τῆς ἀτομικοποίησεως εἶναι αἰσθητὸς εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς ζωῆς· ὡς π.χ. εἰς τὴν γλώσσαν· ἐδῶ ὑποχωροῦν οἱ καταλήξεις τοῦ ρήματος καὶ ἐμφανίζεται ἐντὸς τοῦ ὑποκειμένου ἐνῶ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ, πὸν δεσπόζον μέχρι τοῦ Μεσαίῶνος, ἔκεινο πὸν προβάλλεται καὶ διὰ τοῦ ὁποῖου διακρίνεται ἢ προέλευσις τῆς ἐνεργείας εἶναι τὸ ρῆμα διὰ τῶν καταλήξεων, (π.χ. *laudo, laudas, laudat*) εἰς τὴς ρωμανικὰς γλώσσας ἢ κατάληξις ἐμφανίζεται καὶ προβάλλεται τὸ ὑποκειμενον, τὸ ὁποῖον καὶ βαστάζει ὅλο τὸ βῆρος τῆς προτάσεως. Τί σημαίνει τοῦτο παρὰ μίαν ἔμφωσιν καὶ διάκρισιν τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἐπομένου τοῦ ἀτόμου;

γ) Αὐτονομία καὶ καθαρότης εἰς τὴν τέχνην.

Ἡ ἀναζήτησις τῆς αὐτονομίας ὑπὸ τὴν τελευταίαν μορφήν, δηλ. τῆς καθαρᾶς τέχνης, τῆς μὴ ἀναμεμιγμένης μετ' ἄλλην τέχνην, παρατηρεῖται ἐν πρώτοις εἰς τὴν μουσικὴν. Ἡ μουσικὴ πρῶσις ἐνκόλωτέρα ἀπὸ τὴς ἄλλες τέχνας νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα περιεχόμενα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ συνειδήσεως καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι «καθαρὰ μουσικὴ». Αὐτὴ ἡ «καθαρότης» παρῶχει εἰς τὴν μουσικὴν τὴν δυνατότητα νὰ ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τὴς ἄλλες τέχνας. Ἐτσι ἡ μουσικὴ γίνεται ἀφῆρημῆν, ὡς μὴ ἀναφερομένη εἰς συγκεκριμένα περιεχόμενα τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδήσεως, ὡς μὴ-ἔχουσα δηλ. συγκεκριμένον θέμα (μῆ-θεματικὴ)· συγχρόνως γίνεται καὶ αὐτόνομος, ὡς μὴ καθοριζομένη ἢ ἔξαρτωμένη ἀπὸ συγκεκριμένα περιεχόμενα μετὰ τὴν ὁποία ἐπιδορῶνται οἱ ἄλλες τέχνας, τὴς ὁποῖαις διὰ τοῦτο, διὰ τὸ ὅτι δηλ. δὲν εἶναι καθαρᾶς, ἢ καθαρὰ μουσικὴ κρατεῖ εἰς ἀπόστασιν. Ἐτσι ἡ αὐτονομία καὶ ἡ καθαρότης εἰς τὴν τέχνην εὑρῆκεν εἰς τὴν μουσικὴν μίαν πραγματοποίησιν· ἔκτοτε ἡ καθαρὰ μουσικὴ συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ ἀπέτελεσε τὸ πρότυπον τῆς καθαρᾶς αὐτόνομου τέχνης.

Ἐνα ἄλλο γνώρισμα τῆς μουσικῆς ἀπέτελεσεν ἀφετηρίαν διὰ νὰ γίνῃ ἡ μουσικὴ ἀφῆρημῆν καὶ καθαρὰ τέχνη: τὸ γεγονός ὅτι ἡ μουσικὴ κατῶρθεως ἢ ὑποτάξει τὸ μέσον ἐκφράσεώς της, τοὺς φθόγγους δηλ. εἰς ποσοτικὸν πρῶσοδιορισμὸν καὶ εἰς αὐστηρικὸν συμβολισμὸν τὴν ὑπεβόηθησε τὰ μέγιστα νὰ γίνῃ ἀφῆρημῆν τέχνη, μετ' ἄσφῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς μαθηματικοποιήσεως ἢ τῆς μαθηματικῆς ἀφαρέσεως. Ἡ μουσικὴ ἐνκόλωτέρα καὶ περισσότερον ἀπ' ὅλλαις τὴς τέχνης δύναιται νὰ γίνῃ μία συνδυαστικὴ (τέχνη) συμβόλων (Ars Binomialia). Ἡ μαθηματικοποίησις λοιπὸν εἰς τὴν μουσικὴν συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν συμβόλων ὡς ἐκείνων τῶν μαθηματικῶν, δηλ. πολλὴ ἀφῆρημῆν, πὸν ὑπακούουν εἰς νόμους ἢ κανόνας ὅπως τὰ μαθηματικά.

Ἡ πρώτη τέχνη ἢ ὁποία ἐμμύθη τὴν μουσικὴν ἦτο ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ ὁποία ἔχει μέσα

της περισσότερον τῶν ἄλλων τεχνῶν τὰ Μαθηματικά, μάλιστα δὲ τὴν Γεωμετρίαν. Εἰς τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν ἡ καθαρότης ἐμφανίζεται ὡς ἀποβολὴ τοῦ πλαστικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ κοσμήματος, ἐνῶ ἡ ἀφαίρεσις, ὡς μαθητικοποίησις μάλιστα, ἐμφανίζεται ὡς ἰσχυρὰ προβολὴ τῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἐπιφανείας, πού εἶναι κατ' ἔξοχὴν γεωμετρικὰ στοιχεῖα. Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ ὁμοίως ἐπειδὴ συνδέεται ἀρρήκτως μὲ μίαν συγκεκριμένην ἐντολήν, τὴν ἐντολήν τῆς στεγάσεως, δὲν ἤμπορούσε νὰ προχωρήσῃ σὲ ριζοσπαστικώτερον μορφήν ἀφαίρεσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον, καὶ νὰ γίνῃ μὴ-θεματικὴ τέχνη, δηλ. τέχνη ἀνευ συγκεκριμένου θέματος καὶ περιεχομένου ὅπως ἡ καθαρὰ Μουσικὴ.

Ἡ ριζοσπαστικώτερον μορφή ἀφαίρεσεως ἐπεφυλάχθη διὰ τὴν ζωγραφικὴν κατὰ πρῶτον λόγον, καὶ τὴν ποιήσιν καὶ πλαστικὴν κατόπιν.

Τὴν πρῶτην σφαιρικὴν προσπάθειαν διὰ καθαρὴν ζωγραφικὴν εὐρίσκουμεν εἰς τὸν Σελζάνν: ὁ ζωγράφος βλέπει καθαρὰ χωρὶς νὰ ἀναμινγνῆ συναισθηματικὰ καὶ διανοητικὰ στοιχεῖα. Ἡ μέριμνά του εἶναι τὸ καθαρὸν βλέμμα, ἡ καθαρὰ ὄρασις. Ὁ ζωγράφος ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ παριστάνῃ πράγματα, ἡ τέχνη του δηλ. εἶναι θεματικὴ, ἀλλὰ τὰ πράγματα τὰ βλέπει μὲ ἑναντιὸν βλέμμα ὥστε καὶ τὰ πράγματα νὰ φαίνονται καινούργια, πρὸ πάντων ὁμοίως διὰ νὰ ἀναδίδεται καθαρὸν τὸ χρῶμα. Ὁ ζωγράφος ἐδῶ κάμνει ἀφαίρεσιν — ἕνας βαθμὸς ἀφαίρεσεως ὑπῆρχεν ἴσως πάντοτε εἰς κάθε τέχνην — ἀποκαθαίρων καὶ ἀπομονώνων τὰ πράγματα καὶ τὸ χρῶμα ἀπὸ τὰ διάφορα στοιχεῖα μὲ τὰ ὁποῖα τὰ ἔχομεν ἐπιβαρύνει, καὶ μέχρι τινος ἐπικαλύψει, δηλ. ἀπὸ τὴν καθημερινότητα, τὴν χρησιμότητα, τὴν παιδείαν καὶ τὴν παράδοσιν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀφαίρεσις ἐμφανίζεται ἐδῶ καὶ ὡς ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ καθημερινόν, τὸ συνηθισμένον, τὸ χρησιμοθηρικόν, τὸ παραδοσιακόν καὶ τὸ ἱστορικόν.

Ῥιζοσπαστικώτερον μορφήν προσλαμβάνει ἡ ἀφαίρεσις εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἡ τέχνη αὐτὴ γίνεται μὴ-θεματικὴ, δηλ. ἡ παράστασις γίνεται παράθεσις, ἢ ἔστω καὶ σύνθεσις, χρωμάτων, γραμμῶν καὶ σχημάτων, χωρὶς συγκεκριμένον περιεχόμενον ἢ θέμα, ὥστε ἡ παράστασις νὰ μὴ παριστάνῃ τίποτε καὶ ἴσως ἀκόμη νὰ μὴ ὁμοιάξῃ καὶ νὰ μὴ ἐνθυμιζῇ τίποτε. Ἡ παράστασις τῆς μὴ θεματικῆς, ἢ ἀφηρημένης, ζωγραφικῆς ἀγνοεῖ τελείως τὴν πραγματικότητα ἢ τὴν ἐρμηνεύει τελείως διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι τὴν ἐρμηνεύομεν εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ μέσα εἰς τὴν παράδοσιν μας. Ἡ πραγματικότης τὴν ὁποῖαν ἡ μὴ-θεματικὴ τέχνη παριστάνει, ἢ καλύτερα ἡ παράστασις τῆς ἀφηρημένης τέχνης, ἔχει τὴν ἰδικήν τῆς σύνταξιν, ἢ ὁποῖα, μὲ τὰ κριτήρια τῆς καθημερινότητος, τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος, εἶναι μία ἀσύνταξις — τέτοια π.χ. περίπτωσις εἶναι, μέχρι μεγάλου βαθμοῦ ὁ πίνακας τοῦ Πικασσὸ «Καρυβαλισμὸς τοῦ φθινοπώρου».

Ἡ ποιήσις δὲν ἰστέθησε τῶν ἄλλων τεχνῶν εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἐπιδίωξιν τῆς καθαρότητος. Ἐδῶ ὅμως ἡ ἀσυνταξία ἐφάνη καθαρώτερον καὶ ἐντονώτερον, διότι ἡ γλῶσσα, εἶναι περισσότερον τῶν ἄλλων μέσον ἐκφράσεως, καθωρισμένη ἀναφορὰ συμβόλων, μεμονωμένων ἢ συνταγμένων εἰς σύστημα, εἰς πράγματα καὶ νοήματα. Καὶ ἐδῶ ἡ προσπάθεια ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὸ ἱστορικόν καὶ παραδοσιακόν στοιχεῖον ἦτο φανερά. Ἡ ἀπόρριψις τοῦ παλαιοῦ συμβολισμοῦ καὶ ἡ ἀναζήτησις τοῦ νέου ἦτο ἰδιαίτερος ἐντονος εἰς τὸν συμβολισμὸν καὶ εἰς τὴν ἐκφρασὴν ἐν γένει, ὡς π.χ. εἰς τὸν Ἐλλιοτ, εἰς τὸν Καβάφην καὶ εἰς τὸν Σεφέρην. Ἡ ἀπόρριψις ὅμως τοῦ παλαιοῦ καὶ ἡ ἀναζήτησις τῆς καθαρότητος καὶ τῆς αὐτονομίας δὲν σταματᾷ ἐδῶ: προχωρεῖ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν συμβόλων. Ἡ σύνταξις τῆς γλώσσης εἶναι ἕνας περιορισμὸς καὶ ἐμπόδιον εἰς τὴν καθαρὰν ποιήσιν: διὰ τοῦτο πρέπει ὁ ποιητὴς νὰ ἀπαλλαγῇ κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπ' αὐτὴν τὴν σύνταξιν. Ἡ σύνταξις τῆς γλώσσης εἶναι μέχρι μεγάλου βαθμοῦ ἕνα ἀντικειμενικὸν σύστημα, ἀφοῦ οἱ κανόνες τῆς συντάξεως εἶναι σήματα τῆς ὕψης ἢ διαφθορέσεως ἑνὸς κόσμου, κατὰ μέγα μέρος ἀντικειμενικοῦ, δηλ. ἑνὸς κόσμου πέραν ἀπὸ τὸ ἄτομον, πού ἔχει μέχρι μεγάλου βαθμοῦ τὴν ἰδικὴν του νομοτέλειαν. Ἐὰν ὅμως ἡ ποιήσις ἀναγνωρίσῃ αὐτὴν τὴν κατάστασιν γίνεται ἐκνομουμένη καὶ μὴ καθαρὰ: διότι εἰς τὸ βάθος ἡ καθαρότης τῆς τέχνης εἶναι ἀπόλυτος αὐτονομία. Ἔτσι διὰ νὰ γίνῃ ἡ ποιήσις καθαρὰ πρέπει νὰ ἀγνοήσῃ ὅχι μόνον τὴν ἀναφορὰν τῶν μεμονωμένων λέξεων ὡς συμβόλων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν τῶν σύνταξιν. Ἡ ἀσυνταξία ἐμφανίζεται ὡς αὐθαίρετη σύνδεσις λέξεων μεταξὺ των. Ἡ ἀσυνταξία τῶν λέξεων καὶ τῶν προτάσεων προκαλεῖ ἐντονώτερον τὴν ἀντίδρασίν μας παρὰ ἡ ἀσυνταξία χρωμάτων, διότι τὰ χρώματα εἶναι, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ἐμᾶς, τυχαῖα δεδομένα, διὰ τὴν χρῆσιν καὶ σύνδεσιν τῶν ὁποίων ἐμεῖς δὲν δεσμευόμεθα μὲ κανόνες, ἐνῶ τὰ γλωσσικὰ σύμβολα δὲν εἶναι τυχαῖα ἀλλ' ἰδικὰ ἡμιουργήματα, πού ὑποκομῶν εἰς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐμεῖς «ἐθεσπίσαμεν», διὰ τοῦτο καὶ ὑπάρχει εἰς τὴν γλῶσσαν πραγματικὴ ἀσυνταξία, ὡς π.χ. εἰς τοὺς στίχους τοῦ J. Hods εἰς τὸ περιφημον ἐξπρεσσιονιστικὸν ποιήμα του «Ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου»:

Το πολίτη τοῦ ξεφεύγει τὸ καπέλλο ἀπ' τὸ κεφάλι
Μέσα σ' ὄλους τοὺς ἀέρηδες ἀντηχεῖ σὰν κραυγὴ.
Στέγες γκρεμίζονται καὶ μοιράζονται σὲ δυο
Καὶ στές ἀκρογιαλιές — διαβάζουσι οἱ ἄνθρωποι — ἀνεβαίνει ἡ πλημμυρίς.

Ἡ τρικυμία εἶναι ἐδῶ, ἡ ἄγρια θάλασσα πηδάει
 Στὴ στεριά, γιὰ νὰ θρυμματίσῃ χονδρὰ φράγματα.
 Οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι ἔχουν ἓνα συνάχι.
 Οἱ σιδηρόδρομοὶ πέφτουν ἀπὸ τὰ γεφύρια.

δ) Ἡ ἀπόλυτος καθαρότης καὶ αὐτονομία ὀδηγοῦν εἰς τὸ μηδέν.

Γίνεται καθαρὸν ὅτι με αὐτὴν τὴν καθαρότητα καὶ αὐτονομίαν ἡ τέχνη ἔχει ἀπελευθερωθῆ ἀλλὰ καὶ ἀποκοπῆ ἀπὸ:

- α) τὸ ἐξωανθρώπινον
- β) τὲς ἄλλες περιοχὲς τῆς ζωῆς καὶ κοινωνίας
- γ) τὲς ἄλλες τέχνες
- δ) τὴν παράδοσιν καὶ τὸ ἱστορικὸν
- ε) τὰ πράγματα ἢ τὸν «ἀντικειμενικὸν κόσμον».

Ἔχομεν ἐδῶ μίαν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀποκοπὴν ἀπὸ κάθε δεσμὸν καὶ θεμὸν, τὴν ἀπομόνωσιν καὶ ἀπολυτοποίησιν τοῦ καλλιτέχνου καὶ τῆς τέχνης. Ὅλα τὰ ἄλλα, πλὴν τῆς τέχνης καὶ τοῦ καλλιτέχνου, δηλ. ὅ,τι ὀνομάζομεν κόσμον, ἀναστέλλοντα, τίθενται εἰς παρένθεσιν ἢ καὶ καταρροῦνται. Ἀποτέλεσμα ὁ καλλιτεχνικὸς σολιπσιζμός. Ὅταν ὅμως ὁ καλλιτέχνης καὶ ἡ τέχνη ἀνηθιοῦν τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθόν, τὰ πράγματα καὶ τὰ νοήματα καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ, τότε τί μένει; Μένει μὰ καθαρὰ ἢ ἀπόλυτος συνείδησις ἢ ἓνα καθαρὰ ἐγώ. Τί εἶναι ὅμως ἡ συνείδησις ἢ τὸ ἐγώ χωρὶς περιεχόμενον, χωρὶς δεσμούς, θεσμούς καὶ ἀναφορὰς; Εἶναι ἡ ἀφηρημένη συνείδησις, τὸ ἀφηρημένον ἐγώ, ὁ ἀφηρημένος ἄνθρωπος. Τί θὰ ἐκφράσῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ καλλιτέχνης; Θὰ ἐκφράσῃ τὸν ἑαυτὸν του. Ὁ ἑαυτὸς του ὅμως, ἡ συνείδησις ἢ τὸ ἐγώ εἶναι, ὡς καθαρὸν ἐγώ, κενὸν ποντὸς περιεχομένου, ἐπομένως θὰ ἐκφράσῃ τὸ κενόν. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἀφαίρεσις ἔγινε διὰ νὰ φθάσῃ ἡ τέχνη εἰς τὴν αὐτονομίαν καὶ καθαρότητα. Εἶναι φανερόν ὅμως ὅτι αὐτὴ ἡ αὐτονομία καὶ καθαρότης εἰς τὴν ριζοσπαστικὴν τὸν μορφήν ὠδήγησεν εἰς τὸ κενόν καὶ εἰς τὸ μηδέν.

Ἡ νεώτερα τέχνη λοιπόν, ἐάν μείνῃ συνεπὴς εἰς τὸ αἴτημα τῆς καθαρότητος καὶ αὐτονομίας, περιπίπτει εἰς τὸ κενόν καὶ εἰς τὸν μηδενισμόν. Ἐπειδὴ δὲν ἀναγνωρίζει καὶ δὲν δεσμεύεται ἀπὸ περιεχόμενα, ἀλλ' ἐκφράζει μόνον τὸν ἑαυτὸν του, τὸν κενὸν ἑαυτὸν του, ὁ νεώτερος συνεπὴς καλλιτέχνης «ξεπέφτει» εἰς τὰ κενὰ σύμβολα. Τὸ σύμβολον ὅμως εἶναι πάντοτε σύμβολον τινος καὶ ὄχι ἑαυτοῦ καὶ ἐπομένως τὸ κενὸν σύμβολον δὲν εἶναι σύμβολον τινος. Τὸ κενὸν ὅμως σύμβολον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μᾶς κρατᾷ προσκολλημένους εἰς τὸν ἑαυτὸν του. Διὰ τοῦτο ἡ ἀφηρημένη τέχνη, με ὄλην τὴν κενότητα καὶ τὴν ἀνοησίαν της, μᾶς κρατᾷ προσκολλημένους εἰς τὸν ἑαυτὸν της.

Τὸ κενόν, τὸ ἀνόητον δὲν ἠμποροῦν νὰ ὑπάρξουν παρὰ μόνον ὡς στιγμή, ὡς ἀδιάστατη στιγμή. Τὸ καθαρὸν ἐγώ, ἡ καθαρὰ συνείδησις, ἡ καθαρὰ τέχνη, ἐπαναλαμβάνομεν, σημαίνουν ἀπόλυτον Ἐγώ, ἀπόλυτον συνείδησιν, ἀπόλυτον τέχνην· ἀπόλυτος δὲ σημαίνει ἄνευ ἀναφορῶν. Τὸ ἄνευ ἀναφορᾶς ὅμως εἶναι τὸ κενόν, τὸ μηδέν καὶ ἡ στιγμή. Ἡ στιγμή δὲν ἔχει ἀναφορὰς διότι δὲν ἔχει διαστάσεις. Ἡ νεώτερα τέχνη, πὸν ἐφθασεν εἰς τὴν καθαρότητα καὶ αὐτονομίαν, γινόμενη ἀπόλυτη, περιορίζεται εἰς τὴν στιγμήν, εἰς τὸ κενόν, εἰς τὸ ἀνόητον. Διότι τὸ κενόν καὶ ἡ στιγμή δὲν ἔχουν κανένα νόημα· νόημα ὑπάρχει μόνον ὅταν ὑπάρχουν διαστάσεις, δηλ. ἀναφορὰς. Με αὐτὰ κατανοοῦμεν τὸν λόγον τοῦ Dalí, ὅτι «ἡ τέχνη εἶναι ἡ ἔγχρωμη στιγμιαία φωτογραφία τῆς ἀνοησίας». Ἔτσι ἡ νεώτερα τέχνη, βαστάζει καὶ βαστάζεται ἀπὸ τὸ ἀνόητον. Συγχρόνως ἡ νεώτερα τέχνη εὐρίσκειται περιπελεγμένη μέσα εἰς τὸ διαλεκτικὸν παράδοξον ὅτι ἐνῶ προσπαθεῖ διὰ τῆς ἀπολύτου θέσεως καὶ καθαρότητος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀπόλυτον δημιουργίαν, εἰς τὴν πλήρη καθαρὰν καὶ ἀπόλυτον δηλ. ἐκφρασὴν τοῦ καλλιτέχνου, φθάνει οὐχὶ εἰς τὴν δημιουργίαν ἀλλ' εἰς τὴν ἐκφρασὴν τῆς στιγμῆς, τῆς ἀνοησίας, τοῦ κενοῦ, τοῦ μηδενός. Φαίνεται ὅτι καὶ ἐδῶ ἐπαληθεύει ἡ διαπίστωσις τοῦ Πλάτωνος, ὅτι πᾶσα καθαρὰ ἢ ἀπόλυτος θέσις, ἢ πᾶσα θέσις τινος ὡς αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ, περιπίπτει εἰς τὸ ἀνόητον καὶ τὸ μηδέν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΚΟΥΤΣΑΚΟΣ

Σημείωσις: Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῆς μελέτης αὐτῆς εἶναι παρμένες ἀπὸ τὶς πραγματεῖες τοῦ H. Sedlmayr: Die Revolution der modernen Kunst καὶ Verlust der Mitte.

Ο ARCHIBALD MACLEISH

(ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΟΔΗΓΗΤΗΣ)

‘Ο Α. Macleish γεννήθηκε στο Glencoe τῆς πολιτείας τοῦ Illinois πρὶν 65 χρόνια, ἀπὸ οἰκογένεια Σκώτων μεταναστῶν. Στὰ νειάτα του ἐτοιμάστηκε γιὰ τὸ δικηγορικό στάδιο, ἀλλὰ «οὔτε τὸ ἠθέλε, οὔτε τοῦ ἄρεσε ἡ νομικὴ σὰν ἐπάγγελμα γιατί δὲν μποροῦσε νὰ πιστέψει σ’ αὐτήν». Φοιτητὴς ἀκόμη, παντρεύτηκε τὴν Ada Hitchcock, καλλιτέχνητα τοῦ ἄσματος, καὶ ἀπέκτησαν τρία παιδιά. ‘Ο πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος βρῆκε τὸν Macleish στὴν ἀρχὴ τραυματιοφορέα κ’ ἔπειτα πυροβολητὴ στὴ γραμμὴ τοῦ πυρός. ‘Αποστρατεύθηκε μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ. ‘Ο ἀδελφός του, ἀεροπόρος, φονεύθηκε στὸ Βέλγιο. Στὴ Γαλλία ἔζησε ἀπὸ τὸ 1923—1928, μελέτησε γαλλικὴ λογοτεχνία κ’ ἰδιαίτερα γαλλικὴ ποίηση, ἀλλὰ καὶ τὸν T. S. Eliot καὶ τὸν Ezra Pound, πού τὸν ἐπηρέασαν ἀρκετὰ φανερὰ στὴν πρώτη του ἐργασία. ‘Εγραφε ποίηση ἐπὶ πολλὰ χρόνια χωρὶς νὰ τὴν δημοσιεύῃ. Γυρίζοντας στὴν Ἀμερικὴ ταξίδεψε μόνος του στὸ Μεξικό, ἀκολουθώντας τὴν πορεία τοῦ διάσημου ἐξερευνητῆ καὶ κατακτητῆ τοῦ Μεξικοῦ Hernando Cortez (1485—1547) μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμπνευσθῇ καὶ νὰ δημοσιεύσῃ τὸ συνθετικὸ ποιῆμά του Conguistador. Γιὰ τὸ ποιή-

μα αὐτό, βραβεύθηκε μὲ τὸ βραβεῖο Πούλιτζερ γιὰ τὴν ποίηση τοῦ ἔτους 1932. Τὸ 1939, ὁ πρόεδρος Φράνκλιν Ντέλανο Ρούζβελτ τὸν διώρισε βιβλιοθηκῆριο τοῦ Κογκρέσσου, ἕνα ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα καὶ πλέον ὑπεύθυνα κρατικὰ λειτουργήματα τῆς Ἀμερικῆς. Βιβλιοθηκῆριος τοῦ Κογκρέσσου διετέλεσε πρὶν ἀπ’ αὐτὸν καὶ ὁ Thomas Mann, καὶ μετὰ ἀπ’ αὐτὸν ὁ St. John Perse.

Στὸ μεταξύ, ὁ ποιητὴς, σημείωσε μὰ θετικὴ στροφὴ, ἀφήνοντας μακριὰ τὶς τελευταῖες ἀπληξίσεις τοῦ Eliot καὶ τοῦ Pound καὶ ὀλοκλήρης τῆς νοσταλγικῆς «χαμένης γενεᾶς» τοῦ Μεσοπολέμου.

‘Η ποίηση του τώρα περιέχει ἕνα μεγάλο ποσοστὸ κοινωνικῆς διαμαρτυρίας. Φλέγεται γιὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀποφασιστικὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας, καὶ παίρνει καθαρὴ θέση στὴ σύρραξη πού ἐπακολούθησε. ‘Ηδη, ἀπὸ τὸ 1937, ὁ MacLeish, ὡς Πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς Συνελεύσεως Ἀμερικανῶν Συγγραφέων, διακύρυξε: «...Στὸν πόλεμο ἐναντίον τοῦ φασισμού, ἐμεῖς οἱ συγγραφεῖς ἔχουμε χρέος νὰ παραμείνουμε ἀκέραιοι, καὶ, εἴτε τὸ ἐπιθυμοῦμε, εἴτε ὄχι, στρατευόμενοι».

N. Σ.

A. MACLEISH

ΓΡΑΜΜΕΣ ΓΙΑ ΠΡΟΛΟΓΟ

Αὐτὲς οἱ ἐναλλασσόμενες νύχτες καὶ ἡμέρες, αὐτὲς οἱ Ἐποχές δὲν μποροῦν νὰ μὲ πείσουν. Ἔχω φαίνεται τὴν αἴσθησι τοῦ ἀπείρου!
(Στὰ ὄνειρά σας, ὦ πλήρωμα τοῦ Κολόμβου,
Ἦ ἀκροατὲς τῆς θάλασσας πού σπᾶ πάνω στὸ Τίποτα—)

Κάποτε μὲ ἀφύπνησαν ἀηδόνια σ’ ἕναν κήπο.
Στοχάστηκα, τί ὦρα νᾶναι; Στοχάστηκα,
Ἦρα — Εἴν’ ὦρα ἀκόμα; — Εἴν’ ὦρα τώρα;
(Πέστε μου τὰ ὄνειρά σας, ὦ ναῦτες:
Πέστε μου, στὸν ὕπνο σας ἀνεβαίνετε
Στὰ ψηλά κατάρτια, καὶ ἐμπρός σας—)

Τὴ νύχτα ἡ ἀκίνησι τῶν γέρικων δέντρων
Εἶναι ἕνα ἀποκοῦμι κ’ ἡ ἀταραξία τῶν
Λόφων ἕνα εἶδος προσμονῆς.
(Στὸν ὕπνο, στ’ ὄνειρό σας εἶδατε
Τοῦ κόσμου τὸ τέλος — Ἔσπασε τὸ
Νερό — παραλία καμιά — εἶδατε;)

Πρόσωπα παράξενα κινοῦν ἀπὸ τοὺς
Δρόμους κ’ ἔρχονται κατεπάνω μου
Σὰν ἀγγελιοφόροι καὶ χέρια μου
Γνέφουνε ἀργὰ καὶ μὲ προειδοποιοῦνε
Μέσ’ ἀπὸ τὰ παράθυρα.

Ἦ, τὴν αἴσθησι ἔχω τοῦ ἀπείρου —
Ἦμως ὁ κόσμος ναῦτες, εἶναι στρογγύλος.
Λέγουν ἄκρη δὲν ἔχει.

ΟΙ ΓΕΝΝΗΜΕΝΟΙ ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΑΡΓΑ

Και μεις, και μεις, ακόμη μιά φορά κατηφορίζοντας
 Τους λόφους τῆς πατρίδας μας, και μεις, ἀκούσαμε
 Ἐπόμαχο — Ah, que ce cor a longue haleine —
 Τὸ κέρας τοῦ Ρολάνδου στὰ περάσματα τῆς Ἰσπανίας,
 Ὁ πρῶτος ἦχος, ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος νὰ τρεμίζει
 Καὶ μὲ τὸν τρίτο στρέψαμε τὰ νῶτα καὶ ἀνεβήκαμε
 Τὴν ἀπόκρημνη δίοδο τοῦ Νότου, καὶ ἀκούσαμε τότε
 Ξερυσμένο τὸν κρότο σπαθῶν, ἀλόγων, τὸν πόλεμο
 Φορέα καταστροφῆς, και περνώοντας τὸ σκοτεινὸ
 Διάσελο, τέλος, βρήκαμε εἰς τὸ Roncevaux πάνω στὴ
 Πεδιάδα μὲ κάτι ἴσκιους νὰ μακραίνουν, τοὺς
 Νεκροὺς ἐπάνω στοὺς νεκροὺς και ἐπάνω στο ἄφωνο
 Χῶμα τοὺς δίχως φωνὴ σφαγμένων—

Α Ύ Π Ν Ι Α

Πουλί μὲς ἀπ' τοῦ θάμνου τὸν ὕψνο
 Κυνηγημένο νύχτα στο σκοτάδι
 Μὲς σὲ πεδιάδα ἀφυλλη και μυστικὴ
 Ἄσφατα φτερά και νυχτερίδες
 Τσιτσιρίζουν κάτω ἀπὸ τὸν
 Ἄνυπαρκτο οὐρανὸ μὰ σ' ἓναν κόλπο
 Ἄστρα και ψύχος στὴ γῆ ξαρωμένη
 Ν' ἀφουγκράζεται τὴν καρδιά της νὰ χτυπᾷ
 Ἄπατηλά σὰ ν' ἀφουγκράστηκε μακριά
 Μουδιασμένα καὶ ἀπαλά τὰ πόδια τῆς νύχτας
 Νὰ σιμώνουν
 και δίχως φύλλο ἢ γρασίδι
 Νὰ κρυφτεῖ ἔως νὰ διαβεῖ ἢ μακρόστενη
 Νύχτα.

Ποῦ θὰ κοιμηθοῦμε ὦ πουλί
 Ἄνταριασμένο ἀπὸ τὴ νύχτα;

ΑΕΤΕΡΑ ΡΟΕΤΑΕ ΜΕΜΟΡΙΑ

Ὁ θυρωρὸς στὴν Πύλη
 Μαζὺ μὲ κάτι συγγενεῖς
 Δύο και μισὴ μέγρι τις τέσσαρις Δευτέρα και Παρασκευὴ
 Ἀποφεύγουν νὰ κατὰξουνε τὸ κτίριο τοῦ Νοσοκομείου
 Καστανὸ τώρα και τριμμένο ἀπ' τὸ φῶς τοῦ ἡλίου και
 Γυμνὸ σὰν τὴν ἡμέρα ποὺ πέθανες μὲ κομμένο
 Γόνατο γάγγραινα "Le ciel dans les yeux"
 Κι' ὁ παππᾶς δαγκωμένος ἀπὸ ψύλους νὰ σοῦ
 Προσφέρει τὴν ὄστια συγχωρώντας σου τὰ πάντα
 Ἐσένα! — ὁ θυρωρὸς δὲν ἤξευρε τὸ ὄνομά σου:
 Rimbaud? Comment s'écrit ça, Rimbaud?

Ὁμοῦς ὁ Sidis, ὁ — ἄς ποῦμε — Ἀμερικανὸς ἐπιχειρηματίας
 Χειρογράφων — ὁ Sidis, εἶχε πωλήσει τὴν πρωτότυπη
 Αἴτηση γραμμένη μὲ μελάνι:
 Verlaine ἔναντι Verlaine [Διαζύγιο] μὲ τ' ὄνομά σου,
 Πῶς νὰ ποῦμε ἔτσι μεταξὺ κυρίων καθὼς πρέπει —
 Ἄς εἶναι, ὅλα καλά, τὰ γεγονότα, καὶ ἡ πραγματικὴ
 Ἱστορία...

Σὲ θυμοῦνται οἱ ἄνδρες, ἀγόρι νεκρὸ — οἱ ἔραστὲς
 Τῶν στίχων!

ΠΕΝΗΝΤΑ ΚΙΝΕΖΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Μετ. (ἀπὸ τ' ἀγγλικὰ) Κύπρος Χρυσάνθης

HAN HSI—TSAI (10ος αἰώνας)

ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ, I

Στὰ βορεινά τοῦ Ποταμοῦ τὸ πατρικό μου χῶμα
 κί ἦρθα στὰ νότια καὶ κατοίησα σὰν ἄποικος πιά τώρα.
 Γυρνῶ στὸν τόπο μου γιὰ ἐπίσκεψη στὰ βόρεια.
 Τὰ μάτια σήρωσα μὰ πουθενὰ γνωστὸ δὲν ἀντιγράφω.
 Τοῦ φθινοπώρου ἡ ψυχρὰ πνέει στὸ πρόσωπό μου
 καὶ τὸ φεγγάρι 'να λευκὸ — γιὰ ποιόν;
 Καλύτερα ἢ ἐπιστροφή στὸ νότια ἀπ' ὅπου κίνησα,
 γιὰτὶ ἐκεῖ πέρα ὑπάρχουν κάποιοι πού θά γνοιάζονται γιὰ μένα.

LI CHIEN—HSÜN (10ος αἰώνας)

ΠΑΛΑΤΙΑΝΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Εἶνα κλεισμένη ἀπὸ καιρὸ τῶν παλατιῶν ἡ θύρα — ἡ φορεσιά μου
 τοῦ χοροῦ πιά τειπελιάζει.
 Γιὰ λίγο καιρὸ γνώρισα τὸν Κύριό μου καὶ βασιλιά μου — κ' ὅμως
 τώρα τὰ μαλλιά μου εἶναι γκριζὰ.
 Φθονῶ, στ' ἀλήθεια, τὰ πεσμένα λούλουδα πού ἡ "Ἀνοιξη δὲ δύνεται
 νὰ τὰ ἐμποδίσει
 ὡς πέφτουν κάτω ἐκεῖ στοῦ παλατιοῦ τὴν τάφρο καὶ στὸν κόσμον
 τῶν ἀνθρώπων φτάνουν.

FENE YEN—CHI (10ος αἰώνας)

Η ΜΑΚΡΟΖΩΗ ΓΥΝΑΙΚΑ

Ἐνα γιορτάσια θαρινῆς ἡμέρας,
 μὰ κούπα πράσινο κρασί, κινήγι τραγουδιοῦ.
 Ἐσὸν ὑποκλίνομαι κ' ἐκφράζω τρεῖς εὐχές:
 Καὶ πρώτη τοῦ καλοῦ μου ἀντρός μακροζωία τοῦ εὐχομαι.
 Καὶ δεύτερα σ' ἐμὲ παντοτεινὰ καλὴν ὑγεία.
 Καὶ τρίτον σὰν τὰ χελιδόνια στὰ δοκάρια ἐπιθυμῶ νὰ μοιάζω
 πὺν συναντιοῦνται δίχα ἀναβολὴ καθεχρονίς.

LI YÜ (10ος αἰώνας)

ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

'Ἀπ' τὶς κουρτίνες ἔξω βρέχει, πιτσιλίζει, βρέχει
 τῆς "Ἀνοιξης ἢ διάθεση πιά παρακαμίζει
 τὸ μεταξένιο πάπλωμά μου ἀπ' τῆς αὐγῆς τὴν ψυχρὰ δὲν μὲ προφυλάγει.
 Μὲς τ' ὄνειρό μου θάρρεψα τάχα δὲν ζῶ στὴν ἔξορα
 καὶ στὴ χαρὰ μου ἀφέθηκα γιὰ μιά στιγμή.

Μονάχος στὸ σκοτάδι σκύβα ἀπ' τὸ μπαλκόνι
 ἀμέτρητὰ 'να τὰ ποτάμια, τὰ βουνά.
 Εἶν' εἰκόλος τοῦ χωρισμοῦ ὁ καιρὸς, σκληρὸς τῆς ἐπανόδου,
 νερὰ πὺν ρέουν καὶ πέταλα πὺν πέφτουν ὅλα τους στὴν κατοικιά τους.
 'Ἀπάνω λάμπει ὁ οὐρανὸς κ' ἔχει τὴ θέση του ὁ θνητός.

OU—YANG HSIU (11ος αἰώνας)

ΒΟΗΘΟΣ ΦΥΤΕΥΤΗΣ ΛΟΥΛΟΥΔΙΩΝ

Τὰ φωτεινὰ καὶ τὰ βαθειά, τὰ κόκκινα καὶ τ' ἄσπρα, θὰ τοποθετηθοῦν
 ξεχωριστά.
 θὰ φυτευτοῦν μὲ πρόποσα σειρὰ τί πρῶϊμα, τί ὄψιμα, ὅμοια.
 Ἐπεθμιὰ μου, καὶ στὶς τέσσερεις τὶς ἐποχές, κρασί νὰ φέρνω
 κ' οὐδὲ μιά μέρα νὰ περνᾷ χωρὶς ἀνθοῦ ἀνοιγμα ν' ἀφήνω.

WANG AN—SHIH (11ος αιώνας)

ΕΝΩΡΙΣ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τὸ πέτρινο γεφύρι κι' ἡ καλύβα ἡ καλαμένα, κι' ἡ κυρτὴ ποταμοδιάβαση
 Τρέχει γοργὰ - γοργὰ ἀνάμεσα στὶς ὄχτες τὸ νερό.
 Ἡλιος λαμπρός, θερμὴ αἴρα, ἀπ' τὰ χωράφια σιταριῶν πνοή·
 τὸ εἰρηνικὸ χορτάρι κι' ἡ πρασινωπὴ σκιά ἐδῶ καλύτερὰ 'να ἀπ' τὸν
 καιρὸ τῶν λουλουδιῶν.

SU SHIH (11—12ος αἰώνας)

CHERRY—APPLE

Φυσὰ γαλήνια ὁ ἄνεμος ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ μὲς στὸν προθάλαμο
 κι' ὑγραίνει τὸν ἀγέρα ὀμίχλη ἀλαφριά καὶ στὴ στοὰ στρογγύλο
 φτάνει τὸ φεγγάρι.
 Φοβοῦμαι μόνο μήπως στὴ βαθιὰ τὴ νύχτα τὰ λουλούδια πάνε γιὰ ὕπνο
 ἔτσι ψηλά ἀσημένιο λύχνο ἀνάω νὰ φωτίξῃ τὸ ἐρυθρὸ τῆς ντύμα.

CHOU PANG—YEN (11ος—12ος αἰώνας)

ΣΤΑ «ΠΛΗΓΩΜΕΝΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ»

Στὶς κορυφὲς τῶν κλάδων ἡ πιστὴ αἴρα λιγοστεύει·
 τὸ πέταγμα θωρῶ τοῦ νυχτοκόρωνα.
 Ἀκόμα μιά φορὰ λυκόφως·
 σφαλνῶ τὴν πόρτα καὶ κρατῶ τὴν τελευταία τὴ λάμψη.

Στοῦ Ποταμοῦ τὰ νότια ὁ ἄνθρωπός μου τράβηξε μ' ἄγνωστη στρατὰ·
 τὸ γράμμα του ποτὲ δὲν ἦρτε·
 ὁ προάγγελός του μόνο λύπη.
 Φοβοῦμαι νὰ θωρῶ τὸ μοναχὸ λυχνάρι,
 ἔτσι καθὼς ἡ παγωνιά μὲ στέλνει στὸ κρεβάτι μου ἐνωρίς.

HSIANK KAO (11—12ος αἰώνας)

ΣΑΝ ΕΝΑ ΟΝΕΙΡΟ

Ποιὰ νᾶναι ἡ συντροφιά ποῦ κάθετα στὸ λαμπερὸ παρᾶθυρο;
 Ἐγὼ κι' ἡ σκιά μου — οἱ δύο μας
 Ὅταν τὸ φῶς τῆς λάμπας σθεῖ κι' εἶναι καιρὸς πιά γιὰ ὕπνο,
 Ἡ σκιά μου ἐγκαταλείπει με καὶ κρύβεται μακριὰ μου.
 Ἀλλοίμονο! κι' ἄλλοίμονο!
 Τόσο θλιμένος εἶμαι, τόσο ἐνοχλημένος.

YANG WAN—LI (12—13ος αἰώνας)

ΣΙΚΕΨΕΙΣ ΜΕΣ ΤΟ ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ, Ι.

Κατάκοπος ἀπ' τὸ καθῆσι στὸ ταρταρικὸν ἀνάκλιτρο
 σηκώνομαι καὶ σκύβω ἀπὸ τὰ κάγκελα·
 ἐνῶ δουλεῖ ὁ ἄλλος κόσμος, τώρα ἐγὼ ἀπρακτῶ.
 Ἀκόμα καὶ στὴν ἀπραξία μορφεῖς ν' ἀσχοληθῆς·
 ἀφοῦ ἡ μελέτη τῶν βιβλίων τελείωσε, τοὺς λόφους μελετῶ.

TAI FU—KU (12ος αἰώνας)

ΒΛΕΠΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΧΑΡΕΣ ΝΑ ΖΗΣ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ

Αὐλάκι μὲ γυφίσματα καὶ κλώσματα στὰ σκαλοπάτια φτάνει,
 δεξιά - ξερβά του λόφοι πράσινοι, ποῦ εἰκόνα μ' αὐτὴ καμμιὰ δὲν παραβγαίνει.
 Ψηλά μπαμποῦ τὴν πόρτα ἰσοιάζουν, καὶ δαμασκηνιῆς δεξιά-ξερβά στὸ μονοπάτι.
 Ἐδῶ 'να τόπος ὁ ποιητῆς νὰ κατοικῆ, κι' ἐδῶ ὁ χωριάτης νὰ διαμῆνῃ.

(συνεχίζεται)

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Έχουμε συνηθίσει να κρίνουμε, να επικρίνουμε, να αναλύουμε και να συζητούμε μονάχα τις λογοτεχνικές επιτεύξεις του τόπου μας. Στο κάτω-κάτω πιά εύκολα τις προσεγγίζουμε και πολλοί αυτόκλητοι κριτικοί είναι έτοιμοι πάντοτε να μιλήσουν. Για την επιστήμη όμως αλλάζουν πολύ τα πράγματα, Δέν υπάρχουν πρῶτ' απ' όλα οι «αυτόκλητοι». Τό πολύ-πολύ κάποιονά να πάρουν μιάν συνέντευξη, συνήθως διαφημιστικής φύσεως, ή να δώσουν μιάν είδηση, παραμορφώνοντας χωρίς να τό θέλουν τό θέμα.

Άς σοοκινίσουμε λίγο τά πράγματα: υπάρχει τόση λογοτεχνική κίνηση και δημιουργία έδώ στό νησί μας, πού καλύπτει όλες τις άλλες μας εκδηλώσεις; (έχτός από την «πολιτικολογία», ελληνικήν άρετή και κατάρα;) Κι' είναι τόσο πενιχρή ή επιστημονική μας επίδοση, πού νά την παραιοποιούμε;

Καλή άρχή, επιστήμονες έχουμε λίγες χιλιάδες, πού μπορεί νά μίν είναι έρευνητές διεθνούς όλης, αλλά έχουν ειδικές σπουδές, διπλώματα, μεταπτυχαιύσεις. Πόσους λογοτέχνες (όχι επαγγελματίες, αλλά... έραοιστέχνες) διαθέτουμε; Οί φιλόλογοι κι' οί δάσκαλοι δέν άνήκουν στην τάξη των λογοτεχνών (άν μορφή νά είπωθή «τάξη» οί λίγοι πού άσχολούνται έραοιστεχνικώς με τή λογοτεχνία). Οί δημοσιογράφοι επίσης καμιά σχέση δέν έχουν με τήν δημιουργική λογοτεχνία, έστω κι' άν πρῶτο προσόν του καλού δημοσιογράφου είναι ή «καλή» έκφραση. Πρέπει νά τ' όμολογήσουμε πός οί λογοτέχνες είναι έλάχιστοι, πολύ άμελητέος άριθμός κοντά στόν δημιουργό επιστήμονα (κι' όχι άσφαλώς τόν επαγγελματία).

Μιά ποιητική συλλογή με δέκα, είκοσι, τριάντα ποιήματα είναι άποτέλεσμα έμπνεύσεως και βιωμάτων, χωρίς ξεχωριστή αναζήτηση, μελέτη, κόπο, κατάταξη κλπ. Μιά μικρή επιστημονική ανακοίνωση (δύο σελίδες) είναι έργο πολύμοχθο, προϋποθέτει σπουδές για χρόνια, μελέτη, έλεγχο, άνησχυς. Κι' έχουμε ένα σωρό κάθε χρόνο τέτοιες έργασίες, δημοσιευμένες έδώ ή έξω από τήν Κύπρο. Τό «Δελτίον τής Έταιρείας Κυπριακών Σπουδών», ή «Φιλολογική Κύπρος», οί έργασίες του Άρχαιολογικού Τμήματος Κύπρου, οί έναίσιμες διατριβές διαφόρων έπιστημόνων μας όλων των κλάδων, τελευταίως οί ανακοινώσεις και δημοσιεύσεις τής «Χειρουργικής Έταιρείας Κύπρου» και άλλες είναι προσφορές πολλές στην Έλλη-

νική Έπιστήμη κι' ίσως στην διεθνή. Έξάλλου συχνά διαβάζουμε στόν τύπο ειδικές άναφορές για επιστημονικές επιτυχίες δικών μας στό έξωτερικό.

Άκριβώς με βάση τις άνωτέρω σκέψεις θάθελα νά τονίσω πόσο έπιτακτικά βλέπω τήν ανάγκη τής «συναδελφώσεως» ανάμεσα στους επιστήμονες των διαφόρων κλάδων για δική τους όφέλεια αλλά και για γενική προβολή των επιστημονικών μας επιτευγμάτων. Όχι συλλόγους όμως για πολιτικούς στόχους, όχι συλλόγους για εκδηλώσεις κοινωνικής φύσεως. Δόξα τῷ Θεῷ διαθέτουμε τέτοιους άρκετούς με όργάνωση, παράδοση και με όλα τά μουσικά κονδύλια.

Γιά νά κάμω πιά σαφή τήν σκέψη μου φέρνω τό έξής παράδειγμα: στό ΡΙΚ συζητήσαμε για τά επιτεύγματα τής Κύπρου τό 1964 στός έξις τομείς: μουσική, ζωγραφική, θέατρο, λογοτεχνία, άρχαιολογία. Για τή μουσική ειπώθηκε πός τίποτε δέν έγινε και πός γίνεται σκέψη για ίδρυση μικρής συμφωνικής όρχήστρας στό Ραδιοφωνικό Στάδιο Κύπρου. Για τή ζωγραφική άναφέρθηκαν δυό εκθέσεις με τήν ίδρυση του ΕΚΑΤΕ (Έπιμελητήριο Καλών Τεχνών Κύπρου). Για τό θέατρο προτάθηκε πειραματική σκηνή, άφού μονάχα δυό-τρεις έπιθεωρήσεις παρουσιάζονται πιά, κλπ. Για τήν επιστήμη:

Γιά τήν επιστήμη άπαντώ πρόχειρα: Τό «Δελτίον Κυπριακών Σπουδών» (1963 πού μες τό 1964 κυκλοφόρησε) με πάνω από δώδεκα μελέτες, τό «Δελτίον τής Χειρουργικής Έταιρείας Κύπρου» με πέντε μελέτες, τό «Άφιέρωμα εις τόν Κωνσταντίνον Σπυριδιάνιν» με είκοσιπέντε μελέτες, τό «Δελτίον τής Έταιρείας Παιδαγωγικών Έρευνών Κύπρου» (τεύχη 5/6) με έξι μελέτες, διάφορες έναίσιμες διατριβές (στην ιατρική, φιλοσοφία, φιλολογία κλπ.), τις εκδόσεις του Κυπριακού Μουσείου, τό έργο του ζεύγους Ά. Στυλιανού για τή βιζαντινή Κύπρο και άλλες, όπωρ και τις συνεδρίες του Ιατρικού Συλλόγου «Γαληνός» Άμμοχώστου... και διανύουμε ακόμα άνόμαλη περίοδο.

Θά μπορούσε όμως ένας ν' αντιτάξει στό λόγο μας ένα έπαχειρημα: ή τέχνη είναι ό άνόθος. Μπορεί νάναι και μάλιστα νάρχεται στεγνή ως έπιστέγασμα ενός πολιτισμού. Τούτο δέν αποκλείει τή σημασία τής επιστήμης, γιατί δέν είναι οί άνθρωπινες πνευματικές εκδηλώσεις τόσον άσύνδετες άναμεταξύ τους και ειδικώς σήμερα με τό ύποχρεωτικό πνεύμα όμαδικής έργασίας κι' έπιστρατεύσεως των πάντων. Μονόπλευροι πολιτισμοί δέν υπάρχουν πιά. Συνεπώς,

πολλά όφειλούμε στους έπιστήμονές μας και θά πρέπει ή προσφορά τους ν' αναφέρεται με τόν δέοντα σεβασμό.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΙΑ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟ

ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Με τὰ βασανιστήρια οί "Αγγλοι γύρισαν τόν Κυπριακό λαό στόν Μεσαίωνα. 'Αγωνίστηκαν σατανικά νά πνίξουν κάθε ψυχική και σωματική αξιολογία του ανθρώπου, έτσι πού νά τόν κάνουν κουρέλι. 'Η προσπάθεια αυτή είχε τό σκοπό της. Ξέφανε, πώς τόν άγώνα κρατούσε κ' έτρεφε ή ψυχική όρμη του Κυπριακού λαού. Αυτή τή ψυχική όρμη προσπαθούσαν νά έξευτελίσουν! "Αρχιζαν με τό ψυχικό κουρέλιασμα. 'Ατέλειωτες άνακρίσεις, πού διαρκούσαν ώρες και ώρες, τεχνητές άντιφάσεις «μά νωρίτερα είπες αυτό! Όχι δέν είπα τέτοιο πράγμα! Όχι τό πες! συνέχισε λοιπόν!», συλλήψεις μελών της οικογενείας, και μάλιστα γυναικών, παράδοση του άνακρινόμενου στά χέρια του Τούρκου άστυνομικού — αυτό δά πόσα σήμαινε! — σωματικό ξεγύμνωμά του, ανάδυνο στην άρχή, όδυνηρό ύστερα, άπειλές, άκούμβημα του πιστολιού στο κεφάλι «πές, ή σε σκοτώνω και λέω, πώς έπεχείρισες νά δραπετεύσης» — τό 'καναν κ' αυτό — και πόσα άλλα!

'Η ατέλειωτη ψυχική υπερένταση, οί διαρκείς κίνδυνοι πού άπειλούσαν τήν οικογένεια και πού ή φαντασία τούς έκανε πού μεγάλους, άπ' ότι ήτανε στην πραγματικότητα, ή τρομερή άβεβαιότητα πού ύστερα, χαλαρώναν τά νεύρα του «άνακρινόμενου» — έτσι χαρακτηρίζανε τά θύματα τους οί "Αγγλοι, λές από κάποιο συναίσθημα ένοχής, — πού άρχιζε σιγά σιγά νά τόν πνίγει ένα άόριστο άγχος, κ' άρχιζαν τά μέλη νά χορεύουν ένα ένα μηχανικά και νά μη τόν υπακούουν. 'Η έσωτερική πάλη του θύματος μη του ξεφύγη τίποτε, κ' οί φόβοι του, μη τυχόν καμιά μικρολεπτομέρεια έδινε λαθή στους "Αγγλους βασανιστές νά ξετυλίξουν τά μυστικά της δράσης του ή της δράσης των άλλων, κάνανε τό άγχος πού βασανιστικό.

Τό σωματικό κουρέλιασμα ήταν τό δεύτερο στάδιο, πού όλοκλήρωνε τό ψυχικό. "Αν άντέχανε τά νεύρα δέν άντεχε πάντα τό κορμί. Τό κάθισμα του γυμνού άγωνιστή άπάνω στην άναμμένη σόμπα, κ' ύστερα τό κάθισμα του άπάνω στην κολόνα του πάγου έτσι πού νά λιώση, οί γροθιές στο στομάχι, οί κλωτσιές στα άπόκροφα, ό πνιγμός, οί εκθιμβωτικοί προβολείς, πού παρόεσαν τή σκέψη, ήτανε πράγματα συνθησιόματα. Οί έθνικοι των χριστιανικών διωγμών άφήγανε τή φρίκη του μαρτυρίου νά γίνει θέμα των πολλών. Αυτό τό δημόσιο θέμα λιγότευε τή φρίκη του μαρτυρα. "Αν όχι άλλο, διασπούσε τήν προσοχή του, και του δινε τήν άόριστη ίκανοποίηση της άναγνώρισης του

μαρτυρίου του από τούς όμοϊδεάτες του. Οί "Αγγλοι βασανιστές προσέχανε πολύ στο σημείο τούτο. Δέν κάνανε τά βασανιστήρια θέαμα. Τά κρατούσαν κρυφή τραγωδία. Αυτό τό κάνανε για πολλούς λόγους. Πρώτα για νά μεγαλώνουν τό μυστήριο του βασανιζόμενου, κ' ύστερα για νά μη έχουν μαρτυρίες, πού νά τούς εκθέτουν στα μάτια των έξω. Κάθε πτυχή του Κυπριακού δημοσιευόταν στόν έξω τύπο! "Οσες φορές μάλιστα άφηναν σημάδια στο κορμί του θύματος, κρατούσαν τό θύμα μέρες σε άπομόνωση, ίσα με πού νά περάσουν, νά έξαφανιστούν.

Αυτά τά σωματικά μαρτύρια, κ' ό φόβος μη τυχόν δέ μπορέσουν νά βαστάξουν τ' άλλα πού θ' άκολουθούσαν, πού οί δήμιοι κ' ή φαντασία των θυμάτων τά μεγαλοποιούσαν ακόμα πού πολύ, κουρελιάζανε τά νεύρα πού τυχε νά μίν είναι άτσάλενα, με άποτέλεσμα νά τούς ξεφεύγουνε όμολογίες, ή νά παραφρονούνε τήν ώρα του μαρτυρίου. "Αν γλυτώνανε τό άμεσο ξεχαρθάλωμα, τούς περιμένανε τά κατοπινά άποτελέσματα. Πολλοί είναι οί άγωνιστές πού γλυτώσανε τό στρέβλωμα και τήν άμση παραφρόνηση μά δέ γλυτώσανε από τά ύστερογενή, τά μεταβασανιστικά άποτελέσματα. Παρά πολλοί νομβάλανε ίσα με σήμερα σωματικές άνατηρίες. Πολύ περισσότερα είναι τά παραδείγματα ψυχικών ύστερογενών ξεχαρθάλωμάτων. Μερικοί θεραπευτήκανε με ψυχιατρική θεραπεία. "Αλλοι διατηρήσανε βαθεία σημάδια με εκδηλώσεις έντονης μελαγχολίας, έτσι πού

«'Ο άγωνιστής Καράσαββας από τήν Κερύνεια, εκ των φλογερότερων άγωνιστών της ΕΟΚΑ, ητόκτόνησε τήν 6 Νοεμβρίου 1964. 'Ο αυτόχειρ διαρκούντος του άγώνος της ΕΟΚΑ είχε συλληφθή υπό των "Αγγλων, οί όποιοι τόν εκάποσήσαν άγροίως, μέχρι χαλαρώσεως του νευρικού του συστήματος, άποτέλεσμα της όποίας ύπήρξεν ή αυτοκτονία του. 'Ο Καράσαββας ήτο ζωγράφος και γλύπτης με λαμπρόν μέλλον.»

(Κυπριακές εφημερίδες της 8 'Ιανουαρίου)

"Εκλεισε έτσι μιιά σελίδα της ιστορίας των έθνικών άγώνων των "Αγγλων. 'Αρκετá εύγλωττη!

ΧΡ. ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΝΘΗ

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

'Η λαογραφία στην Ελλάδα πού καιρού είχε βρη τούς άξιους μελετητές της, ή λαϊκή όικασ τέχνη, πού άποτελεί ένα από τούς πού σημαντικούς κλάδους της λαογραφίας, παρόμεινε άγνωστη και όλος ό πλούτος της 'Ελληνικής λαϊκής διακοσμητικής άνεξερεύνητος. Πρωτοπόρος στην έρευνα και τή μελέτη της 'Ελληνικής λαϊκής τέχνης ύπήρξε ή 'Αγγελική Χατζημιχάλη, πού από τούς πρώτους άντελήφθηκε τήν αξία

της λαϊκής διακοσμητικής και θέλησε να τη γνωρίσει βαθύτερα και να την παρουσιάσει με τρόπο επιστημονικό.

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1895 κ' ή άσχο- λία της με τη ζωγραφική και τὰ ενδιαφέροντα της οικογένειάς της, τὴν ὠδήγησαν πολὺ γρή- γωρα στὴ συλλογὴ ἔργων λαϊκῆς τέχνης. Μὲ τὰ ταξίδια της στὴν Ἑλληνικὴ ἐπαρχία καὶ τὰ νησιά, μελέτησε ἐπὶ τόπου καὶ μετὰ δημοσιεύ- ματά της ἔκαμε γνωστὴ τὴ ζωντανὴ τέχνη τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀντιμετώπισε δυσκολίες ἄλ- λά πάντα με ἐνθουσιασμό κ' ὑπομονὴ προχώ- ρησε στὴ συγγραφὴ τῶν μελετῶν της. Ἐγρα- ψε γενικά ἄρθρα σὲ περιοδικὰ καὶ ἐιδικότερα σὲ βιβλία (Σ κ ῶ ρ ο ς (1925), Ἐ π ο ῶ δ ε ἰ γ- μ α τ α Ἑ λ λ η ν ι κ ῆ ς Δ ι α κ ο σ μ η τ ἰ - κ ῆ ς Τ ἔ χ ν η ς (1929), Λ α ἰ κ ῆ Τ ἔ χ ν η, Ρ ο υ μ λ ο ὄ κ ι α, Τ ρ ἰ κ ε ρ ῖ Ἰ κ α ρ ῖ α (1931) ὅπου καλύπτει ὅλα τὰ θέματα, πὸν σχε- τίζονται μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη — κα- τοικία, ἐνδυμασίες, ὕφανα, κεντήματα, ξυλό- γλυπτα, εἶδη λαϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ἀρ- γυροχοΐας. Ταξινομεῖ, ξεχωρίζει σὲ ομάδες, κάμνει συγκρίσεις μετὰ παρόμοια θέματα, δεξιό- ζει ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πλευρὰ τὰ διάφορα εἶδη τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ κάμνει γνωστοὺς τοὺς λαϊκοὺς τεχνίτες, πὸν ἀφανεῖς συνεχίζουν τὴ λαϊκὴ τεχνικὴ παράδοση στὰ μακρινὰ χωριά τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Ὅσο περὶ ὁ και- ρός, κ' ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης ὁμαρμάζει, ἡ Χατζημηχάλη ἀνταποκρίνεται στὶς νέες ἀπαι- τήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας καὶ στὰ τε- λευταῖα της βιβλία (Σ α ρ α κ α τ α σ ἱ ἄ ν ο ι, 1957) προχωρεῖ σὲ ἐθνολογικὰ ἀνάλυσεις καὶ συμπεράσματα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου.

Ἐγραψε τὰ βιβλία της ὄχι μόνο στὰ Ἑλλη- νικά ἀλλὰ καὶ στὰ Γαλλικά (L' art populaire Grec, (1935), La Maison Grecque (1949), La sculpture sur bois (1950), τὰ δύο τελευταῖα στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων L' Hellenisme Con- temporain) κάνοντας μ' αὐτὸ τὸν τρόπο γνω- στὴ καὶ στὶς ἄλλες Ἑυρωπαϊκὲς χώρες τὴν Ἑλ- ληνικὴ λαϊκὴ τέχνη.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ γύρω ἀπὸ τὸ 1920—1930, πὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ καλλιτε- χνικοῦ κόσμου δὲν περιορίζεται μόνο στὴ μελέ- τη τῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ στρέφεται καὶ στὴ γνώ- ση τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ γιὰ νὰ ἐξηγηθεῖ ὁμοί- μενες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ δημοσιογηθῇ σύγχρονη καλλι- τεχνικὴ παραγωγή. Σὰν ἀποτέλεσμα τῆς κίνη- σης αὐτῆς ἀρχίζει ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης, πὸν προσφέρει πολ- ῦτα στοιχεία γιὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ψυχι- κοῦ βίου καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀντιλήψεων ἐνὸς λαοῦ καθὸς καὶ νέα θέματα γιὰ τὴν ἀνανέω- σιν παλιῶν διακοσμητικῶν μορφῶν. Ὁργανώ- νονται τὰ Μουσεία Λαϊκῆς Τέχνης καὶ δημι- ουργεῖται ἀξιόλογη βιβλιογραφία γιὰ τὴ λαϊκὴ διακοσμητικὴ. Ἡ παρουσία τῆς Ἀγγελικῆς Χατζημηχάλη στὰ Ἑλληνικά γράμματα μετὰ τὴ μελέτη τῆς Ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι δη-

μιουργημα τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνάγκης τῆς ἐ- ποχῆς της καὶ μετὰ τὰ βιβλία της συμπληρώνει τὴν Ἑυρωπαϊκὴ βιβλιογραφία, πὸν πραγματεύε- ται θέματα λαϊκῆς διακοσμητικῆς.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ τὴ συγγραφὴ βι- βλίων ἡ Χατζημηχάλη ἀνάπτυξε μεγάλη δρα- στηριότητα στὴ δημιουργία ὁργανώσεων, πὸν εἶχαν σκοπὸ τὴ διδασκαλία καὶ τὴ διάδοση τῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας. Ὁργάνωσε ἐκθέσεις λαϊ- κῆς τέχνης καὶ βιοτεχνίας καὶ συνεοργάσθηκε μετὰ τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων γιὰ τὴ μελέτη τῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν. Ἡ σπουδαιότερα ὅ- μως συμβολὴ της στὴ διάδοση τῆς Λαϊκῆς Τέ- χνης ἦταν ἡ ἴδρυση τοῦ «Σπειοῦ τοῦ κορι- τσοῦ» πὸν μετὰ τὴ διεύθυνσίν της ἀπετέλεσε τὸ μεγαλύτερο σὺγχρονο κέντρο, ὅπου οἱ νέες ἔ- πασαν μαθήματα ὀργανωτικῶν καὶ συγχρόως στὰ ἐργαστήριά του, εἰδικεύονταν σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς κλάδους τῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας, ὕφαν- τικῆς, ταπητοουργίας κλπ.

Ἡ Ἀγγελικὴ Χατζημηχάλη μέσα στὴν προ- σπάθειά της νὰ κάμει γνωστὴ τὴν Ἑλληνικὴ Λαϊκὴ Τέχνη, ἀσχολήθηκε καὶ μετὰ τὴ λαϊκὴ τέ- χνη τῆς Κύπρου γιὰτι πιστεύει πὸς δὲν ἔπρεπε νὰ ξεχωριστῇ τὴν Κύπρο ἀπὸ τ' ἄλλα Ἑλλη- νικά νησιά κ' ἔγραψε ἓνα γενικὸ ἄρθρο «Ἡ Λαϊκὴ Τέχνη τῆς Κύπρου», Νέα Ἐστία, Χριστούγεννα 1954 σ. 220 κ.ἔξ. Ἀκόμα καὶ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατό της γιὰ τὴ συγγρα- φὴ βιβλίου Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν ἔγραψε σὲ φίλους της στὴν Κύπρο γιὰ νὰ πάσῃ πληροφο- ρίες γιὰ τὶς Κυπριακὲς ἐνδυμασίες καὶ νὰ τὶς συμπεριλάβῃ στὴ σειρά τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν ἐνδυμασιῶν.

Ἡ νεότερη Ἑλλάδα μετὰ τὸν θάνατο τῆς Ἀγ- γελικῆς Χατζημηχάλη ἔχασε ἓνα ἀπὸ τοὺς ἰσ- νώτερους μελετητῆς τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ἴσως τὸν σπουδαιότερο ἐμπνευστὴ τῆς κίνησης γιὰ τὴ διατήρησιν καὶ τὴ διάδοση τῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Γ. ΠΙΕΡΙΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΩΣ ΜΟΝΗ ΝΗΣΟΣ
ΣΤΕΡΟΜΕΝΗ ΤΗΝ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΝ
ΤΗΣ Ἡ ΤΟ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΑΥΤΗΣ
ΛΕΞΙΚΟΝ

Ἀγαπητὴ Σύνταξις,

Παρακαλῶ πολὺ ὄπως μοῦ παραχωρηθῇ ὀλίγος πο- λύτιμος χώρος τοῦ ἐγκρίτου περιοδικοῦ σας, ἵνα ἀ- ναφερθῶ εἰς ἓν πολὺ σοβαρὸν ζήτημα διὰ τὸ ὅποιον ἡ Κύπρος μας ὑστερεῖ κατὰ πολὺ ἐν συγκρίσει μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν νήσων τῆς ἐλευθέρας Πατρί-δος.

Πρόκειται περὶ τῆς ἐκδόσεως μιᾶς Ἐγκυκλοπαι- δείας ἀναφερομένης εἰς τὴν Κύπρον ἀποκλειστικῶς, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος ὄλων τῶν ἄλλων Ἐγκυ- κλοπαιδεῶν ἢ Ἐγκυκλοπαιδικῶν Λεξικῶν τοῦ κό- σμου. Τὸ σύνθημα αὐτὸ ἐρρίφθη κατὰ πρῶτον τὸ 1940 μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ «Βιογραφικοῦ Λεξικοῦ τῆς Κύπρου», γνωστοῦ ὅπὸ τὸν τίτλον "Cyprus Who's Who", ἐκδοθέντος ὅπὸ τοῦ Κυπρίου δημοσιογράφου

τὸν πνευματικὸν τομέα τῆς πολυπαθοῦς αὐτῆς Νήσου, καὶ προσερχόμενον ἀπὸ τὰ τέκνα τῆς, τὰ καταγινόμενα εἰς τὰ Γράμματα καὶ τὰς Ἐπιστήμας γενικῶς. Νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ παρούσα ἐκκλησίς μας θὰ τύχη τῆς δεοῦσης ὑποδοχῆς καὶ ἀπήχθεως τῶν ἰθυόντων; Ἐάν ναί, τότε ἡ Κύπρος θὰ γνωρίσῃ πραγματικὸν «χρυσοῦν αἰῶνα» τοῦ Περικλέους.

Τέλος δέ, ἐρωτῶμεν: Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τοῦ ἀνωτέρου συνθήματός μας, δὲν εἶναι λυπηρὸν νὰ εὐρίσκονται κατεσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὰ πολύτιμα αὐτὰ περὶ Κύπρου ἄρθρα ἀντὶ νὰ εἶναι συγκεντρωμένα εἰς ἓν ἐνιαῖον ἔργον, ἦτοι μίαν Κυπριακὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν;

Θὰ εὐχαριστηθῶμεν πολὺ νὰ ἀκούσωμεν τὰς ἀποφεις καὶ ἄλλων συμπατριωτῶν μας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Εὐχαριστῶν πολὺ διὰ τὴν φιλοξενίαν σας.

Διατελῶ με ἐκτίμησιν,

ΜΥΡΩΝ Κ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Ἐν Λάρνακι, τῆ 21.1.1965.

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἄγ. Σύνταξη,

Ἐχῶ ἐπισκεφθῆ τὴν ἔκθεση «Κυπριακοῦ βιβλίου τῆς τελευταίας δεκαετίας» πού ὀργάνωσε τὸ Τμήμα Πνευματικῆς Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως.

Εἶδα ἀρκετὰ βιβλία πού πρώτη φορά τὰ ἔβλεπα. Ἄκουσα γιὰ μερικοὺς συγγραφεῖς ἰδίως νεατέρους, χωρὶς ὁμῶς νὰ μπορέσω νὰ βρῶ βιβλία των. Ἡ ἔκθεση μοῦ ἔδωσε αὐτὴ τὴν εὐκαιρία.

Διερωτῶμαι κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ ἐδῶ στὴ Κύπρο ἔκθεση Ἑλληνικοῦ βιβλίου, πού νὰ περιλαμβάνῃ φυσικὰ καὶ τὸ Κυπριακόν, διὰ νὰ μπορέσῃ καὶ τὸ εὐρὺ Κυπριακὸ κοινὸ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τὴν πνευματικὴ παραγωγή τῆς μητέρας Πατρίδας.

Ἀρκετοὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων ἐδῶ στὴ Κύπρο βρίσκονται σὲ στενὴ ἐπαφὴ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴ πνευματικὴ παραγωγή, ἀλλὰ ὁ πολὺς κόσμος δὲν γνωρίζει τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίον. Τὰ μόνον βιβλία πού εἶναι γνωστὰ ἐδῶ εἶναι τῶν κλασσικῶν μας συγγραφέων.

Ἐὰν πραγματοποιηθῆ μιὰ τέτοια ἔκθεση θὰ δοθῆ εὐκαιρία εἰς τὸν Κυπριακὸ λαὸ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ Ἑλληνικὸ βιβλίον.

Ἡ ἔκθεση αὐτὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ ἕνας μόνιμος θεσμὸς καὶ νὰ γίνεταί κάθε χρόνον περὶ τὴν ἀνοιξὴ ἢ τὸ καλοκαίρι. Διὰ πρακτικὸς λόγους ἡ ἔκθεση αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ γίνεταί μετὰ βιβλία ἐκδοθέντα τὸν ἀμέσως προηγούμενον χρόνο. Δηλ. νὰ διοργανωθῆ ἡ ἔκθεση αὐτὴ τὸ ἐρχόμενο καλοκαίρι μετὰ τὰ βιβλία πού ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικράτειά τοῦ 1964.

Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ θὰ μπορούσε νὰ διοργανωθῆ ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Πρεσβεΐα — ἢ Ἑλληνικὴν Πρεσβεΐα διοργάνωσε μικρὴ ἔκθεση Ἑλληνικοῦ βιβλίου τοῦ 1960 — ἐν συνεννοήσει μετὰ τὶς ἀρμόδιες ὑπηρεσίες τῆς Κοινοτικῆς Βουλῆς, ἢ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας.

Ἐκτός ἀπὸ τὴ γενικὴ πνευματικὴ σημασία πού θὰ ἔχη ἡ ἔκθεση, θὰ ἔχη καὶ οικονομικὰ ὄφελῃ γιὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότας δεδομένου ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι ἡ καλύτερη ἀγορὰ Ἑλληνικοῦ βιβλίου ἐκτός τῆς κυρίας Ἑλλάδος.

Ἐλπίζω πὸς οἱ ἀρμόδιοι καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι θὰ

συμφωνήσουν διὰ τὴν ἀναγκαϊότητα μιᾶς τέτοιας ἐκθέσεως.

Διατελῶ

ΚΩΣΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μ. Καραγάτση: «Τὸ 10», μυθιστόρημα, Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἑστίας, Ἀθήνα, σελ. 332.

Ἀποκορύφωμα τῆς νατουραλιστικῆς τέχνης τοῦ Καραγάτση ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον τοῦ τούτου μυθιστόρημα, πού ἀφήκε ἀτέλειωτο, πεθαίνοντας τὸ 1960.

Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἐξιστόρηση τῆς ζωῆς τῶν ἐνοίκων τῆς πολυκατοικίας «10» τῆς ὁδοῦ Παρασάγγη, στὸν Πειραιᾶ, ἀρχίζοντας ἀπ' τὴν ἀφήγηση τοῦ ὑποπτου τρόπου, μετὰ τὸν ὁποῖο περιῆλθε ἡ πολυκατοικία στὴν κυριότητα τῆς Εἰρηνοῦλας Χαριτάκι, πούχε ἀθέμιτες σχέσεις μετὰ τὸν πρῶτον ἰδιοκτῆτη Ἀναστάση Καλογερά, καὶ στὸν Εὐάγγελον Νταηγιώργη, πού ἡ γυναίκα του ἢ Δέσποινα εἶχε παρόμοιες σχέσεις μετὰ τὸν Καλογερά.

Οἱ ἐνοικοὶ τῆς πολυκατοικίας εἶναι ἄνθρωποι λαϊκοί, πού ὀδηγοῦνται κατὰ κύριον λόγον ἀπ' τὸ ἐνστικτο, ζοῦνε καὶ συμπεριφέρονται στὰ ζῶα καὶ δὲν φαίνονται νάχουν ἄλλο σκοπὸν ἀπ' τὴ συνουσία καὶ φιλομορφία. Ἀλλὰ, καὶ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, πού δὲν ἀνήκουνε στὸ περιβάλλον τῆς πολυκατοικίας, δὲν καταφέρνουν νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὴν κοινὴ τακτικὴ, πρᾶγμα πού φανερώνει πὸς σκοπὸς τοῦ συγγραφέα εἶναι ν' ἀποδείξῃ πόσο κυριαρχικὴ καὶ ἐπιβάλλουσα εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σέξ. Ἄλλωστε, ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ «Συνταγματάροχον Διάκονον» καὶ προχωρώντας στὸ «Γιούγκερμαν» καὶ ἀργότερα στὸν «Κίτρινον Φάκελλον» — τὰ τρία πὸ ἀντιπροσωπευτικὰ, κατὰ τὴ γνώμη μου, μυθιστορήματα τοῦ Καραγάτση — ἠρισκόμαστε πάντοτε μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἰδία διήκουσα γραμμὴ, τὴν ἰδέαν δηλαδὴ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ σέξ ἀπάνω σὲ κάθε ἀνθρώπινη ἐκδήλωση. Σκοπὸς μας, βέβαια, δὲν εἶναι νὰ συζητήσωμε διωπέρα τὶς γνώμες τοῦ συγγραφέα. Παραβλέποντάς τις, λοιπόν, καὶ κοιτάζοντας μονάχα τὸ λογοτεχνικὸ μέρος, βρισκόμε πὸς «Τὸ 10» ἔχει ὅλα τὰ προετοιμασμένα τῶν προηγουμένων ἔργων τοῦ Καραγάτση: ὕψος προσωπικόν, δύναμις περιγραφῆς, ψυχολογικὴ δύναμις καὶ ψυχαναλυτικὴ ἰκανότης καθὼς καὶ πρωτοτυπία αὐτὸν τρόπον τοῦ παρουσιασματος τῶν γεγονότων, πού ἀλιῶς θάταν ἀνυπόφορα ἀποκρουστικὰ.

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ

Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου: Γιά τῆς καρδιάς τοῦ πύρωμα, Κύπρος, 1964.

Μετὰ πολλὴν ἱκανοποίησιν εἶδα τὴν ἔκδοσιν τῆς συλλογῆς σχολικῶν τραγουδιῶν «Γιὰ τῆς καρδιάς τοῦ πύρωμα» τοῦ αἰδ. Σταύρου Παπαγα-

θαγγέλου.

Ο συνθέτης στο πρόλόγο που μᾶς πληροφορεῖ πὼς συνέθεσε τὰ τραγούδια αὐτὰ μὲ σκοπὸ νὰ ἀφυπνίσῃ τὰ νεῖατα μας πὼν γιὰ χρόνια κοιμόνταν ὑπνο ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ βαρῦ. Ὁ σκοπὸς ἦταν ἱερός. Ξέρω πὼς ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ τραγουδήθηκαν μὲ ἐνθουσιασμό ἀπὸ τὴν νεολαία πὼν ὁ ἴδιος γαλουχοῦσε, στὰ Κατηχητικά, στὴν OXEN σὲ διάφορες θρησκευτικὲς καὶ ἐθνικὲς εὐκαιρίες, πολὺ πρὶν ἢ παροῦσα ἔκδοση δεῖ τὸ φῶς. Κι' ἔτσι ἔχουν κι' ὅλας δοκιμαστῆ κι' ἔχουν ἐκκληρώσει σ' ἕνα μεγάλο βαθμὸ τὸ σκοπὸ τους.

Ὅμως ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ, ἀπὸ μουσικοεκπαιδευτικῆς πλευρᾶς ἕνα σοβαρὸ κενὸ στὴ σχολικὴ μας μουσικὴ ζωὴ. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀποτελεῖ μιὰ σοβαρὴ κι' ἀντιπροσωπευτικὴ συμβολὴ ἐνὸς Κυρίου μουσικοῦ στὴ μουσικὴ διαπαιδαγώγηση τῆς νεολαίας μας στὸν τομέα τοῦ τραγουδιοῦ. Ἐκεῖνο πὼν τῆς δίνει ἰδιαίτερη σημασία εἶναι πὼς τὰ τραγούδια πὼν περιέχει, μελοποιημένα σὲ στίγους κατ' ἔξοχὴν Κυπρίων ποιητῶν (Εἰο. Μιχαηλίδου, Λ. Ρήγα (Κ. Χρυσάνθη), τοῦ ἴδιου τοῦ συνθέτη κ.ἄ.) τραγουδοῦν τὴν Κύπρο μας σὰν ἕνα κομμάτι τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλες τῆς τῆς ἐκδηλώσεις. Τὴν πίστη καὶ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ, τοὺς ἀγῶνες τῆς, τοὺς καίμους τῆς, τὸ δραμά τῆς γιὰ ἐλευθερία, τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση τῆς. Ἐτσι θὰ βροῦσκουν πάντα ἀπήχηση στὴν ψυχὴ κάθε νέας γενιάς.

Δὲν θάταν πάλιν καθόλου ὑπερβολὴ νὰ πῶ, πὼς, ἡ πλήρης αὐτὴ συλλογὴ σὲ μιὰ τόσο φροντισμένη ἔκδοση δὲν ὑστερεῖ καθόλου ἀπὸ πολλὰς συλλογὰς πὼν μᾶς ἔρχονται συχνὰ ἀπ' τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ συλλογὴ περιλαμβάνει τραγούδια δίφωνα κατὰ τὸ πλεῖστον καθὼς καὶ μερικὰ παιδικὰ μονόφωνα γραμμῆνα τόσο μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ γραφὴ ὅσον καὶ μὲ τὴν βυζαντινὴ παρασημαντικὴ. Καὶ ξεχωρίζεται σέ: α) Προσευχές, πὼν εἶναι ἀπλὲς καὶ ὠραῖες μελωδίες, σὲ καθαρὴ γραμμῆ, γεμάτες θρησκευτικὴ εὐλάβεια. Ἰδιαίτερα ἡ προσευχὴ «Μεῖνε Κύριε κοντά μου» στὸν ἀργὸ τῆς ρυθμὸ κλείνει μιὰ βυζαντινὴ μεγαλοπρέπεια. β) Ἀπὸ τίς γιορτές μας κι' ἔννοει τίς θρησκευτικὰς, πὼν περιλαμβάνει κυρίως παιδικὰ τραγούδια. γ) Γιὰ τὴν πατρίδα καὶ πὼν ἀγῶνα γιὰ μεγαλύτερα παιδιά, ὅπου ὁ αἰδ. κλείνει ὅλη τὴν πατριωτικὴ του φλόγα, τὴν ἀγωνιστικότητα καὶ τὸν πόθο του γιὰ Ἑνωσὴ, ἰδιαίτερα στὰ τραγούδια «Θὰ ἐνώσουμε τὴν Κύπρο μας» καὶ «Καρτεροῦμε». δ) Χριστιανικὰ Θόρυγα, πὼναι κυρίως ζωηρὰς μελωδίες σὲ ρυθμὸ ἐμβατηρίου. ε) Ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση πὼναι κυρίως παιδικὰ μονόφωνα ξεχωρίζω τὰ «Εἶμαι πάνω σ' ἕν' ἀστέρω», «Στὴν ἔσοχὴ», τὸ χαρακτηριστικὸ «Ἀνεβαίνω στὴ μηλιά» στὸ χαρῶπο ρυθμὸ τοῦ καλαματιανοῦ «Ἀγροτικὸ», «Ἄνοιξη», «Μαννούλα» γιὰ τίς ἀπλὲς μελωδικὰς φράσεις πους, τίς γε-

μᾶτες παιδικὴ ἀφέλεια. ζ) Διάφορα. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ξεχωρίζω ἕνα πολὺ καλὸ τραγούδι γιὰ τὴ σημαία. Στὸ τμήμα αὐτὸ ὁ αἰδ. παραθέτει καὶ μερικοὺς ὕμνους ὅπως ἐκείνους τῆς OXEN, τῆς Κύπρου, τῆς ΕΟΚΑ κ.ἄ.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς ὁ αἰδ. εἶναι προικισμένος μὲ ἕνα γνήσιο μουσικὸ ἔνστικτο πὼν πὼν ἐπιτρέπει νὰ ἐξωτερικεῖ ἀπλά καὶ κατὰ τρόπο αὐθόρμητο τὸν πλοῦσιο ἐσωτερικὸ του κόσμου. Δὲν ἔχει τὴ γλώσσα τῆς σονάτας ἢ τῆς φούγκας· ἔχει ὅμως τὴ γλώσσα τῆς δικῆς του καρδιάς κι' ἐκεῖνη τῆς παιδικῆς ψυχῆς, κι' αὐτὸ εἶναι ἀρκετό.

Τὰ τραγούδια αὐτὰ μποροῦν νὰ διδάσκονται στὴν τάξη ἀνάλογα μὲ τίς διάφορες εὐκαιρίες τῆς σχολικῆς ζωῆς (μὲ κάποια μεταφορὰ φυσικὰ στὸ τόνο πὼν ταιριάζει καλύτερα στὰ παιδιά τῆς κάθε ἡλικίας). Ἐπίσης ὡς δίφωνα μποροῦν νὰ ἐκτελοῦνται ἀπὸ παιδικὴ χορωδία, μὲ κάποια μεταφορὰ πάλι τοῦ τόνου (οἱ νότες τῆς δευτέρως φωνῆς εἶναι συχνὰ ἀρκετὰ χαμηλῆς). Ἀκόμη πολλὰ ἀπ' αὐτὰ μποροῦν, μὲ κάποια ἐπεξεργασία ἢ ἐναρμόνιση γιὰ τρεῖς ἢ τέσσαρες φωνές, νὰ ἐκτελοῦνται ἀπὸ μικτὴ χορωδία στίς διάφορες εὐκαιρίες τῆς σχολικῆς ζωῆς.

Ὁ αἰδ. Παπασταῦρος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἐτοιμάζει δευτέρω συλλογὴ. Τὴν ἀναμένουμε.

ΛΕΑΝΤΡΟΣ ΣΙΤΑΡΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

Τὸ Γραφεῖο Ἑλληνικῆς Παιδείας διοργάνωσε πολιτικὸ μνημόσυνο τοῦ ἀείμνηστου Λουκῆ Ἀκριτά στίς 17.3.65 μὲ ὀμιλητὲς τὸν δρα Κ. Σπυριδάκι καὶ Φρ. Βράχα. Εἰδικὴ συγκέντρωση πραγματοποιήσε κι' ἡ Ἑθνικὴ Ἐταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν μὲ ὀμιλητὴ τὸν κ. Ἄ. Περνάρη. Ἐπίσης πολλὰ σωματεῖα καὶ σχολεῖα τίμησαν τὸν ἐκλιπόντα.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ

Ἀπὸ τὴν πολυγραφημένη ἔκθεσι τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἀμμοχώστου γιὰ τὸ ἔτος 1964 παραθέτουμε τὸ μέρος πὼν ἀφορᾷ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ.

Ἡ προσέλευσις ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ ἦτο κατὰ τὸ 1964 μεγαλύτερα ἐκείνης τοῦ προηγουμένου ἔτους, συνεχίζουσα σταθερὰ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀξίσην, ἡ ὁποία σημειώνεται ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ ἀριθμὸς προσελεύσεων ἀνῆλθεν εἰς 7,292 (ἐναντὶ 6,875 τοῦ 1963). Ἀναλυτικῶς ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Μαθητὰ	3616,	ἐναντὶ	3084	τὸ 1963
Μαθητριά	1314	»	1166	
Πολῖται	211	»	431	
Παιδικὸν Τμήμα	2151	»	2193	
Τουρκικὸν Τμήμα	—	»	1	

7292 6875

Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ μὴ σημειώσωμεν τὸ δυσάρεστον σημεῖον ὅτι ἐνῶ τὸ σύνολον τῶν προσελεύσεων ἠξήθη, ὁ ἀριθμὸς προσελεύσεων πολιτῶν λαττώθη σχεδὸν εἰς τὸ ἴμιον. Πιθανὸν τοῦτο νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν πολὺ ἀνώμαλον κατάστασιν, πὼν ἐπεκράτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος.

Βιβλιογραφία — περιοδικὰ στὸ ἐπόμενο.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ: Εἰσαγωγὴ στὴ Κυπριακὴ Λογοτεχνία.

Τὸ ἔργο του ἀγιάζει τὶς στιγμὲς τὶς οἰκογενειακὲς, εἰκονοποιεῖ μὲ ζωγραφικὴ διάθεση στιγμὲς τῆς ζωῆς :

ΣΚΗΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ

Ἄ! λόγια βραδυνά· τῆς λάμπας χερσὸ φῶς·
γαλήνη τῆς ψυχῆς, δῶρο τῆς πείρας.
Ἄταραξία ποὺ δείχνει ἕνας σοφὸς
στὸ χτύπημα τὸ τελικὸ τῆς μοίρας.

Ἔ, ποίηση τῆς ἀργῆς χειρονομίας·
συμμάζωμα στὸ βραδυνὸ τραπέζι.
Ὅραμα στὴ ματιά μου νοσταλγίας
τὸ μωρὸ, στὴ γωνιά ἀκόμα παίζει.

Ὁ Ἀλιθέρης προσέχει πολὺ καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ποίησής του, ἡ μορφικὴ πλαστικότητα τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου εἶναι ξεχωριστὴ. Μιὰ μουσικότητα διακρίνει ἀκόμα τὴν ποίησή του, ποὺ παρ' ὅλη τὴν παραδοσιακὴ ὑφή της, ἔχει κάποτε κάποτε καὶ μοντέρνους ἀπόηχους. Μετρᾷ στοχαστικὰ μὲ τοὺς στίχους τοῦ τῆ ζωῆ ὁ ποιητὴς.

Ἐχει προχωρήσει στὰ χρόνια κάπως, μὰ ἡ ψυχὴ του ἔχει μιὰ θαυμαστὴ νεανικότητα.

Ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρης σὰν ἄνθρωπος καὶ ποιητὴς διαρκῶς ἀνανεώνεται, ἀντλεῖ δυνάμεις καὶ χυμοὺς ζωῆς, ὅπως ὁ μυθικὸς Ἄνταϊος ἀπὸ τῆ γῆς, αὐτὸς ἀπὸ τὴν παγὰν λαλέουσα τῆς ποίησης.

Μ' ἔπαρση νέσι, κινήσαμε μιὰ ἀγῆ ποὺ εὐόδα,
κι' ἄλλο δὲν εἶχαμε στὰ φρένα, παρεχτὸς
τ' ἄλλα ποὺ φεγγίζαν στὰ μαλλιά μας ρόδα,
ὀδεύοντας πρὸς τὴν πηγὴ τοῦ ἱεροῦ φωτός.

Μιὰ ἀπολλώνια διάθεση ὑπάρχει στὸ παραπάνω τετράστιχο, μιὰ κλασσικὴ λιτότητα διακρίνει πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλιθέρη.

Γιὰ μᾶς αὐτὸς ὁ ποιητὴς μὲ τὴν ἀπόλυτα προσωπικὴ λυρική ιδιοσυγκρασία, ἀνήκει στοὺς καλύτερους ποιητὲς ποὺ ἔχει ἀναδειξοῖ ὄχι μόνο ὁ Κυπριακὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ Λυρικὸς Ἑλληνικὸς Λόγος.

Ὁ φυσικὸς περίγυρος μὲ τὴν αἰσθαντικὴ του παρουσία, θὰ αἰχμαλωτίσει τὸν ποιητὴ.

Τὰ σύγνεφα καὶ τὰ δένδρα, τὰ μικρὰ σπιτάκια κι' οἱ ἄπλοι ἄνθρωποι, τὰ ὄνειρα κι' οἱ γυναῖκες μὲ τοὺς πολύχυμους καρπούς, θὰ γίνουσι οἱ ἐμπνεύσεις καὶ οἱ πηγὲς ἀπὸ ὅπου θ' ἀντλήσει τὰ ποιητικὰ του θέματα.

ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΜΙΧΛΗ

Θλιμένα τ' ἄσπρα νέφη, κουρασμένα,
στὶς στέγες πάνου γέροντι κι' ἀκουμποῦνε,
δίχως νὰ κάνουν θόρυβο κανένα.

Τίποτις δὲ μιλοῦνε οὐδὲ ζητοῦνε·
μένουν ἀπ' ὄξω σὰ συλλογισμένα,
κι' οὔτε χτυποῦν τὶς πόρτες γιὰ νὰ μποῦνε.

Τὰ ὄνειρα τὰ παλῆὰ τὰ ξεχασμένα
πολλές φορές τυχαίνει, ξαναζοῦνε,
κ' ἔρχονται ἔτσι βουβά καὶ δειλιασμένα.

Ἔρχονται ἔτσι βουβά, καὶ δὲν τολμοῦνε
νὰ μᾶς ταράξουν τὴν καρδιά ἢ τὰ φρένα,
γιὰ κάτι πεθαμένα ὡς θὰ μᾶς ποῦνε.

...Καὶ στὴ σειρά τὰ σπύτια θαμπωμένα,
ῶρα τὴν ῶρα λές καὶ θὰ σβυστοῦνε'
κ' ἐγὼ ξενύχτης, σέρνω νυσταγμένα

πόδια, στὰ καλντερίμα, π' ἀντηχοῦνε
τόσο κουφὰ σὰν ξένα, μαυρισμένα
καὶ στὴ λευκὴ καταχνιά σ' ὅλα ποῦναι,
μαῦρο σημεῖο, βλέπω μόνο ἐμένα.

Θέση ξεχωριστὴ κατέχει στὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία ὁ Γλαῦκος Ἀλιδέρης. Μορφὴ ὀλοκληρωμένη ἀνθρώπου καὶ ποιητῆ, δεσπόζει μέσα στὰ Κυπριακὰ κ' Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Ἀνήκει στὴν πλειάδα ἐκείνη τῶν πρωτοπόρων ποιητῶν πού τὸ ἔργο τους ἔχει διακρίνουσα θέση στὸν Ἑλληνικὸ Παρνασσό. Ἡ Κυπριακὴ Λογοτεχνία τοῦ ἔχει παραχωρήσει ἐξέχουσα θέση μέσα στοὺς ἀνθένειους κήπους τῆς ποίησης τῆς.

Η ΑΔΡΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΕΥΚΡΟΥ ΑΝΘΙΑ

Ὁ Τεῦκρος Ἀνθίας εἶναι μιὰ ἀδρὴ μορφὴ ποιητῆ μέσα στὸ χῶρο τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας.

Μὲ τὴν ποίησή του σημαδεύει τὴν κοινωνικὴ ἀδικία, στέκεται πλάι στὸν ἀνθρώπο πού μοχθεῖ, ὑψώνει τὸ γιγάντιο ἀνάστημά του στὰ σύγχρονα γράμματά μας.

Ἡ ποίησή του εἶναι μιὰ γροθιά στὸ πρόσωπο τῆς ἀδικίας, μιὰ ἐντονη διαμαρτυρία γιὰ τοὺς πονεμένους τῆς γῆς.

Λίγο καιρὸ πρὶν ὁ Τεῦκρος Ἀνθίας, γιόρτασε τὰ ἐξῆντα χρόνια του.

Εἶναι ἓνας λογοτέχνης πού ἔδωσε ὅλο τὸν ἑαυτό του στὰ Κυπριακὰ κ' Ἑλληνικὰ Γράμματα, πού στόλισε μὲ τὴν ποίησή του, μὲ τὴν ἀδρότητα τῆς μορφῆς του τὴν Ἑλληνικὴ Τέχνη.

Τὰ «Σφυρίγματα τοῦ ἀλήτη», ἦταν καὶ εἶναι ἓνας καινούργιος ἦχος, καθαρὰ δικός του, μὲς τῆ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, «ἰδίως στὰ χρόνια ἐκεῖνα πού βασιλεῦε ὁ ἄρρωστος καρνωτακισμὸς μὲ τὰ συγγενικά του ρεύματα παρακμῆς», σημειώνει γιὰ τὸ ὠραῖο βιβλίο του «Σφυρίγματα τοῦ Ἀλήτη», ὁ Κύπρος Χρυσάνθης.³¹ Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Τεῦκρου Ἀνθία ὑπῆρξε μὲ τὴν λυρική του ἀδρότητα καὶ τὴν πρωτοτυπία τῆς ποιητικῆς γραφῆς του, ἓνα γεγονός γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ συνηθίσαμε ὅσοι ἀγαποῦσαμε τὴν ποίησή μας, νὰ ἀπαγγέλλουμε ποιήματα τοῦ Ἀνθία.

Ἀλήτη! Ἀπόψε εἰν' ἡ βραδιά τόσο καλή, τόσο καλή.

Μπορεῖς νὰ πᾶςνὰ κοιμηθεῖς σ' ἓνα παγκάκι, ἀλήτη!

31. Κύπρου Χρυσάνθη. Τεῦκρος Ἀνθίας. Περιοδικὸ «Πνευματικὴ Κύπρος» τ. 33.

Πλάτυνε ἡ σκέψη τὴ ζωὴ τόσο πολὺ, τόσο πολὺ,
ποῦ ἔκανε ὁ ἄνθρωπος τὴ γῆ κι' ὄλο τὸ σῆμαν σπάτι.

Δὲν ἔχεις δάκρυα νὰ θρηνεῖς, οὔτε κουράγιο νὰ πονεῖς,
οὔτε κραυγὲς ὑστερικὲς νὰ βγάνεις πέρα ὡς πέρα.
Εἶσ' ἓνα κύμα σιωπηλὸ μιᾶς τρακυμίας παντοτεινῆς,
ποῦ γαληνεύει ἀνήσυχτα στὴν ἥσυχην ἐσπέρα.

Κι' ὅταν θὰ βρεῖς τὸ λυτρωμὸ σ' ἓνα παγκάκι ξαπλωμένος,
καὶ θὰ συγῆσει ὁ σίφουνας κ' ἡ θύελλα τῆς ζωῆς σου,
ἀλήτη, δὲ θὰ πεῖς πο-τὲ πὼς ἦσουν κουρασμένος
ἀπ' τὸν ἀγῶνα τὸ σκληρὸ τῆς ἄρρυθμης ψυχῆς σου.

'Αλήτη! 'Απόψε εἶν' ἡ βραδιά τόσο καλή, τόσο καλή.
Μπορεῖς νὰ πᾶς νὰ κοιμηθεῖς σ' ἓνα παγκάκι, ἀλήτη!
Πλάτυνε ἡ σκέψη τὴ ζωὴ τόσο πολὺ, τόσο πολὺ,
ποῦκανε ὁ ἄνθρωπος τὴ γῆ κι' ὄλο τὸ σῆμαν σπάτι.

Εἶναι ὁ ἐπίλογος ἢ καὶ λυρικός ἀπόλογος ἀπὸ τὰ «Σφουρίγματα τοῦ 'Αλήτη»
τοῦ 'Ανθία.

Προβάλλει ὁ ποιητὴς κοινωνικὰ τὸ πῶς ἀπορρημένο στοιχεῖο τῆς ζωῆς, κι' ὅπως
ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς μὲ τὸν περίφημο γύφτο του, ἔτσι ὁ 'Ανθίας μὲ τὸν ἀλήτη
του, σκοπεύει τὴν κοινωνικὴ ἀδικία. Μιὰ γεύση πικρίας μοναδικῆς ἐκφράζει ἡ
ποίησις τοῦ Τεύκρου 'Ανθία.

Δὲ σατυροῖζει μόνο πολλὰς φορὰς μὲ τοὺς στίχους του ὁ 'Ανθίας, σφάζει καμμιὰ
φορὰ μὲ τίς ἀλήθειες τῆς ποιήσεώς του. Πολὺ εἰρωνία, πολὺν πικρία, ἀδρότητα καὶ
πολὺ ἀλήτικο κέφι σπαραχτικὸ κρύβουν οἱ στίχοι τοῦ ποιήματος, «'Εκείνη δὲν
ἀπάντησεν...».

'Αλήτικη ζωὴ! δὲ σὲ βαρέθηκα,
μ' ὄλο ποῦ μ' ἔκανες ἐρεῖπιο.
(Γελῶ καὶ καμαρώνω, ἐδῶ ποῦ βρέθηκα,
τὸ πανταλόνι μου τὸ τρύπιο).

Κοιτάζω τὸ σακκάκι μου τὸ νόστιμο,
καὶ τὸ θρηνώ, χωρὶς αἰτία.
(Τὸ κλάμμα μου προσφέρεται σὰν πρόστιμο
γιὰ τὴν ἀθλία μου ἀλητεία).

Κρατῶ ἓνα μικρούλακι ξεροκόμματο
καὶ μὲς τὸ δρόμο τὸ σπαράζω.
Κινοῦμαι βλακωδῶς, καθὼς αὐτόματο,
καὶ μὲ τὸν κόσμον διασκεδάζω.

'Ιδοῦ! κάποια μαντὰμ κρατᾶει τὴ σάντα της,
κ' ἐνῶ μὲ βλέπει χαχανίζει.
Καὶ γνέφει στὸν ἥλιον τὸν ἄντρα της,
ποῦ κάπου ἐκεῖ κάτι ψονίζει.

—Γιατί, παρακαλῶ, μαντὰμ γελάσατε;
πὼς εἶμαι ἀλήτης σιωπηλός;

Ἄχ! φαίνεται ποτέ σας δὲν πεινάσατε.
—Μὲ συγχωρεῖτε... εἶμαι τρελλός...

«Ἐκείνη δὲν ἀπάντησε»... ὡς ἔγραψε
μιά συγγραφεὺς ρομαντικῆ.
Γελοῦσε, ναί, γελοῦσε καὶ δὲν ἔπαφεν,
ὥστου τραβήχθηκα ἀπὸ κεῖ.

Ἀλήτικη ζωὴ! δὲ σὲ βαρέθηκα,
μ' ὄλο πὸν μ' ἔκανες ἐρείπιο.
(Γελῶ καὶ κωμαρώνω ἐδῶ πὸν βρέθηκα,
τὸ πανταλόνι μου τὸ τρύπιο).

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὸς ὁ Τεῦκος Ἀνθίας ἔφερε ἓνα καινούργιο ρίγος στὴ Κυπριατικὴ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ ποίηση, ὅπως ὁ Καββαδίας, ὁ Λάσκος, ὁ Ὀδυσσεάς Ἑλύτης κλπ.

Ὁ Ἀνθίας τῷπαμε εἶναι συγγραφεὺς μὲ θέση στὰ κοινωνικὰ προβλήματα, εἶναι ποιητὴς στρατευμένος, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσει νὰ λέγεται.

Παρακολουθεῖ μὲ τὴν ποίησίν του τοὺς φτωχοὺς, τοὺς πονεμένους, τοὺς μικροὺς καὶ ταπεινοὺς καὶ ἀξιοποιεῖ τίς ἀχνὲς μορφές τους μέσα ἀπὸ τοὺς στίχους τῶν ζωντανῶν, τῶν χαρακτηριστικῶν του ποιημάτων.

Ὁ ἀνθρώπινος πόνος εἶναι ἀτέλειωτος κι' ἀβάσταχτος κι' ἡ ψυχὴ ὁμως τοῦ ποιητῆ τόσο μεγάλη πὸν μπορεῖ νὰ χωρέσει ὀλόκληρο τὸν ἀνθρώπινον πόνο.

Ἦ νύχτα, σιδερόφραχτο κλουβὶ θηριοτροφείου,
πὸν ἐντὸς σου οἱ σκέψεις πολεμᾶν τὰ κάγκελα νὰ σπάσουν
τ' ἄγρυπνα μάτια ἀδυναποῦν σὲ δάκρυα νὰ ξεσπάσουν
γιατ' εἶναι ὁ πόνος ἄμετρος κι' ἔχουν στερέψει πρῶμα.

Πῶς νὰ νείρουμε τὴν ὥρ' αὐτὴ τὸ γαλανό σου ἀτλάξι...
τὴ φεγγαροστεφάνωτή σου σκούφια νὰ φορεῖς
κάπως σιγαλὰ καὶ νὰ τρεκλᾷ, νὰ σεργιανᾷ στὴ γῆς,
σὰ νὰ σὲ φλέγει ἓνας σεβντᾶς μ' ἀγιάτρευτο μαρᾶσι.

Εἶναι ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Πουργατόριο» τοῦ Ἀνθίας, ποίημα πὸν ἐκφράζει τὴν τάση τῆς πονεμένης ἀνθρώπινης ψυχῆς νὰ ξεσπάει τὸ ἀνθρώπινον πάθος της, μέσα ἀπὸ ἓνα χειμαρρο δακρύων.

Μετὰ τὰ «Σφυρίγματα τοῦ Ἀλήτη», ὁ Ἀνθίας τύπωσε τὴ «Δευτέρα παρουσία» του.

Τελευταῖα κυκλοφόρησε τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» του.

Ὁ Ἀνθίας εἶναι πολυεδρική ἀγωνιστικὴ μορφή τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας.

Εἶναι δὲ μιὰ ἀπὸ τίς ἐλάχιστες περιπτώσεις ποιητῆ, πὸν ἡ πολιτικὴ του τοποθέτηση καὶ οἱ ἰδεολογικοὶ του προσανατολισμοὶ δὲν εἶχαν καμιὰν ἐπιρροὴ πᾶν ὅσον στὴν ποιητικὴ του.

Λυρικός ἀδρὸς καὶ στίς πιὸ ἄγρονες στιγμές του, δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ κανέναν ἄλλο ποιητὴ μὲ τὴν ἀπόλυτην ἰδιομορφίαν τῆς τέχνης του.

Μόνον μπορεῖ ἀξιολογικὰ νὰ τοποθετηθεῖ κάπου ἐκεῖ, δίπλα στοὺς Δ. Λιπέτη καὶ Βασ. Μιχαηλίδη, τοὺς δυὸ βάρδους τῆς Κυπριακῆς λυρικῆς τέχνης, τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων.

Ὁ Νίκος Νικολαΐδης, συγγραφέας καὶ ζωγράφος, δὲν στάθηκε τυχερὸς οὔτε σὰν ἄνθρωπος, οὔτε σὰν τεχνίτης.

Σὰν ἄνθρωπος ὑπέφερε πολὺ, σὰν συγγραφέας ἀγνοήθηκε ἀφάνταστα. Κι' ὅμως τὸ μπόι του ἦταν πολὺ ψηλότερο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγνόησαν, ἢ τέχνη του εἶχε καὶ ἔχει στοιχεῖα ποὺ ἀντέχουν πολὺ στὸ πέρασμα τοῦ φθοροποιοῦ, τοῦ καταλύτη θάνατου καὶ χρόνου. Ὁ Νικολαΐδης εἶναι ἓνας ἀκραιφνῆς γηγενῆς τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας, γεννημένος στὶς 3 Ἀπριλίου 1884 στὴ Λευκωσία τῆς Κύπρου.

Ὁ Νικολαΐδης ταξίδεψε πολὺ στὴν ζωὴ του ὅπως ὁ Νίκος Καζαντζάκης κι' ὀργάνωσε θετικὰ τὴ μαθητεία του μέσα στὸ χῶρο τῆς παγκόσμιας κουλτούρας.³²

Δώδεκα βιβλία ἀποτελοῦν ὅλο τὸ ἔργο του, ποὺ εἶναι ὀγκῶδες καὶ πολυσήμαντο.

Τὸ Γαλάζιο λουλοῦδι 1919 (λυρικό παραμυθόδραμα ἕμμετρο) — Ἀνθρώπινες καὶ Ἀνθινες ζωές (Κύπρος 1920) — Διηγήματα 1921 — Τὸ στραβόξυλο, Μυθιστόρημα 1922 — Διηγήματα 1924 — Διηγήματα 1929 — Ἀνθρώπινες καὶ Ἀνθινες ζωές (ἔκδοση ὀλοκληρωμένη) 1938 (πεζὰ τραγούδια καὶ λυρική πρόζα) — Ὁ χρυσὸς μῦθος, 1938 — Πέρα ἀπ' τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, Μυθιστόρημα 1940 — τὸ ἴδιο σὲ δευτέρη ἔκδοση, Ἀθήνα 1943 — Τὰ τρία καρφιά, μυθιστόρημα 1948 καὶ τελευταῖο, Τὸ βιβλίο τοῦ μοναχοῦ (πεζὰ τραγούδια) 1951.

Ρωμαλέο τὸ ταλέντο τοῦ Νίκου Νικολαΐδη, μὲ πηγαία πεζογραφικὴ διάθεση καὶ γνώση τῶν προβλημάτων τῆς πεζογραφικῆς γραφῆς, μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὰ ὅρια καὶ τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδας καὶ νὰ σταθεῖ ἀντάξια σὲ διεθνή κλίμακα προβολῆς.

«Καὶ εἶναι ὁ Ν. Νικολαΐδης, ὁ Κύπριος, θὰ γράφει ὁ Αἴμ. Χουρμούζιος,³³ ἓνα ἀπὸ τὰ ρωμαλεώτερα πεζογραφικὰ ταλέντα τῆς γενιᾶς του — τῆς γενιᾶς ποὺ σημάδεψε τὴν παρουσίαν της εὐθὺς μετὰ τὸν πρῶτο πόλεμο.

Ἄλλ' ἢ διηγηματογραφία του, δὲν ἀνέχεται τίς χρονικὲς ἢ τίς ἰδεολογικὲς κατατάξεις... ἔχει δικὰ της περιγεγραμμένα σύνορα, ὅπου λειτουργοῦν νόμοι δικοί της, ὅπου ἡ καλλιτεχνικὴ τῆς προσφορά εἶναι ἓνα εἶδος αὐτόνομο. Μὲ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ συμπεράνει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Νικολαΐδης ἐργάζεται ἔξω τόπου καὶ χρόνου. Ἀντίθετα ἡ πεζογραφία του διατηρεῖ δεσμὸν ἀκατάλυτο μὲ τὴν ἐποχὴ της, τίς συγκινήσεις καὶ τὰ αἰσθημάτων της ἀπηχεῖ».

Αὐτὰ γράφει γιὰ τὸν Ν. Νικολαΐδη ὁ Αἴμ. Χουρμούζιος, ποὺ μᾶς ἔχει συνηθίσει στὶς συνεχεῖς κριτικὲς του ἀρνήσεις.

Ὁ συγγραφέας τῆς «Σκρόφας» καὶ τοῦ «Σκέλεθρα», εἶναι πράγματι ἓνας στυλίστας τοῦ ὕφους.

Ἡ φράση του εἶναι κοφτὴ καὶ γεμάτη πεζογραφικὰ εὐρήματα, τὸ ὕφος του ρεεῖ μέσα σ' ἓνα προσωπικὸ τόνο χυμώδους, θὰ λέγαμε, πεζογραφίας, οἱ τύποι καὶ οἱ ἥρωες του εἶναι ζωντανοί, εἶναι σπαρταριστοί, εἶναι ρωμαλεοί.

Ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος ὁ Ἕλληνας αὐτὸς συγγραφέας μὲ τὸ ἀκούραστο πνευματικὸ μάτι καὶ τὸ ἐπίσης ρωμαλέο ἔργο του, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ κριτικοῦ θὰ γράφει γιὰ τὸν Νικολαΐδη: ³⁴

«Τὴν Ἀλεξανδρινὴ ἐξάλλου πεζογραφία ἀντιπροσωπεύει ἓνας Κύπριος, ἐγκα-

32. Δὲς Σταύρου Καρακάση, Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Νίκου Νικολαΐδη. Ἐκδοση Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας - Ἀθήνα.

33. Αἴμ. Χουρμούζιος, «Ἐνας παραγνωρισμένος», Καθημερινὴ 2.4.1953.

34. Τεῦχος «Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία», Ἀθήνα 12.9.43, γράφει ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος.

τεστημένος στην Αίγυπτο, ο Ν. Νικολαΐδης και την αντιπροσωπεύει κυριαρχικά σε πλούτο και δύναμη».

Κι' ο Νίκος Νικολαΐδης είναι κεφάλαιο ανεκτίμητο για την Κυπριακή Λογοτεχνία που δεν έχει αξιοποιηθεί όσο πρέπει ή παρουσία του. Θεωρώντας όλο το έργο του Νίκου Νικολαΐδη κι' αξιολογώντας την πεζογραφική του αξία μ' όλη την σοβαρότητα και την συνέπεια θά μπορούσαμε να όμολογήσουμε πως τούτος ο Κύπριος τεχνίτης σαν πεζογράφος στέκεται επάξια δίπλα και πιο πάνω από το Δημοσθένη Βουτυρά, στην ίδια γραμμή περίπου με τον Νίκο Καζαντζάκη, τόσο πολύχυμο, πολυεδρικό και ρωμαλέο στέκεται το έργο του, αν και δυστυχώς, άγνωστο στους πολλούς.

Δίκαια ο Τεϋκρος Άνθιας τούγραφε από το Λονδίνο για το βιβλίο του «Το βιβλίο ενός μοναχού»:

«Είσαι ο πρώτος στην παγκόσμια φιλολογία που είδες τόσο ανθρώπινα — και μάλιστα με κοινωνικό φακό προσαρμοσμένο στον καλλιτεχνικό φακό — το δράμα της μοναχικής ζωής».

Κι' ο άξιος βιογράφος του Σταύρος Καρακάσης που μās έχει δώσει ένα περισπούδαστο βιβλίο γύρω από τον Νίκο Νικολαΐδη και το έργο του, θά σημειώσει: ³⁵

«Μέσα σε τόσους συγγραφείς που έχουν φήμη μὰ δεν έχουνε έργο, έχει ο Νίκος Νικολαΐδης ένα αξιόλογο έργο, που του το αναγνωρίζουνε σήμερα όλοι».

Και μόνο ή παρουσία του Νίκου Νικολαΐδη μέσα στα Κυπριακά Γράμματα, φτάνει να καταρρίψει το μύθο της πτωχείας της Κυπριακής Λογοτεχνίας.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΕΝΑΣ ΧΑΛΚΕΝΤΕΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Πολυεδρικός, πολύμορφος είναι ο Λόγος του Κύπρου Χρυσάνθη.

Ύπηρετεί με πάθος τα Κυπριακά Γράμματα κι' έχει αφιερώσει όλες του τις δυνάμεις στη Κυπριακή Λογοτεχνία.

Η ποίηση, ο πεζός λόγος, το θέατρο, ή μελέτη και το δοκίμιο, βρίσκουν στο πρόσωπο του Κύπρου Χρυσάνθη ένα συνεπή και άφοσιωμένο εργάτη. Καμιά φορά ή πολυγραφία εκφράζει την συνεχή προσήλωση του συγγραφέα στο έργο που ύπηρετεί, την ακάματη προσπάθειά του για την επίτευξη του τέλειου.

Αυτό συμβαίνει με τον Κύπρο Χρυσάνθη, που σε πολλά του έργα, κατορθώνει να πετύχει το σκοπό του, δίνοντας μας κείμενα με ουσιαστικό περιεχόμενο και λογοτεχνική αξία.

Άκόμα αυτός ο συγγραφέας της Κύπρου μετέχει με επιτυχία σαν κύριος μοχλός στην κίνηση περιοδικών εκδόσεων ουσιαστικής συμβολής, όπως το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» και ή ετήσια «Φιλολογική Κύπρος».

«Ποιητής, κριτικός, διηγηματογράφος, και συγγραφέας παιδικών λογοτεχνιών, ο Χρυσάνθης, όχι μόνο ανανεώνεται μορφολογικά την κάθε φορά, παρά σημειώνει με το κάθε του νέο βιβλίο και μιὰ σημαντική πρόοδο στο ύφος, στη γλώσσα και στα ουσιαστικότερα στοιχεία ενός λογοτεχνήματος: στην προβολή δηλαδή και στην διερεύνηση των νέων προβλημάτων που αντιμετωπίζει την κάθε φορά».

Αυτά θά γράψει ο Δημήτρης Γιάκος για την πολύμοχθη εργασία του Χρυσάνθη. ³⁶ Πατρός στη Λευκωσία ο ποιητής αυτός του κυπριώτικου χώρου, φέρνει

35. Σταύρου Καρακάση. Ή ζωή και το έργο του Νίκου Νικολαΐδη, σελ. 198.

36. Δημήτρη Γιάκου. Άσκήσεις Λόγου, Κύπρος Χρυσάνθης, σελ. 33.

σὲ δύσκολη θέση αὐτὸν ποὺ θὰ θελήσει νὰ κωδικοποιήσει τὸ ἔργο του, νὰ ἀξιολογήσει τὸ συνολικὸ παλμὸ τῆς πνευματικῆς δουλειᾶς του, νὰ σκιαγραφήσει τὴν ἀδρῆ πνευματικὴ φυσιογνωμία του.

Κι' αὐτὸ γιατί ὁ Κύπρος Χρυσάνθης γράφει ἀσταμάτητα, γράφει πολὺ γιὰ νὰ προλάβει τὸ χρόνο ποὺ φεύγει, γιὰ νὰ πεί πληθωρικὰ, ἀλλὰ εὐστοχα τὸν λόγο του.

Ἀπὸ τὰ βιβλία του θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ σημειώσει στὸ χῶρο τῆς ποίησης, τὴν «Δημώνασσα», τὶς «Ἀποθεώσεις καὶ χορικά», τὶς «Ῥδὲς τῶν ταπεινῶν πλασμάτων», τὰ «Ἐπιλύχνα», τοὺς «Παγκυπριονίκες», τὸν «Πρισματικὸν Ὀκτώβρη», τὰ «Δεκατρία κακοήμαδα ἀντιποιητικὰ θέματα» μετὰ τὴν εἰρωνικὴ διάθεση καὶ τὴν πικρὴ ἀλήθεια γεύση καὶ ἄλλα.

Στὸ χῶρο τῆς πεζογραφίας «Τὸ ἡμερολόγιό τοῦ Γαλάζιου κοριτσιοῦ», μετὰ τὴν ἀπόλυτη λυρικὴ διάθεση καὶ τὸ στρωτὸ ὕφος, «Τὰ δύσκολα χρόνια», τὸν «Κανάκη, τὸν κυπριώτη κουρσάρο», τὸ «Ἔτσι ἄρχισε ἡ Κυριακή...» κλπ.

Στὸ θέατρο τὴν «Ἑλένη Παλαιολόγου» (ἔμμετρο), τὸ «Ρὸς φουστάνι» κλπ. καὶ τὸ πρόσφατο «Νενίκηκε τὸ θάνατο», τὸν «Γρηγόρη Αὔξεντιου», κλπ.

Ἐμεῖς ξεχωρίζουμε ἐδῶ περισσότερο τὸν ποιητὴ Κύπρο Χρυσάνθη, γιατί κατὰ τὴν γνώμη μας, ὁ ποιητὴς ὑπάρχει στὸ βάθος καὶ στὴν πεζογραφία καὶ στὸ θέατρο καὶ στὸ δοκίμιο ἀκόμα καὶ στίς ὁμορφες μεταφράσεις του.³⁷

«Πολύχυμος εἶναι ὁ ποιητικὸς στοχασμὸς τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη, βρῖσκει τὸν τρόπο νὰ τραγουδήσει λυρικὰ τὰ πῶ ἀπλᾶ, ἀλλὰ καὶ τὰ πῶ σύνθετα πράγματα, κινεῖται μέσα στὸ ποιητικὸ χῶρο μετὰ πολὺ εὐχέρεια καὶ γράφει σ' ἕνα τόνο καθαρὰ προσωπικῶ. Τὸ τελευταῖο εἶναι προπαντὸς αὐτὸ ποὺ ξεχωρίζει τὴν ποίησή του, ὁ προσωπικὸς τόνος. Κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ σ' αὐτὸν τὸν ποιητὴ, πὼς ποιητικὰ στοχάζεται καὶ τραγουδᾷ με ἀυτάρκεια, ἐκφράζοντας προσωπικὰ μηνύματα, χωρὶς νὰ δανεῖζεται ἀπὸ πουθενὰ κανένα δεκανίκι γιὰ νὰ βαδίσει τὸν κακοτράχαλο δρόμο τῆς ποίησης».

Αὐτὰ σημειώσαμε σὲ μιὰ πρόσφατη ἐργασία μας γιὰ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ.³⁸ Ὡστόσο θὰ εἴχαμε νὰ σημειώσουμε καὶ τὴν μαχητικὴ πλευρὰ τῆς μορφῆς ποὺ μελετᾶμε ἐδῶ. Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης εἶναι ἕνας στρατευμένος τῆς ἐλληνικῆς καὶ κυπριακῆς ιδέας κι' αὐτὸ δίνει μιὰ ιδιαίτερη βαρύτητα στὸ ἔργο του.

Εἶναι ἀπὸ τοὺς πῶ σημαντικοὺς τοῦ Κυπριακοῦ Λόγου, ποὺ μετὰ τὴν πέννα στέκεται μαχητῆς, ἱστορικὸς ἐκφραστῆς καὶ μύστης τῆς ἐλληνικῆς ιδέας.

Πιστεύει ὁ ποιητὴς — κι' εἶναι τόσο σωστὴ ἡ θέση του — πὼς ἡ ὑψηλὴ τέχνη δὲν πρέπει νὰ γράφεται καὶ νὰ ὑπάρχει μόνο γιὰ τὴν τέχνη, πιστεύει πὼς ἡ Λογοτεχνία πρέπει ὅταν τὸ φέρουν οἱ περιστάσεις, νὰ γίνεται εὐαίσθητος δέκτης καὶ πομπὸς τῶν ἐθνικῶν ἰδανικῶν, μαχητῆς γιὰ τὴν ἐθνικὴν ἰδέαν. Μετὰ ὅλο τὸ ἔργο του ὁ Χρυσάνθης στέκει κοντὰ στὸν ἀγωνιζόμενον λαὸ τῆς Κύπρου καὶ καταγράφει τοὺς παλμούς του.

Ἔτσι μετὰ τὴν ποίησή του («Οἱ μπαλλάντες μιᾶς ἡρωικῆς ἐποχῆς») 1962, μετὰ τὸ θέατρό του, «Γρηγόρης Αὔξεντιου» 1962 κλπ., καταγράφει λογοτεχνικὰ τὰ ἔντονα γεγονότα τοῦ πρόσφατου ἀγῶνα τῆς Κύπρου, μετὰ τὶς ἡρωικὲς μορφές του (Καραολῆς, Δημητρίου, Μάτσης, Αὔξεντιου κλπ.), παραδομένες μέσα ἀπὸ τίς σελίδες του στὴ μνήμη τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

37. Ἀνθολογία ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸ Χουάν Ραμόν-Χιμένθ. Μετάφραση Κύπρου Χρυσάνθη ἀνάπτυκο ἀπὸ τὸ Ζ' τόμο «Ἡρωικῆς Ἑστίας». «Ἡ Ζωγραφικὴ» τοῦ Ἄγγελ Κρέσπο, Τραγοῦδια τοῦ Λόγια, Ἀνθολογία Ἰσπανικῆς Ποίησης, καὶ ἄλλα.

38. Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη. Μορφὲς τῆς πνευματικῆς Κύπρου. Κύπρος Χρυσάνθης. Ἡ προσφορά του στὸ Λυρικὸ μας Λόγο. Ἐφημ. «Ταχυδρόμος» Ἀλεξανδρείας, Κυριακὴ 19 Ἰουλίου 1964.

Μὰ ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἔχει στὸ ἔργο του καὶ ὠραῖες στιγμὲς ψυχικῆς εὐφορίας.

ΦΙΛΕΣ

Στὸ καλὸ σγουρομάλληδες,
καὶ τὸ ξένο λιμάνι
πὸ καλὸ νὰ δεχτεῖ σας
κι' ἀπὸ κόρφο ὁμοκρέβατης
μὲ τὴνπρώτῃ νυχτιά.

Θὰ σᾶς πάρουν οἱ γλάροι μας
τὸ ξεπίσω, μὰ θάρθουν
στὸ γιαλὸ μας σὲ λίγο
δίχως νάρθουν τὰ μάτια μας
τυὰ μαζί τους σ' ἐμάς.

.....

Στὸ καλὸ σγουρομάλληδες,
καὶ τὸ ξένο λιμάνι
πὸ καλὸ νὰ δεχτεῖ σας
κι' ἀπὸ κόρφο ὁμοκρέβατης
μὲς τὴν πρώτη νυχτιά.

Εἶναι ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα μὲ κλασσικὴ ὕφή, ἀπὸ τὸ συνθετικὸ ποίημα τοῦ Χρυσάνθου «Μετανάστευση ἀρχαίων Κυπρίων». Ἡ χάρη τῆς εἰδυλιακῆς πρωτεύουσας τοῦ νησιοῦ, τῆς Λευκωσίας, αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ.

Ἐδῶ στὸ ποίημα πὸν θὰ μεταφέρουμε, σὲ μορφὴ σονέττου ὁ ποιητὴς ἐκφράζει μὲ τὸν πὸν λυρικὸ τρόπο, τὴν ἀγάπη του στὴν πολιτεία πὸν ζεῖ.

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Γύρα θαμμάτων ὄρα καὶ πλημμύρα,
λύχνων θυμητικῶν ροδάτη φλόγα,
κι' ὦ Λευκωσία, τὸ δεῖλι ἐκορφολόγα
τὸν οὐρανὸ σου σὰ θαυμάσια μοῖρα.

Θρύλος παλιὸς τὰ κάστρα σου ἐπλημμύρα
καθὼς μελίτσι σὲ ἄνοιξη πὸν εὐλόγα
λεπτοὺς ἀνθούς, καὶ ξάμωναν τὰ μύρα
γύρα σὰν νέας παρακλήση ἀνθολόγα.

Ἔξενε ἐδῶ τὸ κύπελλο ν' ἀδειάσεις,
μὲ τὴν εὐχὴ τὴν τριανταφυλλορόγα.
Ἐδῶ τῆς Κύπρου βρισκεται τ' ἀφάλι.

Τὸν ἕμνο, σὰ γιὰ ὠραῖο κι' ἀρχαῖο κεφάλι
γιὰ τὸ νησί μας, ξένε, νὰ ξεδιάσεις,
π' ἀνθεῖ, ἀπ' τοὺς ξένους, ἀν κι' ἐφυλλορόγα.

Τὴ δύναμη καὶ τὴ διάθεση τοῦ Λορέντζου Μαβίλη, μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεδιακρίνει στὸ παραπάνω σονέττο τοῦ Χρυσάνθου. Ὁ ποιητὴς ἀγαπᾷ μὲ πάθος τὴν ἀνθένια Κύπριδα πατρίδα του, τὴν πλασμένη ἀπὸ ἀφρὸ καὶ πηλὸ ἡδονῆς, ἀπὸ τὰ ἴδια ὕλικά ποῦναι καμωμένη κι' ἡ θεία κορμωστασιά, τῆς Ἀφροδίτης.

Κι' ἡ μορφὴ τοῦ Κύπρου Χρυσάνθου εἶναι σημαντικὴ μέσα στὰ Κυπριακὰ κι' Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Πολύμορφη ἐκφράζει στὸ ἔργο του μιὰ ψυχὴ, πὸν πάσχει γιὰ τὸ ὠραῖο, τὸ

ἀληθινό, τὴν ἀνθρώπινη τάξη πού ἐκφράζει ἡ ὁμορφιά, ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου. Ἄν ἔλειπε ὁ Κύπρος Χρυσάνθης ἀπὸ τὰ Κυπριακὰ Γράμματα, θὰ ὑπῆρχε ἓνα σημαντικὸ κενό.

Ἡ πολύμοχθη παρουσία του ἔχει σημασία γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τῶν Κυπριακῶν, τῶν συγχρόνων Κυπριακῶν Γραμμάτων.

Μὲ τὴν ἐργασία του τὴν πνευματικὴ, ἔστω τὴν πληθωρικὰ πνευματικὴ, ὁ Κύπρος Χρυσάνθης δίνει ἓνα τόνο στὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Κύπρου.

Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀξία πνευματικὰ της τέχνα, χαλκέντερος κινεῖται μέσα στὸν Κυπριακὸ πνευματικὸ χῶρο.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, ΜΙΑ ΣΕΜΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Ὅταν ἓνας ὀλοκληρωμένος ἄνθρωπος, εἶναι καὶ σημαντικὸς συγγραφέας, κ' ὅταν ἓνας συγγραφέας πιστεύει ἀπὸ βάθους καρδιάς σ' αὐτὰ πού γράφει καὶ τάχει κάνει κτῆμα τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς του, τότε ἔχουμε τὴν πιὸ εὐτυχισμένη ὥρα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

Δυστυχῶς ἔχουμε τὸν τελευταῖο καιρὸ πολλὰ δείγματα ὑποκριτῶν τῆς Τέχνης στὸν τόπο μας, ἔτσι πού νὰ χαρεῖτίζουμε μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ, τὴν παρουσία ἀνάμεσά μας ἐνὸς ἐκλεκτοῦ συγγραφέα κ' ἐνὸς ἀληθινοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν Κύπριο πεζογράφου Μελῆ Νικολαΐδη, πού ἡ μορφή του καὶ τὸ ἔργο του εἶναι στόλισμα γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Κυπριακὰ Γράμματα.

Ποτὲ ἡ ἀλήθεια δὲν γίνεται ὕμνος καὶ ποτὲ τὰ λόγια δὲν θὰ μπορέσουν νὰ ἐκφράσουν ἓνα ὀλοκληρωμένο συγγραφέα πού ἀγαπᾷ ἐξ ἴσου τὴν τέχνη καὶ τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ Μελῆς Νικολαΐδης κατάγεται ἀπὸ τὴν Λάρνακα, ἦρθε δὲ πολὺ νῶρις στὴν Ἀθήνα, ἐγκατεστάθηκε στὴν πρωτεύουσα κ' ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ ἓνα ἔργο, κυρίως πεζογραφικὸ, σημαντικῆς ἀξίας.

Οἱ ἀρετές του εἶναι χριστιανικὲς μὲ τὴν πλατεῖα τοῦ ὄρου σημασία κ' ὁ λόγος του ἀνθρώπινος γεμᾶτος ἀγάπης καὶ στοργῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τοὺς πόνους του. Παλιότερα ὁ συγγραφέας αὐτὸς διηύθυνε μὲ ἐπιτυχία ἓνα περιοδικὸ καθαρῶν πνευματικῶν τάσεων, τὴν «Πνευματικὴ Ζωή», γιὰ ἀρκετὸ χρονικὸ διάστημα. Ἡ θρησκευτικὴ τὸ ἔργου του δὲν εἶναι κραυγαλέα, ξεκιᾷ μέσα ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς ἀνθρώπινα θρησκευομένης ψυχῆς, καὶ ὀδεύει πρὸς κόσμους οὐράνιους. Μακάρι νὰ ὑπῆρχαν πολλοὶ χριστιανοί, καὶ περισσότερο πιὸ πολλοὶ χριστιανοὶ τῆς ὕψους τοῦ Μελῆ Νικολαΐδη. Ὁ συγγραφέας αὐτὸς δὲν ἔξεχασε ποτὲ τὴν καταγωγή του, ἡ Κύπρος εἶναι τὸ ἀγαπημένο ὄραμα τῆς πατρικῆς γῆς γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸ ἔργο του.

Τὸ διήγημα ὑπῆρξε ἡ κυρία δημιουργικὴ ἐπίδοση τοῦ Μελῆ Νικολαΐδη. Ἀπὸ τὰ παλιότερα βιβλία του θὰ εἶχαμε νὰ σημειώσουμε «Τὸ κλεισμένο σπῆτι» 1928, «Δυὸ ἄσπρα γυμνὰ χέρια», τὸ ὥραϊο ἐκεῖνο «Ἄσμα ἀσμάτων», ἀκόμα τὰ καλογραμμένα διηγήματα «Γιὰ λίγη ζωὴ» καὶ τὴν μυθιστορηματικὴ βιογραφία τοῦ μάρτυρα ἀγίου Κυπριανοῦ, στηριγμένη πάνω σὲ στίχους πού εἶχε γράφει σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ θέμα ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκία, κόρη τοῦ φημισμένου Ἀθηναίου σοφιστῆ Λεοντίου καὶ γυναίκα τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β', ὅπως μᾶς πληροφορορεῖ ὁ συγγραφέας.³⁹ Καὶ προσοδῆται: «Τὸ ἔργο τῆς Εὐδοκίας δὲ σώζεται ὀλόκληρο, ἀλλὰ ὁ Φώτιος στὴ «Μυριοβιβλό» του, δίνοντας ἐκτενῆ περίληψή του, παραθέτει ἀπ' αὐτὸ μεγάλα ἀποσπάσματα, πού ζωντανεύουν ὀλόκληρο τὸ χρονικὸ.

39. Μελῆ Νικολαΐδη, Κυπριανὸς ὁ Μάγος — Ἐκδόσεις Κ. Κακουλίδη, Ἀθήνα 1958. Πρόλογος σελ. 7.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴν περίληψη καὶ τ' ἀποσπάσματα στηρίζεται, μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη πιστότητα, τὸ ἀφήγημα αὐτό», (Ὁ Κυπριανὸς ὁ μάγος).

Μὰ ὁ μελετητὴς τοῦ Μελεῆ Νικολαΐδη θὰ πρέπει νὰ ἐπιμένει περισσότερο στὸ πεζογραφικὸ, τὸ διηγηματογραφικὸ μᾶλλον ἔργο τοῦ συγγραφέα.

Τὴν χριστιανικὴ διάθεσή του μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νὰ τὴν βρεῖ στὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς «Γιὰ λίγη ζωή».

Ἐκεῖ ἕνας στοχαστὴς τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, μὲ σπουδαῖες ἱκανότητες πεζογράφου μᾶς δίνει μὲ ἐνάργεια καὶ ἱστορικὴ τοποθέτηση τὸ μαρτύριο τοῦ τόσο γνωστοῦ σ' ὄλους μας Στέφανου τοῦ πρωτομάρτυρα. Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ κατορθώνει ὁ συγγραφέας νὰ μᾶς δώσει ἀνάγλυφη τὴν σεπτὴ μορφή τοῦ πρωτομάρτυρα, ποὺ τόσο εἶχαμε ἀγαπήσει ἀπὸ τὰ μαθητικά μας θρανία.

Καὶ ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ μαγεία καὶ πίστη καὶ λυρική διάθεση σ' αὐτὸ τὸ διήγημα. Ὑπάρχει ἀκόμα κίνηση, δράση, ἀεικίνητη ἢ παρουσία τῶν θυτῶν καὶ τῶν θυμάτων, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἄραβες, οἱ κατακτητὲς βλοσυροὶ Ρωμαῖοι.

«Ὁ Στέφανος στάθηκε στὸ περιστύλιο, ἀκούμπησε σὲ μιὰ κολώνα κ' ἔμεινε κοιτάζοντας τὸ πλῆθος ποὺ γέμιζε μὲ χρώματα καὶ βουή ὅλη τὴν ἔκταση. Χιτῶνες ἄσπροι, σταχτεροί, μπλέ, κίτρινοι μανδύες μὲ ἀνάλογους χρωματισμούς, ζῶνες κόκκινες ἢ κίτρινες, κεντημένες μὲ χρυσὲς ἢ ἀσημένιες κλωστές· καλύπτρες, οἱ πιδὸ πολλὲς ἄσπρες, ἄλλες φορεμένες στὸ κεφάλι, ἄλλες ριγμένες στοὺς ὄμους· κι' ὅλα αὐτά, καμωμένα ἀπὸ ὑφάσματα ὄλων τῶν ἀποχρώσεων κι' ὄλων τῶν ποιητῶν, ἀπὸ τὸ πιδὸ ἀκριβὸ μεταξωτὸ ὡς τὸ πιδὸ πρόστυχο λινό, ἀνακατεῦνταν, μετακινοῦνταν, μπερδεύονταν μέσα στὸ μεγάλο κύκλο τῆς αἰλῆς, σὰν πολύχρωμα πολυπολικά λουλούδια, ποὺ τ' ἀνάδευε ἕνα ἀπαλὸ ἀεράκι, σ' ἕναν ἐξωτικὸν ἀνθόκηπο».⁴⁰

Εἶναι ἕνα μικρὸ δείγμα πεζογραφικῆς γραφῆς τοῦ Μελεῆ Νικολαΐδη, χαρακτηριστικὸ τῆς πεζογραφικῆς του τέχνης, τῶν λυρικῶν εἰκόνων καὶ χρωματισμῶν του, τῆς δυνατῆς περιγραφῆς. Τὴν ἴδια ἀτμόσφαιρα μποροῦμε νὰ βροῦμε μέσα στὰ διηγήματα «Ἡ γιορτὴ τοῦ Σωτῆρος», «Τὸ λουλούδι», «Μῦθα καὶ δάκρυα» κλπ.

Ὁ Δημήτρης Γιάκος γράφοντας γιὰ τὸ «Λουλούδι» σημειώνει: ⁴¹ «Εἶναι μιὰ ποίηση στὸ διήγημα τοῦτο, μιὰ ἀβρὴ λυρική νότα, ποὺ ἔρχεται διακριτικὴ, σὰν ἀπόμακρη, πίσω θαρρεῖς ἀπ' τὸν ἀπὸηχο τῆς ζωῆς. Κ' εἶναι, ἀκόμα, μιὰ ἀρχιτεκτόνηση στέρεη καὶ ἀπλή, μιὰ τεχνικὴ παραδόσεως, μιὰ γλῶσσα φροντισμένη, κομψή, ὅπως σ' ὄλο τὸ ἔργο τοῦ Νικολαΐδης».

Ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ ζωὴ μὲ τοὺς μυστικισμοὺς τῶν καλογέρων εἶναι παρμένο τὸ θέμα καὶ τοῦ ὠραίου βιβλίου «Ἄσμα ἁσμάτων». Ὁ Μελεῆς Νικολαΐδης σημάδεύει μὲ τὴν πεζογραφικὴ του τέχνη τὸ θρησκευτικὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινωνικὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης τοῦ ἀνθρώπου.

Μέσα ἀπ' ὄλο τὸ ἔργο του διαφαίνεται πὼς αὐτὸς ὁ συγγραφέας πασχίζει νὰ ὠραιοποιήσει ἐσωτερικὰ τὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ τὸν καταστήσει ἄξιο μιᾶς καλύτερης ζωῆς.

Ὁ Μελεῆς Νικολαΐδης εἶναι μέσα στὰ Κυπριακὰ κι' Ἑλληνικὰ Γράμματα, μιὰ θρησκευομένη συνείδηση συγγραφέα μὲ ἔντονη τὴν εὐθύνη τῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς του.

40. Μελεῆ Νικολαΐδη, «Ὁ πρωτομάρτυς» διήγημα τῆς συλλογῆς «Γιὰ λίγη ζωὴ» σελ. 7.

41. Δημήτρης Γιάκου, Ἄσκησεις Λόγου (Μελέτη) Μελεῆς Νικολαΐδης, σελ. 37.

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ, Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΙ
ΤΟΥΣ ΠΑΛΜΟΥΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΤΟΥ.

Ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας ἀνήκει στὶς πνευματικὲς ἐκείνες ὀντότητες ποὺ κινοῦνται μὲ τὴν ἴδια ἀνέση στὸ χῶρο τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς πολιτικῆς.

Εἶναι γνωστὸ πὼς σὰν πολιτευόμενος βγῆκε βουλευτῆς στὴν περιοχὴ τῶν Ἀθηνῶν (B' περιφέρεια) καὶ τώρα εἶναι ὑφυπουργὸς Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων στὴν κυβέρνηση τοῦ Γεώργιου Παπανδρέου. Πρῶτοῦ ἀσχοληθεῖ ἐνεργὰ μὲ τὴν πολιτικὴ ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας εἶχε μιὰ πολυχρόνια θητεία στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα, σὰν πεζογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφέας.

Ἄς ἐλπίσουμε πὼς ἡ πολιτικὴ δὲν θὰ τὸν ἀπορροφήσει τελείως ἔτσι ποὺ νὰ τὸν χάσουν τελικὰ τὰ Κυπριακὰ καὶ Ἑλληνικὰ Γράμματα, στὰ ὁποῖα ἡ παρουσία του ἦταν σημαντικὴ σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα.

Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα πὼς ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας, εἶναι ὁ μόνος Κύπριος ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὸ ὄμορφο νησί του μέσα στὴν κυβέρνηση τῆς Ἀθήνας. Ὡστόσο στὰ γράμματά μας σὰν συγγραφέας ὁ Λ. Ἀκρίτας κατέχει θέση σημαντικὴ.

Στὰ 1935 τύπωσε τὸ μυθιστόρημά του «Νέος μὲ καλὰς συστάσεις», βιβλίο ποὺ εἶχε ἐπιτυχία καὶ ἔγινε δεκτὸ μὲ κολακευτικὰ σχόλια ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κριτικὴ.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ σημειώνει ὁ I. M. Παναγιωτόπουλος, θυμίζει τὴν «Πεῖνα» τοῦ Κνουτ Χάμσον ἢ τὰς θερινὰς αὐτοβιογραφικὰς σελίδας («Στὰ ξένα χέρια» κ.ά. τοῦ Μαξίμου Γκόρκυ).⁴² Τὸ παραπάνω πρῶτο βιβλίο τοῦ Λ. Ἀκρίτα εἶναι μιὰ κραυγὴ ἑνὸς νέου ποὺ ταλαιπωρεῖται ἀπὸ τὴν πείνα, τὴν ἀνεργία καὶ τὴν δυστυχία στὰ μεσοπολεμικὰ χρόνια.

Ἀκολουθεῖ ὁ «Κάμπος» 1936, μυθιστόρημα ποὺ μὲ λυρικό, ἀλλὰ καὶ τραχὺ τρόπο, ὁ συγγραφέας περιγράφει τὴν σκληρὴ ἀγροτικὴ ζωὴ.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ὁ συγγραφέας ὁργανώνει ἕνα μυθιστόρημα σημαντικῆς γραφῆς στὸν πεζογραφικὸ χῶρο, ἐκεῖ ποὺ ὀλοκληρώνει μιὰ σύνθεση ἐθνικῆς ἀξίας καὶ γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος, μιὰ καὶ ἀναφέρεται στὸ ἔπος τοῦ Ἀλβανικοῦ μετώπου, εἶναι τὸ μυθιστόρημα «Ἀρματομένοι», 1947.

Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο, μέσα ἀπὸ τις 350 σελίδες του, παρακολουθεῖται βῆμα πρὸς βῆμα τὸ ἥρωϊκὸ θαῦμα τοῦ στρατοῦ μας πάνω στὰ κατοχράχαλα βουνὰ τῆς Βορείας Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας.

Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ εἶναι ὠραία ἀρχιτεκτονημένο, ἔτσι ποὺ νὰ διαβάζεται μὲ ἐνδιαφέρον καὶ νὰ κατακτᾷ μὲ τὸ στρωτὸ ὕφος του τὸν ἀναγνώστη.

Οἱ «Ἀρματομένοι», εἶναι ἕνα ἀπόκτημα γιὰ τὴν σύγχρονη ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ γιὰ τὴν ἱστορία μας ἀκόμα, μιὰ καὶ καταγράφει στὶς σελίδες του μιὰ ἐποχὴ ἐθνικῆς ἀνάτασης, μὲ τάσεις συντήρησης καὶ παράδοσης τῶν θρυλικῶν ἐκείνων γεγονότων στὴν μνήμη τῶν ἐπερχομένων γενεῶν.

Ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας ἔκανε καὶ μερικὲς πετυχημένες παρουσίες στὸ χῶρο τοῦ θεάτρου.

Ἔχει γράψει τὰ θεατρικὰ ἔργα «Ὅπου ἀγαπᾷ παιδεύει», «Ὁμηρος», καὶ τὸ ἔργο «Θεοδώρα». Ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας ἔχει ἔντονα προσωπικὸ ὕφος σὰν πεζογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφέας.

Κυρίως σὰν πεζογράφος περιγράφει τις ἀνθρώπινες καταστάσεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους μὲ διάθεση μιᾶς λεπτῆς εἰρωνίας καὶ μ' ἕνα χιούμορ, ποὺ καταδηλεῖ κέφι ζωῆς.

42. Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖα. Α. Ε. ΠΤΡ Σ Ο Σ, κεφάλαιο «Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία» σελ. 403.

Κι' ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας εἶναι ἕνας νοσταλγὸς κι' ἕνας ἀθεράπευτος πιστὸς τῶν πατρικῶν του χωμάτων.

Ἀγαπᾷ τὴν Κύπρο μὲ τὸ πάθος τοῦ παιδιοῦ ποῦ ἀγαπᾷ τὴν μητέρα του, ποῦ ἔχει ὑποφέρει πολὺ. Κι' ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας ἀνήκει στὴν σημαντικὴ πλειάδα τῶν Κυπρίων πνευματικῶν ἀνθρώπων, ποῦ ἡ παρουσία τους σημαδεύει ἰδιαίτερα τὰ Κυπριακὰ Γράμματα. Ἀνήκει στὴν πρωτοπορία τῶν Κυπρίων πεζογράφων ποῦ κατ'ὄρθωσαν πολὺ νωρὶς νὰ διακριθοῦν στὰ Ἑλληνικὰ γενικώτερα Γράμματα.

Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΤΗΣ ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

Μιά σημαντικὴ μορφή τῶν Κυπριακῶν Γραμμάτων εἶναι καὶ ὁ Νίκος Κρανιδιώτης, πρεσβευτὴς τῆς Κύπρου τώρα στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Νίκος Κρανιδιώτης γεννήθηκε στὰ 1911, στὴν ὁμορφὴ πόλη τῆς Κύπρου Κυρήνεια, ὅπου καὶ παρακολούθησε τὰ πρῶτα μαθήματα. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς του συμπλήρωσε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας καὶ ἀκόλουθα γράφτηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας, ὅπου ἔκανε λαμπρὲς σπουδὲς, τὶς ὁποῖες συμπλήρωσε στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Χάρβαρντ.

Ἡ πρώτη του ἐνασχόληση ἔγινε στὰ Γυμνάσια τῆς Κύπρου, ὅπου διετέλεσε καθηγητὴς κι' ἀργότερα Γυμνασιάρχης.

Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του στὰ Γυμνάσια τῆς Κύπρου ὁ Νίκος Κρανιδιώτης ἀρχισε νὰ ἐργάζεται μὲ πάθος μέσα στὸ χῶρο τῶν Κυπριακῶν κι' Ἑλληνικῶν γενικώτερα Γραμμάτων. Στὰ 1934 μὲ ἄλλους Κυπρίους διανοουμένους ἰδρύει τὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Γράμματα», τὰ ὁποῖα γιὰ τὴν πνευματικὴ τους πληρότητα καὶ δράση βραβεύονται ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ τὸ χρυσοῦ μὲτάλλιο. Πάνω ὅμως ἀπὸ αὐτὴ τὴν βράβευση σημασία ἔχει ἡ θετικὴ προσφορὰ αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ στὴν πνευματικὴ ἐν γένει δράση καὶ τὴν ἐθνικὴ δράση τῆς πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς, τοῦ ἡρωϊκοῦ νησιοῦ μας. Ὁ Νίκος Κρανιδιώτης διευθύνει μὲ ἐπιτυχία τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» καὶ δημοσιεύει ἕνα πλῆθος συνεργασίες σ' ἐφημερίδες, περιοδικὰ κλπ., τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἑλλάδας. Στὰ 1956 ὁ λογοτέχνης Νίκος Κρανιδιώτης συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται γιὰ τὴν ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ του δράση ἀπὸ τὶς ἀγγλικὲς ἀρχές. Ἀπὸ τὰ 1949 μέχρι τὰ 1956 ἐπίσης ἐκδίδει καὶ διευθύνει τὸ περιοδικὸ τῆς Ἐθναρχίας Κύπρου «Ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος».

Ἀφοῦ ἀποφυλακίστηκε ἀπὸ τὶς φυλακὲς τῆς Ὀμορφίτας καὶ τὰ κρατητήρια τῆς Κοκκινότριμηθιάς στὰ 1957 ἀναλαμβάνει διάφορες ἐθνικὲς ἀποστολές, καὶ τὸ σπουδαιότερο στὰ 1959 ἡγεῖται τῆς Κυπριακῆς ἀντιπροσωπείας στὸ Ἀφρικανο-Ἀσιατικὸ Συνέδριο τοῦ Καίρου.

Ὅταν ἀνακηρύχθηκε ἡ Δημοκρατία τῆς Κύπρου ἀναλαμβάνει τὴν Πρεσβεία τῶν Ἀθηνῶν. Ταυτόχρονα εἶναι Πρέσβυς τῆς Κύπρου στὴ Γιουγκοσλαβία καὶ τὴν Ἰταλία.

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη εἶναι σημαντικὸ σὲ ποσότητα καὶ ποιότητα.

Ἐχει ἐκδόσει μέχρι τώρα σὲ βιβλία: Χρονικὰ (Διηγήματα 1945), Τὸ Νεο-ελληνικὸ Θέατρο (μελέτη 1950), Σπουδὲς, (ποιήματα 1951), Μορφὲς τοῦ Μύθου (διηγήματα 1954), Ὁ ποιητὴς Γ. Σεφέρης (δοκίμιο 1955), Ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας (μελέτη 1958), Ἡ Κύπρος εἰς τὸν Ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας (ἱστορικὸ μελέτημα 1958), Εἰσαγωγή στὴν ποίηση τοῦ Γ. Σεφέρη (δοκίμιο 1964).

Ἡ πεζογραφία καὶ ἡ ποίηση τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη διακρίνονται γιὰ τὰ αὐτὰ

στοιχεία, λεπτότητα ύφους, λυρική ευαισθησία και αγάπη προς την άπλη ζωή και τον άνθρωπο.

Ο ποιητής Νίκος Κρανιδιώτης διακρίνεται για τη διαύγεια τῶν ποιημάτων του, τὸ λεπταίσθητο τῶν στίχων του, τὴ διαφάνεια τῶν αἰσθημάτων του.

Ἦτανε φθινόπωρο κι' ἦταν δειλινό,
πὸ στὸ πάρκο ἀντάμωσε τρυφερὰ μὲ κείνη
κάτω ἀπ' τὸν ἀπέραντο γαλανὸ οὐρανὸ
κι' ἦρθε ἀπ' τῆς ἀγάπης τῆς τ' ἄχραντο λαγῆμι.

Ἐπάρχει ἐδῶ μιὰ διαφάνεια λυρικῆς ὑφῆς καὶ σπάνιας γεύσης.

Οἱ Σπουδές, τὸ ποιητικὸ βιβλίο τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη κινεῖται σχεδὸν στὴν ἴδια ἀτμοσφαιρα πὸν ἀναδίνουν οἱ παραπάνω στίχοι. Ὁ Πέτρος Χάρης θὰ γράψει γιὰ τὶς Σπουδές.⁴³

«Ἐχει εὐγένεια ὁ στίχος τοῦ Κρανιδιώτη, εἶναι μουσικός, δὲν παρουσιάζει τραύματα ἀπὸ γλωσσικὲς βαρβαρότητες, κι' ὁ διακριτικός, ὁ ἀθόρυβος πὸν θερμαίνει, δὲν τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν παλμὸ κι' ἀπὸ τὶς συνήθειες τοῦ καιροῦ μας».

Γενικὰ διαβάζοντας τὴν ποίηση τοῦ Κρανιδιώτη ἔχεις τὴν ἐντύπωση πὸς αὐτὸς ὁ λεπταίσθητος ποιητὴς ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς ἴδιες ὑψηλὲς ὁμορφες κορφές τοῦ Παρνασσοῦ, πὸν ξεκίνησε κι' ἐκεῖνος ὁ γνήσιος λυρικός, ὁ ἀπαράμιλλος Κώστας Χατζόπουλος.

Ὅλα!
Ἀπόψε, σ' ὀδηγοῦν μοιραία, ζωὴ μου,
στοὺς κήπους τοὺς χρυσοὺς τῶν χμιαρῶν...

Καὶ δὲ γοικᾶς πὸς τὸ χλωμὸ φθινόπωρο
πίσω ἀπ' τὸ φράχτην ἐνεδρεύει
γιὰ νὰ σοῦ μπήξει ἓνα σιλέτο στὴν καρδιά!

(Ἀπὸ τὸν φθινοπορινὸ λυγμὸ, τῶν Σπουδῶν).

Μὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ λυρισμὸ, ὑπάρχει κι' ἐπιγραμματικότητα σὲ πολλὰ ποιήματά του:

Πὸς μὲ παρκαίνει ἡ Μοῖρα τῶν ἀνθρώπων,
πὸν τὴ βεβαία τους φήμη προλαμβάνει
γρήγορος θάνατος· κι' ἄθροισμα κόπων
ἡ σύντομη ζωὴ τους δὲν τοὺς φτάνει...

Ἐχει τὸ νόημα ταξιδιοῦ, πὸν ἡ νηνεμία
τοῦ φθινοπώρου ξαφνικὰ μᾶς ὑποβάλλει
καὶ σχεδιάζουμε πολὺ. Μὰ ἡ τρικυμία
μόλις μπαράκουμε, γιὰ πάντα τὸ ἀναβάλλει.

Ἐπάρχει καλθικὸς ἀπόηχος στοὺς παραπάνω στίχους.

Μὰ καὶ ἡ πεζογραφία τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη, ἔχει προσεχτεῖ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κριτικὴ. Ὁ μακαρίτης κριτικὸς τῆς Θεσσαλονίκης Πέτρος Σπανδωνίδης θὰ γράψει: ⁴⁴

43. Πέτρος Χάρης, «Ἐλευθερία» Ἀθηνῶν, 4.8.1957.

44. Π. Σπανδωνίδης. Γιὰ τὸ βιβλίον «Χρονικά» τοῦ Νίκου Κρανιδιώτη, Ραδιοφ. Σταθμὸς Θεσσαλονίκης 9.5.1951.

«Τὸ διήγημα τοῦ Κρασιδιώτη παρουσιάζει ἕνα πραγματικὸ ἐνδιαφέρον μὲ τὴν ἀναλυτικὴν ψυχολογία τῶν προσώπων, τὴν ξεχωριστὴν στὴ λεπτότητά της σκέψη, πού σὲ ὠρισμένες, ὄχι σπάνιες στιγμές, εἶναι μὴ πραγματικὰ καλλιτεχνικὴ σκέψη, δηλαδὴ ὄχι ἀπλῆς νόησης, ἀλλὰ στοχασμὸς παλλόμενος ἀπὸ εὐαισθησία. Καὶ ἀκόμη ἐνδιαφέρει μὲ τὴν πικνωσὴ κάποιων στιγμῶν σὲ μὴ ἀτμόσφαιρα μαγικὴ, ὅπου ἡ ζωὴ καὶ ὁ μῦθος συγγέουν τὰ ὄριά τους...».

Ἐν ὄλῳ τὸ ἔργο τοῦ Νίκου Κρασιδιώτη, εἶναι μὴ οὐσιαστικὴ συμβολὴ στὰ Κυπριακὰ Γράμματα, στὴν Ἑλληνικὴ γενικώτερα Τέχνη. Ὁ ποιητὴς, κριτικὸς καὶ πεζογράφος, πρεσβευτὴς τῆς Κύπρου στὴν Ἀθήνα, ἀνήκει στὶς πιδὸ ἀξιόλογες μορφὰς τῆς Κυπριακῆς Τέχνης καὶ διανόησης.

ΓΙΑΓΚΟΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ, ΜΙΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΕΥΓΕΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ ΜΑΣ

Ὁ Γιαγκὸς Πιερίδης κινήθηκε μέσα στὸ χῶρο τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας, μὲ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ συγγραφέα πού γνωρίζει τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του.

Ποτὲ δὲν προσπάθησε μὲ πυροτεχνήματα καὶ τυμπανοκρουσίες νὰ ἐπιβάλλει τὸ ἔργο του, πού δικαιώνει σιγὰ - σιγὰ ὁ πανδαμάτωρ χρόνος.

Καίτοι ἔζησε ὀλη σχεδὸν τὴ ζωὴ του στὴν Ἀθήνα καὶ μὴ περίοδο στὴν Ἀλεξάνδρεια τοῦ Κ. Π. Καβάφη, ἔχουμε συνηθίσει νὰ τὸν θεωροῦμε καὶ Κύπριο, μὴ καὶ ἡ καταγωγὴ του, μέσω τῆς πατρικῆς του γενιᾶς, εἶναι καθαρὰ κυπριώτικη.

Εὐγενικὴ εἶναι ἡ πεζογραφικὴ τοῦ Γιαγκοῦ Πιερίδη, μὲ μὴ εὐρωπαϊκὴ θὰ λέγαμε ἀβρότητα, πού κατακτᾷ μὲ τὴν λεπτότητά της, τὸν αἰσθαντικὸ ἀναγνωστὴ.

Ὁ Γιαγκὸς Πιερίδης εἶναι ὁ συγγραφέας τῶν εὐγενικῶν προσώπων.

Σιγὰ σιγὰ στὸ τομέα τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας ὁ Γιαγκὸς Πιερίδης ὀλοκλήρωσε ἕνα ἔργο σημεντικὸ.

Τὴν πρώτη ἐμφάνισή του τὴν ἔκανε στὴν Ἀλεξάνδρεια μὲ τὰ βιβλία «Ἐνας ξένος» (1927) καὶ «Σωτῆρες» (1929). Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ βιβλία προοιωνίζου ἕνα συγγραφέα, πού ἀργότερα θὰ κατακτᾷ οὐσιαστικὸς χῶρους τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας.

Ὁ συγγραφέας κατέχει μὲ συνέπεια τὴν ἀποστολὴ του σὰν πνευματικὸ ἀνθρώπου. Καίτοι ἔχει γράψει καὶ ἐλάχιστα ποιήματα, δημοσιευμένα σὲ περιοδικὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ πνευματικὸς του μόχθος εἶναι δοσμένος ὀλοκλήρως στὴν πεζογραφία.

Τὴν ἑλληνικὴ πεζογραφία μὲ ἐπιμονή, μὲ συνέπεια, μὲ ὑπομονὴ καὶ ἀγάπη ὑπὲρ ῥέτησε ὁ συγγραφέας, καὶ ἡ προσπάθειά του αὐτὴ εἶχε τοὺς καρπούς της.

Σημεντικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Πιερίδη καὶ στὴν προβολὴ καὶ τῆς προσωπικότητας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Ἀλεξανδρινοῦ Κ. Π. Καβάφη, τοῦ ὀποίου ὁ πεζογράφος, ὑπῆρξε φίλος ἀπὸ τοὺς καλύτερους.

Ὁ «Καβάφης» του εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ἀληθινὰ βιβλία γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλεξανδρινὸ ποιητὴ.

Ὁ συγγραφέας μέσα στὰ σκληρὰ χρόνια τῆς κατοχῆς στὰ 1943, δίνει ἕνα βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Ὁ Βελουδένιος Κοῦκκος». Καὶ ὁ τίτλος ἀκόμα αὐτοῦ τοῦ βιβλίου διηγημάτων, δείχνει μὲ ἐνάργεια τὴν εὐγενικὴ διάθεσή του.

Γι' αὐτὸ τὸ βιβλίον θὰ σημειώσῃ ὁ Παῦλος Ναθαναήλ.⁴⁵

«Μέσα στὸ βιβλίον αὐτὸ ὑπάρχου ἑλίδες πού ρέου, πού δείχου μὴ εὐ-

45. Παῦλου Π. Ναθαναήλ, Γιαγκὸς Πιερίδης, ὁ πεζογράφος τῆς εὐγένειας. Ἀθήνα 1963, Ἀνάτυπον ἀπὸ τὴ «Φωνὴ τῶν Αἰγυπτιωτῶν».

χέρεια γραφίματος ὄχι συνηθισμένη, μιὰ λιτότητα τέλος πού ἀρχίζει ἀπό τὴν στιγμή ἐκείνη ν' ἀποτελεῖ ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέα. Ἀπὸ τὰ πέντε διηγήματα τῆς συλλογῆς, τὰ δύο εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν κοσμοπολιτικῶν κέντρων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου (ἕνα ξετυλίγεται στὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ ἄλλο στὸ Λίβανο), τὰ ὑπόλοιπα τρία εἶναι ζωντανοὶ πίνακες ἀστικῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Οἱ ἥρωές τους εἶναι ἄνθρωποι ἀληθινοί, πού τοὺς βλέπουμε κάθε μέρα γύρω μας, πού δὲν ἔκαναν τίποτε τὸ σπουδαῖο στὴ ζωὴ τους, πού μοχθοῦν γιὰ κάτι καλύτερο, πού κάτι πετυχαίνουν ἀλλὰ πού συχνότερα ἀπογοητεύονται».

Μεταπολεμικὰ ἔχουμε μιὰ ἄλλη σημαντικὴ σειρὰ πεζογραφικῶν βιβλίων τοῦ Γιάγκου Πιερίδη.

Στὰ 1956 θὰ κυκλοφορήσει τὴ συλλογὴ διηγημάτων «Ὁ χειμῶνας δὲν πέρασε», στὰ 1957 «Ὁ προτελευταῖος σταθμὸς» μυθιστόρημα καὶ τέλος στὸ 1961, τὴ συλλογὴ διηγημάτων «Ἄλλες φωνές». Μὲ αὐτὰ τὰ τρία βιβλία ὁ Πιερίδης κατοχυρώνει ὀριστικὰ τὴ θέση του στὰ Κυπριακὰ καὶ γενικώτερα στὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα.

Προεκτείνει μέσα στὶς σελίδες του τώρα τὶς ἐνορράσεις του, ὀργανώνει περισσότερο τὴν ἀρχιτεκτονικὴ κυρίως τῶν διηγημάτων του, μὲ λεπτὸ καὶ ἀβρὸ τρόπο, σκιαγραφεῖ τοὺς ἥρωές του, ποῦναι πρόσωπα, γυναῖκες, ἄντρες, παιδιά, παρμένα ὄλα ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς καθημερινῆς Ἀστικῆς Ζωῆς.

Ὁ Γιάγκος Πιερίδης εἶναι ὑπηρεσιονιστὴς τῆς πεζογραφίας, κινεῖ τὰ πρόσωπα τῶν πεζογραφικῶν του ἔργων μέσα σὲ μιὰ λεπτὴ διαφάνεια.

Δὲν ἐκφράζεται γι' αὐτὰ, ἀπλὰ τὰ περιγράφει κι' ἀφήνει τὸν ἀναγνώστη μὲ τὴν δική του συμμετοχὴ νὰ δλοκληρώσει τὰ πορτραῖτα τους, δηλαδὴ τὰ ὑποβάλλει. Γι' αὐτὸ κι' ὁ μελετητὴς τοῦ ἔργου τοῦ Γιάγκου Πιερίδη, ὁ Ἀλεξανδρινὸς Παῦλος Ναθαναήλ, θὰ γράφει:⁴⁶

«Ἐκεῖνο πού ἐλκύει κυρίως τὸν συγγραφέα εἶναι ὁ πόνος τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Θάπρεπε μᾶλλον νὰ ποῦμε οἱ «μικροδυστυχίες» γιατί τὰ πάντα μέσα στὸ ἔργο τοῦ Πιερίδη εἶναι μινατοῦρες. Τίποτε δὲν παρουσιάζεται σὲ μεγέθυνση. Καὶ οἱ δυστυχίες καὶ οἱ χαρὲς καὶ οἱ πράξεις καὶ οἱ παραλείψεις τῶν ἡρώων του εἶναι ὄλες μικρές, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι καὶ στὴ ζωὴ. Δὲν παίρνει τὴν ἐξαιρέση νὰ τὴν κάνει κύριο θέμα τῶν κειμένων του καὶ νὰ μᾶς παρουσιάσει μιὰ κατηγορία ὑπερανθρώπων πού νὰ ἐνεργοῦν σάν πλάσματα ἀφύσικα, πού νὰ ξεπερνοῦν τὰ ὅρια τῆς ἀλήθειας».

Στὰ κεφάλαια τῆς Ἑλληνικῆς γενικώτερα καὶ τῆς Κυπριακῆς πεζογραφίας ἐιδικώτερα πρέπει νὰ συγκαταλεχθεῖ κι' ὁ Γιάγκος Πιερίδης.

Ἡ ὑπεύθυνη καὶ συνειδητὴ εὐγενικὴ μορφή του μέσα στὰ γράμματά μας, δίνουν ἕνα εὐρωπαϊκὸ τόνο ὄριμης καὶ συγκαταβατικῆς μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν Τέχνη πνευματικῆς παρουσίας, ἀπὸ ὅπου οἱ νεώτεροι πολλὰ μποροῦν ν' ἀντλήσουν.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΣ, ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΤΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ἌΟποιες ἐπιφυλάξεις κι' ἂν μπορεῖ νὰ ἔχει κανεὶς γιὰ τὶς θέσεις πού ὑπερασπίζει ἐδῶ καὶ χρόνια ὁ Αἰμίλιος Χουρμούζιος, ὅποιες ἀντιθέσεις γιὰ τὸν χῶρο τὸν πνευματικὸ καὶ πολιτικὸ πού ὑπερασπίζεται, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν παραδεχθεῖ πὺς τὸν ὑπερασπίζεται καλά.

46. Παύλου Π. Ναθαναήλ. Γιάγκος Πιερίδης, ὁ πεζογράφος τῆς εὐγένειας, Ἀθήνα 1963, σελ. 15.

Με τὸ δεμένο κριτικὸ ὕφος, τὴν ἀφ' ὑψηλοῦ θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς Τέχνης, μὲ τοὺς ὑψηλοὺς ἀκόμα στόχους τῆς κριτικῆς του, ἀνήκει στοὺς ἐλάχιστους κριτικούς ποὺ ὑπηρετοῦν, ἔστω καὶ μὲ προκατάληψη, πάντως μὲ συνέπεια τὸν κριτικὸ Λόγο τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Μὲ τὸ δγκῶδες ἔργο του «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ του» ἀνέλυσε πολὺ στοχαστικὰ καὶ μὲ διάθεση κριτικῆς ἀγάπης τὸ τεράστιο ἔργο τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητῆ.

Κοινωνικὸ στοχαστὴ θέλει ὁ Δημήτρης Γιάκος τὸν Αἰμ. Χουρμούζιο ποὺ «ρίχνεται στὴ δίνη τῶν γεγονότων, σφυγμομετρεῖ τὴ συνείδηση τοῦ πλήθους, βιάζεται νὰ πεῖ τὸ λόγο του, ἀναζητεῖ μιὰ διέξοδο γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀφήνει τὴν πολυτέλεια τῆς ἀναμονῆς, καὶ τὴν ἀριστοκρατικὴν ἐπιφύλαξη τῆς σιωπῆς, θλιβερὸ προνόμιο, γιὰ τοὺς ἀνεπίκαιρους καὶ τοὺς καθυστερημένους». Ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν «Καθημερινή», παρακολουθεῖ τὴν πνευματικὴ ἐπικαιρότητα μὲ τὶς σπάνιου ὕφους, πράγματι ἐπιφυλλίδες του.

Ἄλλοτε παίρνει θέση ὀρθή, ὅπως στὸ θέμα τῆς ὑπεράσπισης τοῦ Καζαντζάκη, ἄλλοτε ὁμως γράφει μὲ προκατάληψη ὅπως τελευταῖα σὲ δυὸ τοῦ ἐπιφυλλίδες προσάφησε χωρὶς ἐπιτυχία, νὰ θραύσει τὴν οὐσιαστικὴν ἀξία τοῦ σημαντικοῦ θεατρικοῦ ἔργου «Ὅταν οἱ Ἄτρεῖδες...» τοῦ Βαγγέλη Κατσάνη. Δὲν ὑπάρχει εἰδικὸς χῶρος στὴν περιοχὴ τῆς κριτικῆς ὅπου μορεῖς νὰ τοποθετήσεις τὸ ἔργο τοῦ Χουρμούζιου.

Ἀναμφισβήτητη εἶναι ἡ σοβαρότητα καὶ ἡ βαρῦτητα τοῦ ἔργου του, ἀναμφισβήτητη ὁμως καὶ ἡ προκατάληψή του. Εὐθύς καὶ εἰλικρινῆς εἶναι στίς κρίσεις του γύρω ἀπὸ τὰ ἔργα πολλῶν νεωτέρων συγγραφέων μας, ἀλλὰ μόνο ὅταν γράφει μὲ νηφαλιότητα, οἱ στόχοι του ὅπως εἶπαμε εἶναι ὑψηλοὶ καὶ οἱ ἀπόψεις του ὑψηλές, κατέρχεται ὁμως κατακόρυφα ὅταν θέλει νὰ προστατέψει ἀπόψεις ἄδικες, γύρω ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τὴ ζωὴ. Ὅσο ὅμως δὲν μορεῖ νὰ ἀρνηθεῖ πὼς ὁ κριτικὸς Αἰμίλιος Χουρμούζιος ἔχει προσφέρει ὀρισμένους σημαντικὰς ὑπηρεσίας στὰ γράμματά μας, κυρίως μὲ τὴν αὐστηρότητά του ὅταν πηγάζει ἀπὸ καλὴ πρόθεση.

ΞΑΝΘΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ, ΕΝΑΣ ΛΥΡΙΚὸΣ ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Ἐκεῖνο ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ποίηση τοῦ Ξάνθου Λυσιώτη εἶναι ἡ λυρικὴ στοχαστικὴ διάθεση ποῦναι διάχυτη στὴν ποίησή του.

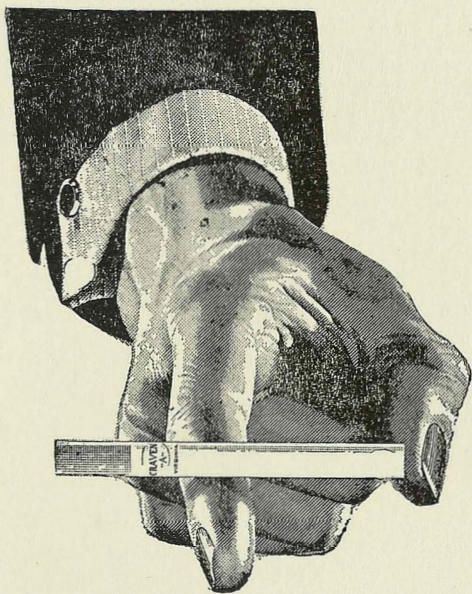
Γεννημένος μέσα στὸ θαμπωτικὸ περιβάλλον τῆς καλλιγραμμῆς Κύπρου, πέρασε μιὰ δλόκληρη ζωὴ ζώντας τὴν ποιητικὴ διαφάνεια τοῦ νησιοῦ του.

Ὁ λυρικὸς του λόγος ἔχει τὴ διαφάνεια τοῦ γαλάζιου, ἀκόμα εἶναι λυτρωμένος ἀπὸ κάθε ρητορεία καὶ ἀπὸ κάθε λεκτικὸ βάρος μὲ ἀντιποιητικὰ στοιχεῖα. Ἡ διαύγεια παρακαλουθεῖ τὴν ποίησή του, ἔτσι ποὺ ἡ ποιητικὴ του νὰ μᾶς δίνεται καθαρὴ, νὰ τὴν χαροῦμε σὰν ἕνα ποτῆρι νερὸ τραβηγμένο ἀπὸ μιὰ καλλιμέλαιδη δροισιτικὴ πηγὴ.

Ἄς ἀνοίξει στίς μελχρὲς ἀνταύγειες τὰ πλατεῖα στήθεια
στάχν μεστωμένο ποὺ νεῖρεται τὰ πεινασμένα στόματα.
Ἐέπλυνέ το, ἀλάφρυνέ το, Κύριε,
ἀπὸ τὸ ἄγχος τῆς νόησης.

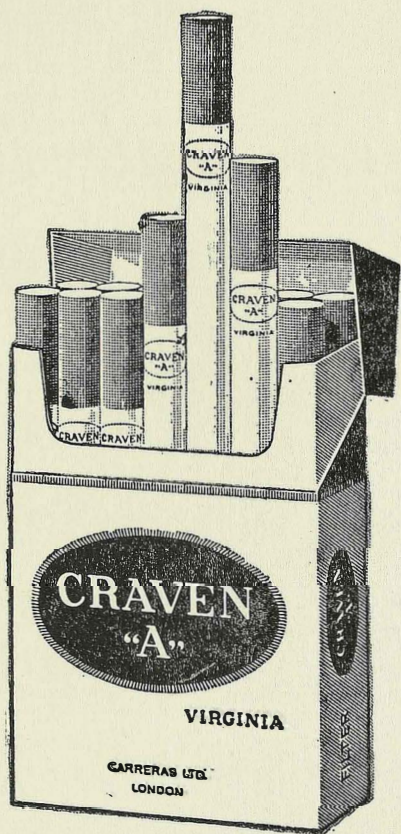
Εἶναι ἕνα χαρακτηριστικὸ τετράστιχο ἀπὸ τὸ ποίημα Προσευχή, τῆς συλλογῆς Ἐρόμβοι καὶ σταλαχτίτες.

Τελετουργικὴ εἶναι ἡ ποητικὴ τοῦ Λυσιώτη, ἀσπαίρει μέσα της ὁ σπόρος ποὺ

*Ἡ τελεία ἀναλο-
γία φίλτρου καὶ
καπνοῦ γιὰ ἓνα
κάπνισμα πρὸ ἀ-
παθό, πρὸ καθαρό*

CRAVEN

**ΦΙΛΤΡΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ
ΜΕΓΕΘΟΥΣ**

100 μὴς τὰ 14

Μία λιχουδιά που δυναμώνει

Στό φωμί, με τὸ κουταλάκι, ἢ στὸ ποτήρι, τὸ Γάλα ΒΛΑΧΑΣ εἶναι ἓνα ἐξαιρετικὸν δυναμωτικόν.

Προσφέρει εἰς τὸν ὄργανισμόν τοῦ παιδιοῦ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν ἀνάπτυξίν του, ἤτοι: λιπαρὰς οὐσίας, πρωτεΐνας, βιταμίνας, ἀνόργανα ἄλατα.

Ἄκόμα καὶ τὰ πιὸ δύσκολα παιδιὰ λατρεύουν τὸ γάλα ΒΛΑΧΑΣ στὸ φωμί τους. Εἶναι μιὰ λιχουδιά που «κάνει καλό».

ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ

Πηγή φυσικῆς ἐνεργείας - προϊόν Νεστλέ